

Vilniaus universitetas
Istorijos fakultetas
Archeologijos katedra

IRMOS KAPLŪNAITĖS

Archeologijos studijų programa
Magistro darbas

**XIV A. PAB. – XVII A. VID. PREKYBA VILNIUJE
ARCHEOLOGIJOS DUOMENIMIS**

Darbo vadovas: doc. dr. A. Kuncevičius

Vilnius 2007

TURINYS

TURINYS	2
ĮVADAS	3
ISTORIOGRAFIJA	5
ŠALTINIAI.....	9
1. VILNIAUS PIRKLIŲ DARBO INVENTORIUS	11
1.1. <i>Inventorius iki XIV a. pab.</i>	11
1.2. <i>XIV – XVII a. pirklių darbo priemonės</i>	13
2. PREKIŲ ASORTIMENTAS	18
3. PINIGŲ CIRKULIACIJA IR JOS POKYČIAI.....	23
3.1. <i>XIV a. II p. pinigų cirkuliacija</i>	23
3.2. <i>XV a. pinigų cirkuliacija</i>	26
3.3. <i>XVI a. pinigų cirkuliacija</i>	30
3.4. <i>XVII a. I p. (iki 1661 m.) pinigų apyvarta</i>	34
4. PREKYBOS VIETOS	39
IŠVADOS	44
SUTRUMPINIMAI	46
ŠALTINIŲ SĄRAŠAS	47
INTERAKTYVŪS ŠALTINIAI.....	49
LITERATŪROS SĄRAŠAS	50
PRIEDŲ SĄRAŠAS	56
PRIEDAI.....	57
ILIUSTRACIJŲ SĄRAŠAS	90
ILIUSTRACIJOS.....	91
SUMMARY	95

IVADAS

Problema: XIV a. pabaigos – XVII a. vidurio prekyba Vilniaus mieste, remiantis archeologijos duomenimis, Lietuvos istoriografijoje praktiškai nenagrinėta. Istoriografijoje yra darbų, kuriuose aptariami, ar dažnai tiesiog tik paskelbiami, radiniai, atspindintys prekybą Vilniuje (pvz., švininiai antspaudai, monetos, skaičiavimo žetonai). Taip pat trumpai šia tema rašyta Vilniaus, ir apskritai Lietuvos, istorijos darbuose¹, tačiau juose remtasi daugiausiai rašytinių šaltinių informacija, neįvedant, ar beveik neįvedant, archeologinės medžiagos.

Nuo seniausių laikų žmonės turėjo gamintis darbo ir buities priemones, tačiau vieni tai sugebėjo atlikti geriau, nei kiti. Formavosi profesionalių amatininkų luomas. Kartu atsirado poreikis žmonių, tarpininkaujančių tarp amatininkų ir visuomenės, ilgainiui lėmęs pirklių luomo susiformavimą. Tokių tarpininkų egzistavimas leido kiekvienam visuomenės nariui užsiimti tuo, ką jis moka geriausiai.

Profesionali prekyba (t.y., kai egzistuoja profesionalūs pirkliai – žmonės, besiverčiantys tik prekyba), prekinių – piniginių santykių susiformavimas – tai vienas iš pripažintų miesto egzistavimo rodiklių (palyginimui žr. Gudavičius E., 1991). Neegzistuojant prekybiniams santykiams (tiek vietiniams, tiek su užsienio šalimis), neįmanomas ir miesto egzistavimas, tuo labiau, civilizuotos visuomenės raida. Kuo tolimesni ir įvairesni prekybiniai pirklių kontaktai palaikomi, tuo bendruomenė greičiau įsisavina, perima kitų tautų patirtį, kultūrą.

Taigi, Vilniaus, Lietuvos sostinės ir pagrindinio miesto XIV a. pab. – XVII a. vid., prekyba atspindi ne tik Vilniaus, bet ir visos Lietuvos, ekonominio gyvenimo pakilimus ir nuosmukius, taip pat miesto visuomenės modernėjimą XIV a. pab. – XVII a. vid. Europos kontekste.

Darbo tikslas: XIV a. pabaigos – XVII a. vidurio Vilniaus miesto prekybos bruožų rekonstrukcija.

Darbo uždaviniai: Šiame darbe, disponuojant archeologine medžiaga, iškelti 4 pagrindiniai uždaviniai:

1. Įvertinti Vilniaus pirklių naudotą darbo inventorių, atskleisti jo pokyčių dinamiką laiko bėgyje.

¹ Pvz., J. Jurginio, V. Merkio ir A. Tautavičiaus „Vilniaus miesto istorijoje nuo seniausių laikų iki spalio revoliucijos (Jurginis J., Merkys V., Tautavičius A., 1968), Z. Kiaupos, J. Kiaupienės ir A. Kuncevičiaus „Lietuvos istorijoje iki 1795 metų“ (Kiaupa Z., Kiaupienė J., Kuncevičius A., 1998).

2. Nustatyti importinių prekių asortimentą Vilniuje ir jo kilmę.
3. Ištirti pinigų cirkuliacijos įtaką miesto prekybai – jos ypatumus bei pokyčius.
4. Lokalizuoti prekybos vietas, parodyti jų įvairovę ir kaitą. Rekonstruoti Vilniaus rotušės a. – pagrindinės miesto prekyvietės – vaizdą.

Metodika: Darbe naudoti aprašomasis, statistinis bei radinių kartografavimo metodai.

Naujumas: Darbas naujas tuo, kad jame, analizuojant XIV a. pab. – XVII a. vid. Vilniaus prekybą, remtasi daugiausiai archeologijos pagalba sukaupta medžiaga ir duomenimis, derinant juos su rašytinių šaltinių informacija. Darbe nagrinėjamos iki šiol Lietuvos istoriografijoje praktiškai netyrinėtos vidinės prekybos sritys: darbo ir atsiskaitymo priemonių vartoseną, į mokslinę apyvartą įvedami naujausių tyrimų duomenys.

Darbo struktūra: Darbą sudaro įvadas, istoriografijos bei šaltinių apžvalga, 4 pagrindinės dalys (su pagrindinėmis diagramomis), išvados, šaltinių, interaktyvių šaltinių ir literatūros sąrašas (95 pozicijos) bei priedai (8 papildomos lentelės su diagramomis, 6 žemėlapiai). Pagrindinis tekstas apima 55 puslapius (107 994 spaudos ženklai).

ISTORIOGRAFIJA

XIV a. pab. – XVII a. vid. Lietuvos prekyba istoriografijoje nagrinėta itin mažai. Tą patį galima teigti ir apie Vilniaus prekybą.

Archeologinėje literatūroje daugiau dėmesio skirta tik kai kuriems su prekyba susijusiems klausimams bei prekybą atspindintiems radiniams – ypač monetoms, žetonams, švininiams antspaudams (istoriografijoje dažnai vadinamiems plombomis), importinei keramikai, taip pat užsienio prekybai ir pan. Kita vertus, klausimai apie vietinę mažmeninę prekybą, prekių pasirinkimą, pirklių naudotą darbo inventorių, prekybos vietas, minėto laikotarpio prekybos kelius ir jų įtaką prekybos vietų parinkimui bei pan., specialistų iki šiol išsamiau nenagrinėti.

Dar XVII a. istoriko A. Vijūko – Kojelavičiaus darbe, skirtame Lietuvos praeičiai, trumpai paliesta ir prekybos tema. Nors autorius rašo tik apie apskritai Lietuvos prekybą, tačiau darbas svarbus tuo, kad jame pateikiamas pagrindinių išvežamų prekių asortimentas, kurio eksporte tikriausiai dalyvavo ir Vilniaus pirkliai (Vijūkas – Kojelavičius A., 1989).

Pirmuoju darbu, kuriame yra medžiagos apie prekybą konkrečiai Vilniuje XIV a. pab. – XVII a. vid. laikytina 1836 m. pasirodžiusi lenkų kalba rašyta M. Balinskio dviejų tomų Vilniaus miesto istorija (Balinskis M., 2007). Darbas reikšmingas tuo, kad jame „į apyvartą“ įtraukti prekybą liečiantys rašytiniai šaltiniai. Pateikiami su Vilniaus prekyba susiję dokumentai – du S. Batoro laišakai apie Vilniaus pirklių ir miestiečių muitus bei mokesčius. Taip pat lietuviškų monetų keitimo į lenkiškas 1570 m. nuostolių sąrašas bei Žygimanto Augusto 1572 m. potvarkis dėl lietuviškų monetų kainos (Balinskis M., 2007, p. 328 – 331, 440 – 446).

Pirmieji darbai lietuvių kalba, kuriuose yra informacijos apie prekybą Vilniuje, Lietuvoje pasirodė tik po Pirmojo pasaulinio karo – XX a. III dešimtmetyje.

1925 m. išleistas A. Rimkos darbas, kuriame, nors bene didžiausias dėmesys skirtas Lietuvos prekybai su vokiečiais, tiksliau – Kauno ir Dancigo pirklių kontaktams, paminėta ir Vilniaus prekyba. Autorius teigia, kad jau 1471 m. Vilnius, prekybos mastais, pralenkė iki tol pirmavusį Kauną, taip pat aprašo šių dviejų miestų pirklių konfliktą dėl druskos sandėlių lokalizacijos (Rimka A., 1925, p. 55).

1934 m. išėjo Z. Ivinskio veikalas, kuriame autorius dėmesio skiria ir prekybai audiniais, nurodydamas, kad ja Lietuvoje vertėsi daugiausiai Vilniaus pirkliai.

Remdamasis rašytinių šaltinių duomenimis Z. Ivinskis iškelia teiginį, kurį pagrindžia ir šiuo metu turimi archeologiniai radiniai, kad iki XVI a. į Lietuvą daugiausiai importuojama buvo angliškos ir flamandiškos kilmės medžiagos (Ivinskis Z., 1934, p. 33 - 137).

Kitame savo darbe² Z. Ivinskis iškelia prielaidą, kad jau XIV a. Vilnius palaikė intensyvius prekybos santykius su Ryga. Be to, autorius pagrįstai teigia, kad ypač Vilniaus prekyba suklestėjo XVI a. ir tuo metu miestas tapo dideliu gelumbės ir vaško prekybos centru (Ivinskis Z., 1992, p. 100 - 125).

V. Žilėnas savo darbe³ aptaria prekybos kelius, prekių transportavimą, muitų sistemą bei prekybos organizavimą Vilniaus mieste. Jo straipsnis ypač vertingas tuo, kad autorius gausiai naudoja rašytinius šaltinius (Žilėnas V., 1994, p. 90 – 130).

1968 m. išleistoje Vilniaus miesto istorijoje prekybai, kaip svarbiai miesto gyvenimo sferai, skirtas nemažas dėmesys: analizuojama užsienio ir vidaus prekyba, pirklių gildijos veikla, aprašyta prekyba Rotušės turgaus aikštėje. Be to, kalbant apie importą bei pinigų vartojimą Vilniuje, jau panaudojami ir archeologiniai duomenys (Jurginis J., Merkys V., Tautavičius A., 1968, p. 44, 69 – 72, 81 - 90).

1983 m. Z. Kiaupos darbe analizuojamos pirklių iš užsienio teisės Vilniuje. Autorius įtraukia svarbius rašytinius šaltinius, leidžiančius atsekti atvykėlių pirklių prekybos Vilniuje suvaržymų pradžią (XV a. II p.), taip pat parodo buvus miestiečių nepasitenkinimą pirkliais atvykėliais (Kiaupa Z., 1983).

Savo 1992 m. straipsnyje Z. Kiaupa ir J. Kiaupienė analizuoja XV – XVI a. Vilniaus pirklių prekybinius kontaktus. Autoriai nurodo, kad tuo metu šie kontaktai koncentravosi teritorijoje tarp Antverpeno, Revelio, Maskvos, Konstantinopolio, Prahos ir Niurnbergo (Кяупа З., Кяупене Ю., 1992, с. 96 – 107).

J. Kiaupienės 2003 m. straipsnyje, remiantis rašytinių šaltinių duomenimis, nagrinėjama XVII a. prekyba audiniais LDK. Darbe gausu informacijos apie importuotų medžiagų rūšis, o panaudota muitinių knygose esanti informacija rodo Vilniaus pirklių intensyvų dalyvavimą prekyboje audeklais bei didelį šių prekių asortimentą XVII a. pr. Vilniuje (Kiaupienė J., 2003, p. 11 – 18).

2006 m. išleistoje knygoje K. Katalynas analizuoja Vilniaus miesto raidą, remdamasis archeologiniais duomenimis. Darbe pateikti įvairių Vilniaus senamiesčio

² Šis darbas buvo autoriaus skaitytas tarptautiniame istorikų kongrese Ciuriche, 1938 m. rugpjūčio 30 d. Perspausdintas leidinyje „Praeitis III“, 1992 m.

³ Darbas Lietuvos istorijos institutui pateiktas 1949 m., publikuotas 1994.

gatvių kultūrinio sluoksnio datavimai leidžia atsekti kai kurių spėjamų miesto prekyviečių atsiradimo pradžią. Taip pat autorius atmeta Lietuvos istoriografijoje randamą hipotezę, kad seniausioji Vilniaus turgavietė buvo šalia dabartinės Šv. Jonų bažnyčios (Katalynas K., 2006).

Archeologijos istoriografijoje XIV a. pab. – XVII a. vid. prekyba Vilniuje paliesta kelių autorių darbuose.

Buitinės keramikos importą Vilniuje nagrinėjo G. Vaitkevičius ir J. Mikaila. Savo 1984 m. darbe jie iš Lenkijos importuotos Kielcų keramikos pasirodymą Vilniuje datuoja XIV – XV a. (Vaitkevičius G., Mikaila V., 1984). Vadinas, jau tuo metu turėjo būti palaikomi intensyvūs Lietuvos ir Lenkijos pirklių prekybiniai kontaktai.

G. Vaitkevičius savo disertacijoje apie Vilniaus buitinę keramiką išskiria, kad profesionalūs puodžiai Vilniuje atsirado XIV a. pab. Tai netiesiogiai rodo, kad iki tol buvo vartota neprofesionalų gaminta keramika bei, daugiau ar mažiau, importas.

L. Kvizikevičius 1999 m. darbe analizuoja XVI – XVII a. prekybą importiniais audiniais Vilniuje. Straipsnyje nurodytos pagrindinės į Vilnių importuotų audeklų kilmės vietos, aptarta importinių medžiagų kokybės kontrolė, paskelbti kai kurie naujų švininių antspaudų radiniai mieste (Kvizikevičius L., 1999b, p. 243 – 249).

E. Remeco 1999 m. straipsnyje ne tik paskelbti anksčiau nepublikuoti pirklių darbo inventoriaus – šiuo atveju, skaičiavimo žetonų – radiniai Vilniuje, bet ir nurodomas jų paplitimas mieste, kilmės vietos, aptarta vietinių žetonų kalyba (Remecas E., 1999, p. 253 – 261).

Archeologinių radinių publikacijos duomenų konkrečiai apie prekybą Vilniuje XIV a. pab. – XVII a. vid. nesuteikia, tačiau čia pateikta informacija leidžia atsekti su prekyba susijusių artefaktų paplitimą, įvairovę, dažnai ir jų kilmės vietą bei pan.

Lietuvos diduomenės prekybą iš dalies rekonstruoti leidžia VŽP teritorijoje aptinkami radiniai. Čia vykdytų tyrimų medžiaga nuolat skelbiama leidinyje „Vilniaus žemutinės pilies rūmai“. Leidinyje aptariami importiniai prekybos keliais į Vilnių patekę dirbiniai (pvz., Kvizikevičius, 1999a), pinigų cirkuliacijos bruožus įvairiais laikotarpiais rodantys monetų radiniai (pvz., Remecas E., 2003).

Archeologinių tyrimų svarbiausi rezultatai skelbiami periodiniame leidinyje „Archeologiniai tyrimai Lietuvoje“. Čia pateikiami duomenys ypač naudingi su prekyba susijusių radinių kartografavimui.

Medžiagos apie Lietuvos pirklių, tarp jų ir Vilniaus, prekybinius kontaktus su užsieniu suteikia A. Wawrzyńczyk 1956 m. darbas, kuriame pabrėžiama LDK reikšmė, vykdant prekybą su Rusija XVI a. (Wawrzyńczyk A., 1956).

Papildomos palyginamosios informacijos yra darbuose apie prekybą kituose Lietuvos miestuose. Pvz., A. Juknevičius 2002 m. straipsnyje aptaria Kėdainių seniausios turgavietės raidą. Čia rastos XVII a. datuojamos importinės pypkės leidžia patikimiau atsekti jų paplitimo arealą Lietuvoje, o šios turgavietės kūrimosi aplinkybės dar kartą įrodo kelių reikšmę prekybos vietų parinkimui (Juknevičius A., 2002, p. 9 – 13).

Naudingos informacijos suteikia ir darbai, kuriuose aptariama ne konkrečiai Vilniaus, bet apskritai Pabaltijo ar Rytų Europos miestų prekyba bei su tuo susiję radiniai.

1968 m. išleistame darbe H. Samsonovičius paliečia ir prekybos temą, daugiausiai nagrinėdamas Hanzos sąjungos įtaką Pabaltijo miestams (Samsonowicz H., 1968).

Svareliai ir svarstyklės Baltarusijoje (taigi, buvusioje LDK) išsamiai nagrinėti Š. I. Bektinejevo. Tiesa, šio autoriaus bandymas skirstyti svarelius į periodus gana abejotinas (Бектинеев Ш.И., 1987, с. 237).

Kitame savo darbe Š. I. Bektinejevas pateikia taip pat gana abejotiną Polocko – Vitebsko pinigų – svorių sistemos rekonstrukciją (Бектинеев Ш.И., 1999, с. 153 – 162).

Naudingos informacijos apie prekybos inventorių duoda T. A. Puškinos straipsnis, ypač svarbus dėl palyginamosios medžiagos apie svarelių iki XIV a. pab. svorius Smolenske (Пушкина Т.А., 1991, с. 226 – 243).

Informacijos apie prekybą miestuose, remiantis archeologijos duomenimis gausu Vakarų Europos leidiniuose. Tiesa, viduramžiais ir naujaisiais laikais čia susiklostė gana nepanaši į Lietuvos politinė, ekonominė, socialinė situacija. Tačiau, iš esmės, galima atsekti tuos pačius bendrus visai tuometinei Europai (ir rytų, ir vakarų) bruožus. Be to, Vakarų Europos miestų prekybą nagrinėjančiuose darbuose yra gausu bendros informacijos apie prekybą (pvz., Schofield, 1994, 2005; Schofield, Vince, 2003; Spufford, 2006).

ŠALTINIAI

Darbe panaudoti 15 archeologinių tyrimų ataskaitų duomenys. Nežiūrėtos tos tyrimų ataskaitos, kurių medžiaga, liečianti prekybą (t.y., aptikta su prekyba susijusių radinių), publikuota. Todėl šiame darbe panaudotos tik tos ataskaitos, kurios papildė ar atnaujina jau publikuotus duomenis, taip pat tos, kuriose yra ankstesniuose darbuose nepanaudotos informacijos.

Sistemiau Vilniuje tyrinėtos tik dvi konkrečiai su prekyba susijusios vietos – Vilniaus pilių teritorija ir pagrindinė darbe aptariamo laikotarpio prekyvietė – Rotušės a.

VŽP archeologinių tyrimų medžiaga skelbiama serijiniame leidinyje „Vilniaus žemutinės pilies rūmai“, tačiau darbe panaudotos ir Vilniaus pilių teritorijoje vykdytų archeologijos tyrimų ataskaitos (Daugudis V., 1955š; Juškaitis V., Kurila L., Rackevičius G., 2003š). Jų duomenys leido patikslinti Švedijos monetų pasirodymo Vilniaus pinigų apyvartoje laiką, taip pat pirklių darbo inventoriaus (konkrečiu atveju, svarelių) paplitimo arealą. Deja, šiuo metu į LIIR dar nėra perduotos naujausios – keleto paskutinių metų – VŽP teritorijos archeologinių tyrimų ataskaitos.

Rotušės a. ilgą laiką vykdyti tik nedidelės apimties archeologijos žvalgymai bei žemės kasimo darbų priežiūra, kuri naudingos informacijos aptariama tema nesuteikė. Nuoseklesni tyrimai vyko 2001 m. (Katalynas K., Gudynaitė B., 2001š), taip pat 2005 (vad. A. Puškorius) ir 2006 m. (vad. R. Jonaitis). Nors 2005 ir 2006 m. archeologijos tyrimų medžiaga dar nėra susisteminta (ataskaitos šiuo metu dar neparašytos), darbų metu aptikti XV – XVI a. mūrinių krautuvėlių pamatų fragmentai, druskos pirklių namo rūšiai, taip pat XVI a. datuojamų ūkinių duobių radiniai ir kt. jau dabar leidžia gana patikimai rekonstruoti Rotušės a. prekyvietės struktūrą aptariamuoju laikotarpiu.

Didesnės apimties tyrimai Pranciškonų bažnyčioje ir jos aplinkoje (Vaicekauskas A., 1994š; Vaicekauskas A., 1997š), Menininkų rūmų komplekse (Luchtanienė D., 1996š), Reprzentacinių rūmų teritorijoje (Luchtanienė D., 1997š; Luchtanienė D., 1999š), Savičiaus g. (Vainilaitis V., 1996š), Malūnų g. (Kvizikevičius L., 2006š; Sarcevičius S. 2005š) leido patikslinti mažmeninės prekybos vietų lokalizaciją Vilniuje (čia rasti švininiai antspaudai rodo buvusią prekybą audeklais),

pirklių inventoriaus paplitimą senamiestyje, kai kuriuos su pinigų cirkuliacija mieste susijusius klausimus (pvz., Vytauto denarų paplitimą) ir pan.

Tenka apgailestauti, kad kitos spėjamos miesto prekybos vietos (pvz., Šv. Jonų, Augustijonų bažnyčios teritorija, Arklių turgaus vieta) iki šiolei praktiškai netyrinėtos. Taigi, nepakanka duomenų, norint rekonstruoti XIV a. pab. – XVII a. vid. Vilniuje veikusių turgų išsidėstymą.

Archeologijos šaltiniai prekybą Vilniuje atspindi labai netolygiai. Trūksta duomenų ne tik apie kitas to meto Vilniaus prekyvietes, bet nepakanka medžiagos ir apie kitokių prekių importą (pvz., nėra pilnai įvertinta ir išskirta visa importinė keramika). Todėl nauji radiniai bei rašytinių šaltinių duomenys ateityje leis išsamiau atskleisti šiuos istoriografijoje kol kas mažai nagrinėtus klausimus.

1. VILNIAUS PIRKLIŲ DARBO INVENTORIUS

Darbo inventorius – tai sudėtinis prekybos funkcijų atlikimo elementas. Pirklių inventoriui priskiriamos įvairios darbo priemonės – nuo tradicinio pirklio simbolio svarstyklių iki vežimo, kuriuo gabenamos prekės, ar laivo. Nagrinėjamame laikotarpyje Vilniuje, kaip ir kituose miestuose, svarstyklės ir svareliai, priklausomai nuo jų dydžio, buvo naudojami pinigų, brangenybių ar prekių svėrimui⁴. Tekstilės prekės, kaip ir kitur, buvo žymimos švininiais antspaudais. Kitos prekės, dedamos į dėžes, statines ar pan., taip pat buvo žymimos pirklių ženklais, t.y., ant taros buvo išraižomas ar nupiešiamas simbolis – ženklas. Skaičiavimui naudoti žetonai, abakai (skaičiavimo lentos), prekių laikymui – dėžės, statinės, jų pergabenimui – vežimai, sąskaitybai ir duomenų saugojimui – knygos, rašymo priemonės ir t.t. Net kapšelis ar skrynelė, verslui skirtų pinigų laikymui, jei jie buvo pirklio, yra priskirtini prekybos inventoriui.

Lietuvoje neišliko ikonografinių šaltinių, kuriuose būtų užfiksuoti pirklių darbo inventoriaus pavyzdžiai. Informacijos suteikia kultūriniuose sluoksniuose išliekantys, iš patvarių medžiagų padaryti daiktai – svareliai, svarstyklės, spaudai, skaičiavimo žetonai. Remiantis šiais negausiais radiniais, sudarančiais tik labai siaurą inventoriaus dalį, ir tenka rekonstruoti XIV a. pab. – XVII a. vid. Vilniaus pirklių naudotą darbo inventorių.

Siekiant išsiaiškinti nagrinėjamo laikotarpio Vilniaus pirklių vartoto inventoriaus kilmę, rekonstruoti jo naudojimo pokyčius, dinamiką, pirmiausiai bus įvertintas ankstesnio laikotarpio Lietuvos ir kaimyninių šalių prekyboje naudotas inventorius.

1.1. Inventorius iki XIV a. pab.

Istoriografijoje teigiama, kad pirklių luomo formavimasis Lietuvoje prasidėjo XIII a. pab. – XIV a. (Kuncienė O., 1981, p. 51), tačiau jų buvo ir anksčiau. Tokių prekeivių išskirtiniu ženklu laikomas jų kapuose kaip įkapės randamas prekybos

⁴ Didelė auksinių pinigų vertė lėmė tai, kad Europoje iki pat XIX a., prieš priimant monetas, buvo priimta jas pasverti (Spufford P., 2006, p. 12).

inventorius – svarstyklės (dažnai su puošnėmis dėžutėmis) bei svareliai (Kuncienė O., 1972, p. 164; Kuncienė O., 1981, p. 51; Vaškevičiūtė I., 2001, p. 275).

Lietuvoje sulankstomos svarstyklės⁵ paplito X a. Jos daugiausiai vartotos šiaurės rytų Lietuvoje⁶. Tokio tipo svarstyklės plačiai naudotos ne tik Rytų Baltijos regiono šalyse (radimvietes dab. Latvijos teritorijoje nurodo E. Mugurevičius, žr. Мугуревич Э.С., 1965, с. 22 - 34), bet ir visoje Europoje (žr. pav. 2 ir pav. 3). Išskirtiniu regiono bruožu laikytinas nebent svarstyklių lėkštučių ir jų dėžučių puošimas baltams būdingu geometriniu ornamentu.

Svareliai Lietuvoje, kaip ir kaimyninėse šalyse (žr. Янин В.Л., 1956, с. 174 – 175; Пушкина Т.А., 1991, с. 231 – 232; Бектинеев Ш.И., 1987, с. 231 – 238; Мугуревич Э.С., 1965, с. 22 - 34), pradėti naudoti X a. II p.⁷, kartu su sidabro lydinių atsiradimu. Svareliuose dažnai įmušti ženklai – taškai (jų skaičius svyruoja nuo 1 iki 8), dvi statmenai susikertančios linijos (kryželis), trikampiai (žr. pav. 3 ir pav. 4). Panašiais ženklais svareliai žymimi ir iki XIV a. pab., ir vėliau (palyginimui žr. pav. 4; priedą Nr. 1). Aptariamuoju laikotarpiu buvo naudojami įvairaus svorio svareliai⁸. Būdinga tai, kad didesnio svorio svareliai paženklinoti didesniu taškų skaičiumi, tačiau net ir to paties svorio svareliai būdavo pažymėti skirtingu ženklų skaičiumi. Svarbesnė yra ne svarelio forma ir jo ženklai, o svoris. Pastebima, kad svarelių vartojimo pradžioje, X – XIII a. jie buvo sunkesni už vėlesnius⁹. Senesni svareliai buvo naudojami sverti sunkius sidabro lydinius, jų dalis, sidabro laužą ir kapotų monetų dalis. XIV a., pradėjus naudoti smulkias monetas, pirkliams prireikė ir lengvesnių svarelių.

⁵ Sulankstomos, sudarytos iš skersinio, kurio galuose tvirtinamos grandinėlės su gaubtomis lėkštutėmis (Kuncienė O., 1972, p. 165) (žr. pav. Nr. 1).

⁶ Svarstyklių bei jų dėžučių rasta Linkuvos, Pavirvytės, Ringuvėnų kapinyuose (Vaškevičiūtė I., 2001, p. 275), Palangoje (Kuncienė O., 1972, p. 164) bei kt.

⁷ Šio laikotarpio svarelių Lietuvoje daugiausiai žinoma iš vakarinės dalies – Palangos kapinyno, Stragnų, Laivių (Kuncienė O., 1972, p. 167). Taip pat X – XIII a. datuojamų svarelių rasta VŽP teritorijoje (Juškaitis V., Kurila L., Rackevičius G., 2003š, p. 49 – 53).

⁸ Pvz., Smolenske naudotų svarelių svoris buvo nuo 0,65 g iki 38,9 g (Пушкина Т.А., 1991, с. 236 – 243). Išskiriami 29 svarelių svorio variantai (pagal Т.А. Пушкиной duomenis, žr. priedą Nr. 2). E. Ivanauskas, remdamasis artūgo – erės ir kunos (rusiškas nominalas, 2,65 g svorio) piniginės sistemos nominalais, išskiria 22 Lietuvoje rastų XI – XIV a. datuojamų svarelių svorio variantus (žr. priedą Nr. 3).

⁹ X – XIII a. svarelių svoris siekia 38,37 g (žr. priedą Nr. 1), paprastai svyruoja tarp 20 – 40 g (Lietuvos istorija..., 2007, p. 362), vėlesnių (nuo XVI a.) 1,75 - 3,31 g (tokio svorio svareliai naudoti rotušės a. dirbusių svėrėjų; žr. priedą Nr. 1).

Svareliai padeda identifikuoti šalyje naudotą svorio matų sistemą¹⁰. Istoriografijoje teigiama, kad Lietuvos teritorijoje, kaip ir visame Rytų Baltijos regione, buvo naudota skandinaviška svorio matų sistema. Skandinaviškos sistemos pagrindas buvo markė (204 g), dalijama į eres (25,5 g = 1/8 markės) ir artūgus (8,5 / 8,51 g = 1/24 markės) (Gudavičius E., 1991, p. 68 – 80; Ivanauskas E., 1997, p. 20; Lietuvos istorija..., 2007, p. 365). Palaikant prekybos ryšius ne tik su Vakarų Europos šalimis, bet ir su Rytų Europa, turėjo būti naudojama ir rytietiška svorio matų sistema, kurios pagrindas – sidabrinis arabų dirchemas (4,25 g = 1/2 artūgo).

Pirklių darbo inventorius Lietuvoje iki XIV a. praktiškai nesiskyrė nuo naudoto kitose šalyse. Pastebimi visam Baltijos regionui bei platesnei teritorijai būdingi svorio sistemos bruožai¹¹. Nagrinėjant vėlesnio laikotarpio svorio matavimo priemonės išryškėja jo formų kaita XIV a.

Neturime jokių konkrečių žinių apie skaičiavimo priemonių naudojimą Lietuvoje ir kitur iki pat XIV a. Tačiau nėra pagrindo ir teigti, kad tuo metu kažkokios formos skaičiavimas nebuvo atliekamas. Tikriausiai asmenys, vykdantys prekinis mainų sandėrius, naudojami kultūrinuose sluoksniuose neišlikusiomis priemonės. Tik nauji archeologijos šaltiniai ateityje leis plačiau pažvelgti į šią lietuviškoje istoriografijoje nepaliestą temą.

1.2. XIV – XVII a. pirklių darbo priemonės

XIV a. pab. permainos LDK politikos ir kultūros srityse stimuliuo pokyčius šalies ekonomikoje, o tai lėmė pasikeitimus ir prekybos srityje. Prekybos krypčių įvairovė, Vilniaus pirklių kontaktai su užsieniečiais įtakojo naujų ir progresyvių darbo priemonių vartojimą kasdienėje veikloje. Naujų darbo priemonių atsiradimą skatino

¹⁰ Baltarusių tyrėjas Š. I. Bektinejevas net sukūrė naują Polocko-Vitebsko svorių – piniginių sistemą (žr. Бектинеев Ш.И., 1999, с. 153 – 162). Mano manymu, šį bandymą reikėtų laikyti tik nesusipratimu, kadangi šio tyrėjo aptariamame laikotarpyje jokių monetų teritorijoje nebuvo. Tokio pat svorio svareliai buvo naudojami visoje Rytų Europoje, taigi, vargu, ar juos galima priskirti Š. I. Bektinejevo sukurtai Polocko-Vitebsko sistemai. Priešingai, greičiausiai pačiame Vitebske buvo naudojama bendra visos Rytų Europos svorio vienetų sistema. Taip pat nepagrįstas ir neaiškus yra šio tyrėjo bandymas sudaryti svarelių periodizaciją, tam tikro svorio svarelius priskiriant vienam iš trijų jo išskirtų periodų (žr. Бектинеев Ш.И., 1987, с. 237).

¹¹ Pvz., tai pačiai kaip ir lietuviškų svarelių svorio sistemai priskirtinų svarelių žinoma iš dab. Latvijos, Rusijos teritorijos (žr. Янин В.Л., 1956, с. 174 – 175; Пушкина Т.А., 1991, с. 231 – 232; Бектинеев Ш.И., 1987, с. 231 – 238; Мугуревич Э.С., 1965, с. 22 - 34). Palyginimui žr. Smolenske ir Lietuvoje rastų svarelių svorių lenteles priede Nr. 2 ir 3.

poreikis turėti tokias pačias, paplitusį standartą atitinkančias priemones, kokias naudojo to meto prekybiniai partneriai.

Svorio matavimo priemonės

XIV a. pab., pradėjus kalti pirmąsias vietines monetas ir kasdieniame gyvenime vis labiau įsigalint prekiniais – piniginiams santykiams, Lietuvoje pradėti vartoti smulkesnių nominalų piniginiai vienetai. Kaip jau minėta, pirkliais, pinigų keitėjams šiuo laikotarpiu iškilo būtinybė keičiant pinigus vartoti lengvesnius svarelius ir tam pritaikytas svarstyklės. Taip pat pakito jų naudojamų svarelių forma, žymėjimas¹². Atrodo, kad XIV a. pab. Vilniuje atsirado vietinės gamybos svarelių, pagamintų iš alavo ar švino, kurie buvo mėgdžiojami pagal ankstesnius ir standartizuotus (pagamintus profesionalių amatininkų dirbtuvėse) svarelius. Tokie svareliai buvo naudojami (o gal gaminami) VŽP teritorijoje¹³ (Vilniaus...1995, p. 184).

Svarelių iki XIV a. pab. svoriai atitiko lietuviško ilgojo sidabro lydinio svorį, padalytą į padalų sistemą (žr. priedą Nr. 3), o vėlesnių svarelių svorių įvairovė sietina su tuometinių monetų svoriu. Vilniuje XVI a. pirkliai naudojo keturkampio ar apskritimo formos svarelius, pagamintus dažniausiai iš žalvario¹⁴. Šių svarelių svoriai atitiko įvairių XVI a. monetų nominalų svorį. XVI a. vid., Žygimanto Augusto valdymo metais (1544 – 1572 m.), Vilniaus pirkliai neabejotinai naudojo tokius lietuviškų monetų svorio svarelius: 1 lietuviško grašio (1546 m., 2,03 g svorio), 1 trečioko (1562 m., 3,01 g svorio), ½ dukato (atitinka pusės 1547 m. dukato svorį, t.y., 1,75 g), 1 dukato (1547 m., 3,57 g svorio) (žr. priedą Nr. 1, monetų svorius žr. Ivanauskas E., Douchis R. J., 1999).

Vilniuje naudoti tiek importiniai, tiek vietoje pagaminti svareliai. Keturkampės formos bei apskriti lieti, karališkais simboliais pažymėti, kruopščiai pagaminti svareliai Vilniaus pinigų keitėjus neabejotinai pasiekė iš užsienio šalių¹⁵ (juose esantys jau minėti ženklai atsirado Vakarų Europos monetose šiek tiek anksčiau nei lietuviškose monetose). Pritrūkus importinių svarelių (pvz., pametus) ir nenorint

¹² Iki tol vyravo dvigubo nupjauto kūgio ir statinaitės formos svareliai (Kuncienė O., 1972, p. 166).

¹³ Ten rasti 4 vnt. cilindro formos švino stulpelių, kurie tyrėjų priskiriami svareliams.

¹⁴ Tokių svarelių aptikta Vilniaus rotušės a. teritorijoje (žr. priedą Nr. 1).

¹⁵ Šių svarelių rasta Vilniaus rotušės a. teritorijoje (žr. svarelius Nr. 1, 2, 3, 5 priede Nr. 1). Tiksliai jų kilmės vietai nustatyti reikalingi specialūs tyrimai.

pirkti naujo komplekto, buvo naudoti ir vietinės gamybos, prastesnės kokybės, neornamentuoti svareliai¹⁶.

Bent jau nuo XVI a. vid– XVII a. vid. Vilniuje pinigų keitėjai neabejotinai buvo įsikūrę centrinėje miesto turgavietėje prie rotušės¹⁷. Čia savo pinigus galėjo išsikeisti vietiniai bei užsienio pirkliai, miesto gyventojai ir svečiai. Dar vienu tokių piniginių operacijų centru, aptarnaujančiu valdovą ir jo aplinkos žmones bei svečius, turėjo būti VŽP¹⁸. Tad dabartiniai duomenys kol kas Vilniuje leidžia lokalizuoti tik du keitimo centrus – elito ir visuomeninį.

Skaičiavimo priemonės

XV a. 8 – 9 deš. Vilniaus pirkliais jau buvo žinomos Vakarų Europoje nuo XIII a. naudotos skaičiavimo priemonės – žetonai, skirti skaičiavimui ant abako¹⁹. Sunku spręsti, kaip plačiai jie buvo paplitę tarp Vilniaus pirklių, nes kiekybine prasme jie yra labai negausūs (žr. priedą Nr. 5 ir Nr. 6). Neabejojama, kad XV a. IV ketv. abakus su skaičiavimo žetonais jau naudojo ir periferijoje – Vilniaus apylinkių dvaruose²⁰. Tai dėsningas to meto ne tik Vilniaus, bet ir visos Lietuvos, visuomenės išsivystymo rodiklis. Niurnbergo ir Prancūzijos²¹ skaičiavimo priemonės XV a. paskutiniame ketv. jau buvo vartojamos Lietuvos uostuose – Kaune, Šventojoje, XVI a. paskutiniame ketv. ir mažuose Žemaitijos kunigaikštystės miesteliuose – pvz., Sereidžiuje (Ivanauskas E., 1991, p. 44 - 49).

Šių skaičiavimo priemonių gamybos vieta – Niurnbergo miestas (Bavarija) – nurodo, kad Vilniaus pirkliai nagrinėjamu laikotarpiu jau buvo perėmę dalį inventoriaus iš Vakarų Europos valstybių pirklių. Būtent Niurnbergo, didžiausio skaičiavimo žetonų

¹⁶ Toks vietinės kilmės, pagamintas iš alavo skardelės ir apkarpytas svarelis rastas Vilniaus rotušės a. teritorijoje (žr. svarelį Nr. 4 priede Nr. 1).

¹⁷ Tai liudija aptariamojo laikotarpio svarelių radinių koncentracija rotušės a. (žr. priedą Nr. 14).

¹⁸ VŽP teritorijoje taip pat aptikta aptariamojo laikotarpio svarelių. Apie kitas svarelių, su gausesne jų koncentracija, radimvietes Vilniuje nežinoma.

¹⁹ Skaičiavimo žetonai – tai apvalūs, iš metalo pagaminti skridinėliai. Žetonų dydis turėjo svyruoti tarp 20 ir 28 mm, nes mažesnius ar didesnius juos būtų sudėtinga naudoti skaičiuojant prie skaičiavimo stalo (Van Beek B., 1986). Tiesa, vėliau, XVIII – XIX a. naudoti ir mažesnio skersmens žetonai. Abakus ir skaičiavimo žetonus (žr. pav. 5) galima laikyti seniausiais skaitliukais, kurie ne tik palengvino pirklių darbą, bet ir leido skaičiavimo procesą lengvai sekti net neraštingam žmogui (Schofield J., Vince A., 2003, p. 159). Lietuviškoje istoriografijoje žetonų radinius paskelbė E. Remecas ir E. Ivanauskas (Remecas E., 1999; Ivanauskas E., 1991).

²⁰ XV a. 8 - 9 deš. datuojamas Niurnbergo žetonas rastas Vilniaus rajone, Jonėnų dvarvietėje (Strazdas A., 1996š, p. 16) (žr. priedą Nr. 5).

²¹ Įdomu, kad Vilniaus pirkliais naudojant Prancūzijoje pagamintus žetonus, kartu su jais į miestą nepateko prancūziškų monetų. Kaip teigiama istoriografijoje, jos Vilniaus pinigų apyvartoje pasirodė tik XVII a. III ketv. (Ivanauskas E., 1992, p. 1).

gamybos centro XVI a. vid. – XIX a. vid., žetonai dominuoja Vilniaus archeologinėje medžiagoje ne tik XV – XVII a.²², bet ir vėliau²³.

XVI a. II p. ši pirklių darbo inventoriaus dalis pasipildė naujomis priemonėmis. Vilniaus pirkliai, mėgdžiodami šalies aukščiausius pareigūnus, pradėjo gamintis asmeninius žetonus, t.y., žetonus, turinčius asmeninius jų ženklus²⁴. Tokius skaičiavimo žetonus buvo pasigaminę pirkliai broliai Danielius ir Prakapas Vilkovičiai²⁵, Vilniaus monetų kalyklos valdytojas Jonas Liutomirskis²⁶. Tokius žetonus tikriausiai gaminosi ir kiti Vilniaus pirkliai, Vilniuje ar kituose miestuose veikusiose pinigų kalyklose.

Tokie asmeniniais ženklais žymėto skaičiavimo inventoriaus naudojimo atvejai rodo, kad Vilniaus pirklių tarpe XVI a. vid. formavosi, ar jau buvo susiformavęs, pirklių elitas, kurio nebetenkino masinės gamybos darbo inventorius²⁷. Vadinas, didelė tikimybė, kad Vilniuje nuo XVI a. vid. galėjo būti gaminami ir skaičiavimui skirti stalai – abakai²⁸. Istoriografijoje nurodoma, kad Vilniaus pirkliai broliai Vilkovičiai (be Danieliaus ir Prakapo dar žinomi Stanislovas ir Povilas) verslo reikalais bendravo su Teodoru Skuminu Tiškevičiumi, Jonu Chodkevičiumi, Leonu Sapiega bei kitais to meto didikais – valdančiojo elito atstovais (Kvizikevičius L. 1997, p. 454 – 456). Taip pat verslo reikalai siejo miestiečius Winholdus su didikais Radvilomis (Ragauskas A., 2001, p. 5 – 21) ir pan. Vadinas, XVI a. II p. jau buvo pirklių, kurie su tokiais asmenims, prekybos reikaluose (ir ne tik), galėjo bendrauti kaip su lygiais²⁹.

Kai rodo skaičiavimo žetonų radiniai ir paplitimas Vilniuje, eiliniai miesto pirkliai dažniausiai naudojo pigius, masiškai išplitusius niurnbergietiškus, prancūziško stiliaus žetonus.

²² Šio laikotarpio Niurnbergo žetonų rasta VŽP teritorijoje (Remecas E., 1999, p. 254 – 256), trys jie žinomi iš Dominikonų g. Nr. 4, vienas iš Rotušės a. aplinkos ir kt. (žr. priedą Nr. 6).

²³ XVIII - XIX a. datuojamų Niurnbergo skaičiavimo žetonų Vilniuje rasta VŽP teritorijoje, Vokiečių g. (žr. Remecas E., 1999, p. 257 – 259).

²⁴ Vietiniai skaičiavimo žetonai Vilniaus pinigų kalykloje kaldinti nuo 1540 m. iki 1606 m. Jų chronologinį sąrašą su kaldinusių asmenų vardais pateikia B. Demelis (Demel B., 1911). Sąrašą žr. priede Nr. 4.

²⁵ Žinomas jų 1586 m. kaltas žetonas (žr. Kvizikevičius L., 1997, p. 454 - 456).

²⁶ Jono Liutomirskio kaltas žetonas rastas Rūdninkų g. Nr. 15 (Patkauskas S., 1995š).

²⁷ Pastarajam teiginiui įrodyti dar reikalingi specialūs tyrimai.

²⁸ Tai leidžia manyti, kad pirklių luomui importuojamų skaičiavimo priemonių jau galėjo nebeužtekti.

²⁹ Istoriografijoje nurodoma, kad, kaip rodo Winholdų ir Radvilų ryšys XVI a. pab. – XVII a. pr.), ir paprasti miestiečiai (o ypač atsikraustę iš užsienio) galėjo tapti didikų klientais, net dalyvauti jų puotose ir pan. (Ragauskas A., 2001, p. 5 – 21).

Spaudai

Patikimų įrodymų, liudijančių, nuo kada Vilniaus pirkliai savo prekes antspaudavo asmeniniu ženklų ir, apskritai, kad toks antspaudavimas buvo, o taip pat, kad siunčiamas į užsienį prekes žymėjo miesto prekių kokybės tikrintojo ženklų, nėra. Galima tik spėti, kad Vilniuje buvo praktikuojama tokia kontrolės ir nuosavybės atpažinimo sistema³⁰. Taip pat yra netiesioginiai duomenys (pvz., turėjo būti vaško svėrimas ir žymėjimas). Nėra žinių apie laikotarpį iki pat XVI a.

Tačiau, Vilniaus pirkliai, kaip ir kitų šalių pirkliai, sudarydami prekybinius sandėrius juos informavo raštiškais kontraktais bei sutartimis³¹. Būtinai tokių sutarčių atributai, tai antspaudai, patvirtinantys abiejų pusių parašus ir atstovavimą. Todėl pirkliams atsirado poreikis gamintis spaudus. Bent XVI a. I p. Vilniaus pirkliai jau naudojo savo spaudus, pagamintus iš alavo ar švino, su išpaustais / įrėžtais simboliais – asmeniniais ženklais. Pirmieji XVI a. I p. Vilniaus pirklių spaudai dar buvo gana primityvūs – nekokybiškai išrėžtu ženklų, pagaminti liejimo būdu iš alavo (todėl kreivi), išspraudžiami į medinę rankeną³². Vėliau pirklių spaudai tobulėjo. Jų ženklai buvo kruopščiau iškalami, su patogią rankenėle. Pirkliui priskiriamas³³ vienas toks XVI a. III ketv. datuojamas spaudas iš Malūnų g.³⁴ (žr. pav. Nr. 6). Panašius asmeninius spaudus Vilniaus pirkliai naudojo ir XVII a.³⁵

³⁰ 1536 m. Žygimanto Senojo ordinacijoje spaudus įsakoma turėti miesto valdininkams suolininkams (Dubinski P., 1788, s. 55). Tai leidžia kelti prielaidą, kad savo spaudus XVI a. galėjo turėti ir pirkliai, be to, pirklių galėjo būti ir tarp suolininkų.

³¹ Tokių kontraktų Lietuvoje ypač padaugėjo nuo XVI a. II p., tačiau mažas rašytinių šaltinių iširtumas ir Vilniaus archyvo sunykimas XVII a. vid. karo metu, neleidžia atsekti, nuo kada pradėti tokie sutarčių sudarymai Vilniuje.

³² Toks spaudas rastas 2006 m. Rotušės a. bei jos prieigų tyrimų metu aptiktoje XVI a. datuojamoje ūkinėje duobėje. Spaudas pagamintas iš švino, nelygus, su išrėžta „M“ raide (žr. pav. Nr. 7). Šio spaudo radimvietė – pagrindinės miesto turgavietės aplinka – leidžia priskirti jį pirkliui. Už suteiktą informaciją apie aptiktus spaudus dėkoju Rotušės a. bei jos prieigų 2006 m. archeologinių tyrimų vadovui R. Jonaičiui.

³³ Antspaudas rastas ne prekybos, o gamybos centre, todėl jis galėjo priklausyti ir amatininkui. Tačiau antspaudas ženklas pavaizduotas skyde, taigi, jis turėjo priklausyti privilegijuoto luomo atstovui. Amatininkas negalėjo būti iš privilegijuoto luomo, o pirklys galėjo. Tai leidžia, su tam tikromis išlygomis, rastąjį antspaudą priskirti pirkliui.

³⁴ Rastas Malūnų g. Nr. 6 (Kvizikevičius L., 2006š).

³⁵ XVII a. I p. datuojamas, kaip spėjama, pirklio antspaudas, su išpausta „W“ raide, aptiktas 2006 m. Rotušės a. bei jos prieigų tyrimų metu tarp buvusių prekybinių kioskų eilių.

2. PREKIŲ ASORTIMENTAS

Nagrinėjamoju laikotarpiu (XIV a. pab. – XVII a. vid.) Vilniuje, kaip ir visoje šalyje, prekiauta pačiais įvairiausiai dalykais. Nuo svarbiausių – maisto prekių – iki prabangos dalykų, ginklų. Istoriografijoje teigiama, kad iš Lietuvos periferijos į Vilnių daugiausiai patekdavo žemės ūkio produktų, žuvies, medaus (Jurginis J., Merkys V., Tautavičius A., 1968, p. 84 – 85). Taip pat čia patekdavo visas vaškas, skirtas Lietuvos poreikiams ir eksportui į užsienio šalis. Iš kitų valstybių buvo įvežama druska³⁶, cukrus, prieskoniai, audeklai, silkės, vaistai, vynas, įvairios prabangos prekės bei pan. (Rimka A., 1925b, p. 57; Ivinskis Z., 1934, p. 131 – 136; Lietuvos TSR ..., 1986, p. 95). Kaip rodo rašytiniai šaltiniai, jau 1432 m. Vilniaus pirkliai galėjo laisvai prekiauti su Lucku, Smolensku, Novgorodu, Lenkijos miestais³⁷.

Prekių asortimentas Vilniuje XIV a. pab. – XVII a. vid. rekonstruojamas daugiausiai remiantis rašytiniais šaltiniais. Archeologiniuose sluoksniuose išliko tik labai nedidelė dalis importuotų prekių, o ir išlikę radiniai (keramika, metalo gaminiai ir kt.) paprastai rodo jau ne prekybos procesą, o vartojimą.

Žinoma, importinės prekės dėl brangumo pirmiausiai buvo siūlomos diduomenei ir turtingiems miestiečiams. Importo atsiradimą Vilniuje iliustruoja Vilniaus pilių teritorijose aptinkami artefaktai. Bent nuo XIV a. pab. ten jau žinomos akvamanilės – žalvariniai indai (žr. pav. Nr. 8; Vilniaus...1995, p. 184). Importuojamas buvo ir stiklas. Tačiau, bent aptariamojo laikotarpio pradžioje (XIV – XV a.), ši prabangos prekė prekybos su Rusia dėka tikriausiai pasiekdavo dar tik šalies valdovą³⁸. Be specialių tyrimų kol kas neaišku, kaip plačiai tokie stiklo dirbiniai buvo paplitę tarp eilinių miestiečių.

Vilniaus miestiečius nuo aptariamo laikotarpio pradžios pasiekdavo kitų Europos amatų centrų produkcija, daugiausiai keramikos dirbiniai. Jau nuo XIV – XV a. į miestą iš Lenkijos importuota baltojo molio, vadinamoji Kelcų, keramika³⁹. Jos

³⁶ Kaip nurodo Z. Ivinskis, iki XVI a. pr. druska, audeklai ir silkės buvo svarbiausia importo preke Lietuvoje (Ivinskis Z., 1934, p. 131 – 135). Istoriografijoje teigiama, kad, pvz., XV a. valdovas tarnams dažnai atsilygindavo druska (Rowell S.C., 2004, p. 31).

³⁷ Teisę laisvai prekiauti su šiais miestais Vilniaus pirkliais suteikė 1432 m. Žygimanto Kęstutaičio privilegija (Dubinski P., 1788, s. 5).

³⁸ Importinio stiklo iš Rusios stiklo dirbtuvių rasta VŽP teritorijoje (Lietuvos pilys..., 2007).

³⁹ XIV a. datuojamo puodo iš baltojo molio fragmentas žinomas iš Arsenalo teritorijos, XV a. datuojamos keptuvės fragmentas rastas Pilies – Latako g. (žr. Mikaila V., Vaitkevičius G., 1984, p. 13).

importas ypač išaugo XVI – XVII a. Šiuo laikotarpiu Kelcų keramika paplito visame to meto Vilniuje⁴⁰. Jos sumažėjo tik XVII a. pab.⁴¹

Taip pat bent nuo XVI a. pab. Vilniuje jau turėjo būti prekiaujama pypkėmis⁴². Kaip teigiama istoriografijoje, 1664 m. Vilniaus keramikos dirbinių amatininkai susibūrė į cechą, kuriam valdovo suteiktas statutas garantavo nevaržomą produkcijos realizavimą (Čvilytė A., Kvizikevičius L., Sarcevičius S., 2005, p. 37 – 38). Būtent nuo šio laikotarpio pypkes jau galėjo pradėti gaminti vietos meistrai (prekyba importinėmis pypkėmis po 1664 m. buvo apribota ir jautėsi jų trūkumas). Laiką iki tol, vartotos importinės, iš balto molio – kaolino – pagamintos, pypkės. Vilnių, kaip ir kitus LDK miestus, prekybinių kontaktų dėka jos pasiekdavo iš Goudos, Rostino, Amsterdamo⁴³.

Ypatingą dėmesį tenka skirti tyrimų metu randamiems švininiams antspaudams (plomboms), kurie atspindi aptariamojo laikotarpio prekybą audeklais.

Prekyba tekstile

Pirmieji audiniai, pažymėti švininiais antspaudais⁴⁴, į Vilnių pakliuvo XIV a. pab. – XV a. pr.⁴⁵ Istoriografijoje nurodoma, kad prekyba audiniais Lietuvoje daugiausiai vertėsi Vilniaus pirkliai (Ivinskis Z., 1934, p. 134)⁴⁶. Remiantis rašytiniais šaltiniais, XIV – XV a. daugiausiai buvo įvežama angliškos ir flamandiškos kilmės medžiagos (Ivinskis Z., 1934, p. 133). Tačiau vėliau plinta ir kitų Europos tekstilės centrų ir regionų gaminta produkcija (žr. priedą Nr. 7). Taigi, Vilniuje buvo prekiaujama įvairiose vietose pagamintais, skirtingų rūšių, kokybių bei spalvų audeklais.

⁴⁰ Kai kurias Kelcų keramikos radimvietes Vilniaus senamiestyje žr. Mikaila V., Vaitkevičius G., 1984, p. 12 - 13.

⁴¹ Iš laikotarpio po XVII a. pab. Vilniuje žinomi tik pavieniai Kelcų keramikos radiniai (žr. Mikaila V., Vaitkevičius G., 1984, p. 13).

⁴² Kaip nurodoma istoriografijoje, Lenkiją tabako sėklos turėjo pasiekti apie 1590 m., taigi, panašiu laiku jos turėjo patekti ir į Lietuvą (Matusas J., 1960, p. 268 – 269).

⁴³ XVII a. importinės baltos keramikos pypkės intensyviai vartotos Klaipėdoje (Sprainaitis R., 1989, p. 150 – 157), jų žinoma Kėdainiuose (Juknevičius A., 2002, p. 9 – 13).

⁴⁴ Švininiai antspaudai, tai iš švino pagaminti skridinėliai, kurie buvo tvirtinami prie audinio ir taip garantavo jo kokybę. Lietuviškoje istoriografijoje nurodoma, kad viduramžiais audinių antspaudavimo praktika išplito visoje Europoje (Kvizikevičius L., 1999b, p. 259).

⁴⁵ Šio laikotarpio švininis antspaudas, kurio vienoje pusėje pavaizduota gotikinė „A“ raidė, žinomas iš VŽP teritorijos (Kvizikevičius L., 1999a, p. 261; žr. priedą Nr. 7). XIV a. pab. datuojamų švininių antspaudų VŽP teritorijoje aptikta ir daugiau, tačiau medžiaga kol kas nėra publikuota.

⁴⁶ Kauno pirkliai, palaikę ypač glaudžius kontaktus su Hanzos pirkliais (jie Kaune buvo įkūrę savo kontorą), daugiausiai tarpininkavo šalyje parduodant druską (Ivinskis Z., 1934, p. 134).

Itin didelis švininių antspaudų skaičius ir įvairovė⁴⁷ Vilniuje rodo, kad prekyba tekstile ir jos gaminiais intensyviai vyko visą XIV a. pab. – XVII a. vid. laikotarpį. Kaip teigiama istoriografijoje, LDK tekstilės pramonė dar XVI – XVII a. buvo menkai išvystyta ir vietiniai amatininkai nepatenkino visos visuomenės poreikių (Kvizikevičius L., 1999a, p. 243). Taigi, audiniai (o kartu ir pusgaminiai bei gatavi drabužiai) į šalį buvo masiškai importuojami iš užsienio šalių. Jau 1432 m. Lietuvos kunigaikštis Žygimantas suteikė gelumbės apkirpimo privilegiją 4 klėtkoms (krautuvėlėms) (Dubinski P., 1788, s. 4). Taigi, jau XV a. pr. į Vilnių prekybinių kontaktų dėka neabejotinai patekdavo audiniai, kurie vietoje buvo karpomi. Privilegija patvirtinta ir Žygimanto Senojo 1537 m. Tikriausiai jau nuo XVI a. IV deš. Vilniuje veikė ir vietinių gelumbės gamintojų cechus. Vadinasi, iki pat XVI a. (o ir vėliau, iki pat aptariamojo laikotarpio pabaigos – XVII a. vid.) Vilniaus prekyboje vyravo vien importiniai audiniai (žinoma, turėjo būti prekiauta ir prastesnės kokybės lietuviška austa medžiaga, kuri į Vilnių galėjo būti atgabename iš aplinkinių kaimų).

Į Vilnių, remiantis švininių antspaudų kilme, aptariamuoju laikotarpiu patekdavo audiniai iš Anglijos, Flandrijos, Nyderlandų, Araso, Leipcigo, Ipro, Torūnės, Gento, Karkasono, Giorlico, Mansfeldo, Elbingo ir kt.⁴⁸ XIV – XV a. audinių daugiausiai buvo įvežama iš Anglijos bei Nyderlandų, XVI a. iš Vokietijos miestų, XVII a. padaugėjo audinių iš Lenkijos miestų, tame tarpe ir mažų miestelių (žr. priedą Nr. 7). Kaip teigiama istoriografijoje, XV – XVI a. Vilniaus pirklių prekybiniai kontaktai koncentravosi teritorijoje tarp Antverpeno, Revelio, Maskvos, Konstantinopolio, Prahos ir Niurnbergo (Кяупа З., Кяупене Ю., 1992, с. 104). Audeklų kilmės vietos rodo, kad jie į Vilnių patekdavo ir iš už Vilniaus pirklių prekybinių kontaktų zonos. Tai leidžia manyti, kad Vilniaus pirkliai XVI a. galėjo pasiekti ir tokius didelius bei tolimus miestus kaip Londonas. Tačiau, be abejo, daugiausiai anglišku audeklų į Vilnių, Lietuvą ir apskritai Rytų Europą, pateko per tarpininkus – pirmiausiai vokiečių pirklių kompaniją, kurios švininiai antspaudai paplitę visoje Europoje, Rusijoje (žr. Fontana B. L., 1969, p. 166 – 168; Egan G., 1989, p. 40 – 53, Климовский С. I., 2002, с. 53; Янин В., 1953, p. 384).

Istoriografijoje nurodoma, kad iki XVI a. pab. Vilniaus pirklių prekybinių kontaktų aprėpiama teritorija pietuose ribojosi šiaurine Italija (Кяупа З., Кяупене Ю., 1992, с. 104). Nėra žinoma, kad Vilniuje būtų prekiauta iš Ispanijos ar Italijos atvežtais

⁴⁷ Pagrindines radimvietes Vilniuje žr. priede Nr. 7 ir 8.

⁴⁸ Švininių antspaudų kilmės vietas žr. priede Nr. 7.

audiniais⁴⁹. Nėra duomenų ir apie Prūsijos miestuose pagamintų audinių prekybą Vilniuje, nors Prūsija tuo metu buvo bene pagrindinė Lietuvos prekybos partnerė. Taip pat nežinoma apie tekstilės importą iš Rusijos (tiesa, čia nebuvo audinių manufaktūros, tačiau žemos kokybės, namuose gaminti audeklai neabejotinai buvo vartojami).

Nėra įrodymų, kad Vilniuje pagaminti audiniai buvo žymimi vietiniais švininiais antspaudais. Todėl nieko negalima pasakyti apie lietuviškų audeklų eksportą. Tačiau, nors lietuviškos kilmės švininių antspaudų Vilniuje ir nėra, galima kelti hipotezę, kad iš Vilniaus į kitas šalis eksportuojami audiniai tokiais ženklais galėjo būti žymimi. Vakarų Europos prekybos taisyklės draudė pardavinėti neantspauduotus audeklus. Taigi, eksportuojama lietuviška medžiaga taip pat privalėjo turėti ženklus. Lietuviški audeklai svetur minimi nuo XV a⁵⁰.

Intensyviausia prekyba audeklais Vilniuje pastebima rotušės a. teritorijoje (žr. priedą Nr. 8)⁵¹. Čia, pagrindinėje miesto prekyvietėje, audeklai buvo išvyniojami, karpomi į gabalus. Juos iš rotušės a. pirklių galėjo nusipirkti bet kuris miesto gyventojas. Taip pat audeklai turėjo būti išvyniojami, karpomi bei parduodami ir kitose miesto vietose, dažnai ir pas konkrečius klientus. Kaip rodo švininių antspaudų topografija, audiniais Vilniuje buvo prekiaujama ir Vilniaus vyskupo jurisdikcijos teritorijoje, į rytus nuo miesto rotušės, vad. Rusų miesto teritorijoje (Savičiaus g.), šalia Augustijonų bažnyčios, kurioje tikriausiai veikė prekyvietė. Mažmeninė prekyba audeklais galėjo būti ir prie miesto vartų (Subačiaus), pirkėjų šioms prekėms buvo ir Užupio amatininkų kvartale (Malūnų g.) bei kitur (žr. priedą Nr. 8).

Vieni svarbiausių prekeivių audeklais klientų buvo VŽP gyventojai⁵². Istoriofrafijoje nurodoma, kad audeklais LDK dažnai buvo išmokamos algos, jie buvo dovanojami kilmingiems asmenims (Kvizikevičius L., 1999b, p. 243; Rowell S.C., 2004, p. 30 - 32)⁵³. Taip pat audeklus kaip dovanas gaudavo ir patys Lietuvos valdovai. Tad šių prekių poreikis valdančiojo elito tarpe buvo didžiulis.

⁴⁹ Iki šiol nėra aptikta neabejotinai ispaniškos ar itališkos kilmės švininių antspaudų. Tik iš VŽP teritorijos žinomas XV a. pr. datuojamas švininis antspaudas, kuris gali būti kilęs iš Modenos (Italija) (žr. priedą Nr. 7).

⁵⁰ Kaip nurodoma istoriofrafijoje, XV a. pab. iš Lietuvos buvo išvežami ne tik audiniai, bet ir siūlai, kurie minimi 1473 m. Normedijos muitų sąrašė (Ivinskis Z., 1934, p. 131).

⁵¹ Rotušės a. teritorijoje rasta daugiau nei 30 vnt. aptariamojo laikotarpio švininių antspaudų.

⁵² Iš VŽP teritorijos žinoma daugiausiai Vilniuje XIV a. pab. – XVII a. vid. švininių antspaudų (žr. priedą Nr. 7 ir 8) ir jų radinių skaičius kiekvienais metais auga. Kaip jau minėta, VŽP teritorijoje rastas ir seniausias (XIV a. pab. – XV a. pr.) Vilniuje švininis antspaudas (Kvizikevičius L., 1999a, p. 261).

⁵³ S.C. Rowell S.C., nurodo, kad valdovas savo pavaldiniams atsilygindamas dovanodavo šilko, damasto, aksomo, atlaso, angliškos vilnos, Flandrijos, Florencijos medžiagos ir pan. (Rowell S.C., 2004, p. 31).

Lietuvos valdovų ir kilmingų asmenų, kaip ir kitų šalių diduomenės, apranga rodė jų išskirtinumą⁵⁴. XVII a. pr. į Lietuvą daugiausiai buvo importuojama įvairių rūšių gelumbė, medvilnė, įvairūs kombinuoti audeklai (pusvilnoniai, pusiau lininiai), tačiau taip pat prekiauta ir itin kokybiškomis bei brangiomis medžiagomis. Pvz., Vilniuje, remiantis 1605 m. muitų knyga, kurioje minimi ir Vilniaus pirkliai, gabenantys prekes per Gardino muitinę, prekiauta aksomu, damastu, brokatu (Kiaupienė J., 2003, p. 11 – 18). Tokie audiniai Vilnių pasiekdavo prekybinių kontaktų su Rytais ir Vakariais dėka (su Juodosios jūros Kafos miestu, per Lvovą ir kt.).

XIV a. pab. – XVII a. vid. Vilniaus pirkliai miestiečiams galėjo pasiūlyti įvairių rūšių ir įvairios kokybės audinių. Mieste buvo prekiaujama didelės dalies Vakarų Europos miestų tekstilės amatininkų gaminiais. Be to, miestas buvo ir tarpinis prekybos tekstile punktas. Anksčiausiai, XIV – XV a. Vilniuje vyravo iš Anglijos bei Nyderlandų atkeliavę audiniai, XVI a. padaugėjo importo iš Vokietijos miestų (o kartu jo sumažėjo iš Anglijos ir Nyderlandų), jau XVII a. pr. pagausėjo audinių iš Lenkijos. Taigi, laikui bėgant, Vilniuje vis daugiau buvo prekiaujama iš artimiausių kaimynų įvežtais audiniais. XVII a. I p., neramiu šaliai laikotarpiu sunkėjant ir pirklių veiklos sąlygoms (atsirado įvairios pirkliais taikomos kontribucijos, prekybos suvaržymai, pinigų nuvertėjimas), Vilniaus pirkliai jau nesiryždavo keliauti į tolimesnius kraštus, todėl plito Lenkijos ir kitų artimesnių kaimynų prekės. Be to, šie audeklai buvo pigesni, todėl įperkami didesniai skaičiai Vilniaus miestiečių bei periferijos gyventojų. Pigesnių tekstilės prekių poreikis rodo ir Vilniaus visuomenės skurdimą XVII a. I p.

⁵⁴ Istoriografijoje teigiama, kad medžiagos rūšis, kokybė, spalva galėjo demonstruoti jos savininko vietą visuomenėje (Rowell S.C., 2004, p. 32).

3. PINIGŲ CIRKULIACIJA IR JOS POKYČIAI

Intensyvus vietinių ir užsienio šalių įvairių nominalų monetų vartojimas atspindi prekinį – piniginių santykių susiformavimą ir dinamiką.

XIV a. pab., po Krėvos unijos sudarymo (1385 m.), Lietuvos (be Žemaitijos) 1387 m. krikšto, paliaubų ir prekybinių sutarčių (nors ir trumpalaikių) tarp lietuvių ir Ordino pasirašymo, prasidėjus aktyvesniems kontaktams su kitais miestais, dab. rytų Lietuvos teritorijoje susidarė geresnės sąlygos prekiniam – piniginiams santykiams vystytis. Kartu atsirado palankios sąlygos pereiti prie „pažangiausio pinigų gamybos būdo – monetų kaldinimo“ (Ivanauskas E., Balčius M., 1994, p. 5). Teritorijoje prekybinių kontaktų dėka pradėjo plisti užsienio valstybių monetos.

Istoriografijoje nurodoma, kad pirmosios lietuviškos monetos pradėtos kaldinti 1386 m.⁵⁵ (Ivanauskas E., Douchis R. J., 1999, p. 15). Ši data laikytina naujo pinigų cirkuliacijos etapo Vilniuje pradžia, sietina ir su mažmeninės prekybos intensyvėjimu mieste bei masinio pinigų vartojimo kasdieniame gyvenime pradžia⁵⁶.

Pinigų apyvarta rodo, kaip vystėsi prekiniai – piniginiai santykiai, kaip kito pirklių kontaktai, prekybos sąlygos ir aplinkybės. XIV a. pab. – XVII a. vid. pinigų cirkuliacija ir jos pokyčiai Vilniuje nagrinėjami sidabro lydinių, kapotų sidabrinių papuošalų, vielos⁵⁷, pavienių monetų ir lobių⁵⁸ radinių kontekste, disponuojant radiniais mieste ir jo užnugaryje, t.y., Vilniaus apylinkėse⁵⁹.

3.1. XIV a. II p. pinigų cirkuliacija

Po krikščionybės įvedimo, ar net šiek tiek anksčiau, Vilniuje prekybos kontaktuose vis dažniau imama atsiskaityti ne tik sidabro lydiniais ir laužu, bet ir monetomis. Taigi, sidabrą pakeičia monetos – oficialūs pinigai, turintys pastovų svorį ir

⁵⁵ Jogailos grašiai. Jų av. vaizduojamas portretas, rv. liūtas. Kitas tipas - av. portretas, rv. dvigubas kryžius (Ivanauskas E., Douchis R.J., 2004, p. 5 – 6).

⁵⁶ Iki tol naudoti sidabro lydiniai bei užsienio šalių monetos (daugiausiai Prahos grašiai) dėl mažo paplitimo ir didelės vertės buvo prieinami toli gražu ne kiekvienam miestiečiui.

⁵⁷ Sidabro papuošalų laužymas Lietuvoje plito nuo XII a. II ketv., lydinių nuo XIII a. II p., monetų nuo XIV a. pab. (Ivanauskas E., 1996, p. 32 – 39). Toks laužymas sietinas su vietinės rinkos formavimusi, smulkių atsiskaitymo priemonių poreikiu.

⁵⁸ XIV a. – XVII a. vid. lobių sąrašą ir jų procentinę sudėtį žr. priede Nr. 11.

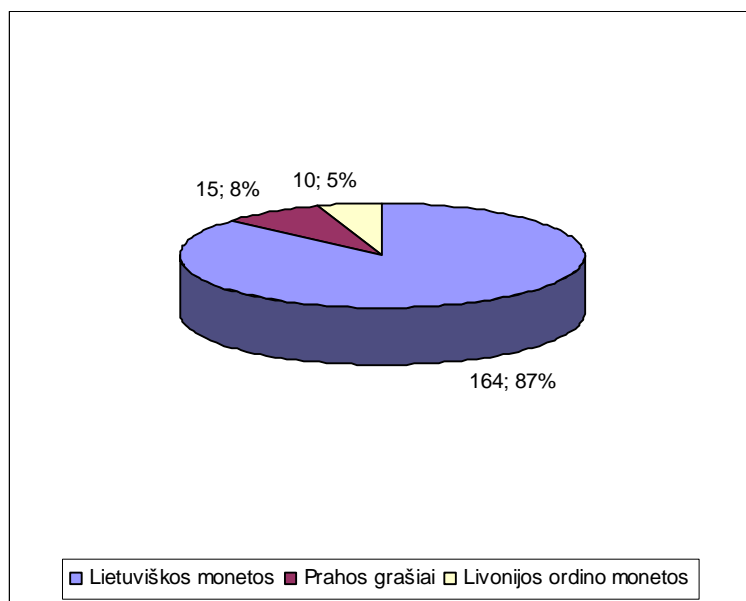
⁵⁹ Naudojami XIV – XV a. Vilniaus apylinkių numizmatiniai šaltiniai. Vėlesni, XVI a. – XVII a. I p., dėl gausumo nenagrinėjami. Be to, to laiko pinigų cirkuliaciją jau gerai atspindi ir Vilniaus miesto medžiaga.

valdžios nustatytą sidabro kiekį. Tai susiję su pirmųjų lietuviškų monetų kalimo pradžia ir naujos piniginės sistemos, kurios pagrindas – ilgasis (trikampio pjūvio sidabro lydins, 182, 735 g svorio), lygus 80 Prahos grašių (Ivanauskas E., Balčius M., 1994, p. 85), sukūrimu.

XIV a. II p. Vilniuje, o ypač miesto apylinkėse, vis dar vartojami sidabro lydiniai⁶⁰, tačiau jau pastebimas monetų (vietinių ir kitų valstybių) naudojimo pagyvėjimas. 1386 m. pradėjus vietinių monetų kaldinimą (grašių, denarų), jomis jau buvo atsiskaitoma visame mieste ir jo periferijoje⁶¹. Kad XIV a. pab. lietuviškų monetų skaičius jau buvo pakankamai didelis rodo gausus jų patekimas į šio laikotarpio depozitus⁶² (žr. Diagrama Nr. 1).

Diagrama Nr. 1

XIV a. pab. Vilniaus lobių procentinė sudėtis

60 Jų rasta Mitkiškių (Trakų raj.), Raudondvario (Vilniaus raj.) lobiuose (Ivanauskas E., 1995, p. 17 – 18).

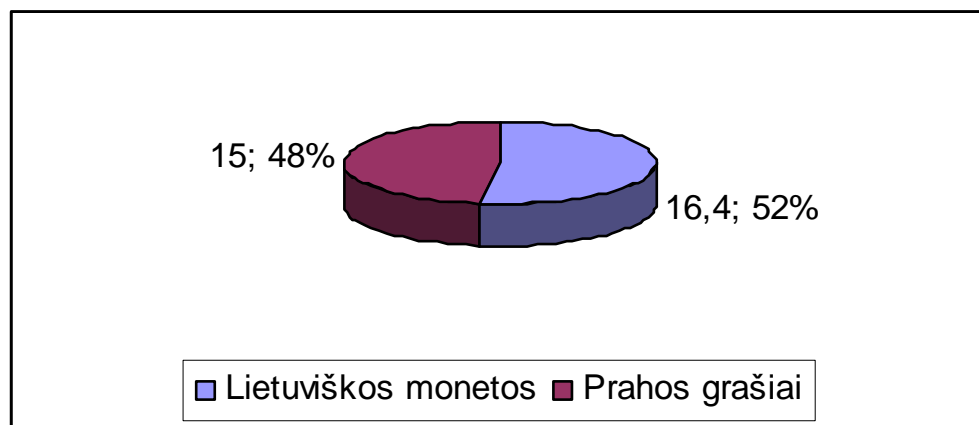
61 Pavienių monetų radiniai rodo, kad lietuviškos monetos XIV a. pab. sudarė daugiau nei 2/3 vartotų monetų (žr. priedą Nr. 9). Daugiausiai jų aptikta VŽP teritorijoje, Trakų g. 9 (Pranciškonų bažnyčia), Maironio g. 2 (žr. priedą Nr. 9 ir 10). Lietuviškos monetos dominuoja ir XIV a. II p. Vilniaus lobiuose, kuriuose sudaro 80 % rastų monetų (žr. Diagrama Nr. 1)

62 XIV a. pab. dviejuose VŽP lobiuose bei Mitkiškių (Trakų raj.) lobyje lietuviškos monetos sudaro šimtprocentinę jų dalį, 98 % rastų monetų skaičiaus jos sudaro dar viename VŽP lobyje (žr. priedą Nr. 11). Sudėtimi išsiskiria tik vienas XIV a. pab. lobis, rastas Raudondvaryje (Vilniaus raj.) – čia be lietuviškų monetų dar aptikta Prahos grašių (14 vnt.) ir Livonijos ordino monetų (10 vnt.), taip pat vienas Vladimiro Algirdaičio denaras (Ivanauskas E., 1995, p. 18).

XIV a. pab. Vilniaus miesto ir apylinkių pinigų apyvartoje buvo naudojami ir Prahos grašiai (ypač Vaclovo IV, 1378 – 1419 m)⁶³. Nors jų vienetų skaičius depozituose nėra didelis (žr. Diagrama Nr. 1), tačiau, pagal savo vertę (1 Prahos grašis = 10 denarų, taigi, 164 lietuviškos monetos pagal savo vertę atitinka 16,4 Prahos grašius), XIV a. pab. depozituose Prahos grašiai sudaro didelę dalį (žr. Diagrama Nr. 2).

Diagrama Nr. 2

Lietuviškų monetų ir Prahos grašių pasiskirstymas XIV a. pab. Vilniaus lobiuose pagal monetų vertę

Taigi, XIV a. pab. Vilniaus depozituose vyraujant smulkiems lietuviškiems pinigams ir stambiams Prahos grašiams, pagal vertę pastarieji sudarė beveik pusę. Tai liudija didelę jų svarbą šio laikotarpio Vilniaus pinigų cirkuliacijoje.

XIV a. pab. Vilniaus apylinkėse buvo vartojamos ir Livonijos ordino monetos⁶⁴. Šios monetos neabejotinai cirkuliavo ir pačiame Vilniuje, nors radiniuose tai neatsispindi. Taip pat pinigų apyvartoje XIV a. pab. cirkuliavo rytinių Lietuvos

⁶³ 13 Prahos grašių aptikta VŽP teritorijoje (žr. priedą Nr. 9), jų žinoma iš Raudondvario (Ivanauskas E., 1995, p. 18) ir VŽP lobyje (Remecas E., 2005, p. 318), taip pat Rotušės a. (vienas aptiktas 2005 m. Rotušės a. ir jos prieigų tyrimų (vad. A. Puškorius) metu. Lobiuose Prahos grašiai sudarė 8 % visų monetų kiekio (žr. Diagrama Nr. 1).

⁶⁴ 10 vnt. šių monetų aptikta Raudondvario (Vilniaus raj.) lobyje. Livonijos ordino monetos sudaro 5 % šio laikotarpio lobiuose rastų monetų kiekio (žr. Diagrama Nr. 1).

kaimynių monetos, čia patekusios prekybinių santykių metu. Naudotos Kijevo, Smolensko⁶⁵, Aukso ordos⁶⁶ monetos⁶⁷.

Negausus šių monetų patekimas į Vilnių ir trumpalaikis vartojimas (XIV a. pab.) liudija ir nedidelę jų reikšmę laikotarpio prekyboje⁶⁸.

XIV a. pab., nors ir plačiai paplitusios pinigų apyvartoje, pirmosios smulkių nominalų lietuviškos monetos – Jogailos ir Vytauto denarai, grašiai – dar negalėjo patenkinti išaugusios pinigų rinkos poreikių. Esant smulkių nominalų monetų trūkumui, XIV a. pab. dar tęsėsi lydininių ir monetų laužymo praktika⁶⁹. Taip pat naudotos kitų šalių monetos⁷⁰.

3.2. XV a. pinigų cirkuliacija

XV a. pr. apyvartoje dar vyravo lietuviškos monetos, tačiau nuo šio amžiaus III ketv. vis didesnę vaidmenį įgijo Prahos grašiai. XV a. depozituose Prahos grašiai sudaro net 45 % monetų kiekio (žr. Diagrama Nr. 3).

Diagrama Nr. 3

⁶⁵ P.vz., Vladimiro Algirdaičio denaras pateko į Raudondvario lobį (Ivanauskas E., 1995, p. 18), taip pat jo denaras žinomas iš VŽP teritorijos.

⁶⁶ VŽP teritorijoje rasta varinė Aukso ordos pula (už suteiktą informaciją dėkoju E. Remecui). Pula į Vilnių tikriausiai pateko ne prekybinių kontaktų dėka, o iš karo žygių. Vargu, ar varinės Aukso ordos monetos galėjo turėti kokią nors reikšmę XIV a. pab. Vilniaus pinigų apyvartoje, nes tuo metu čia buvo naudojamos sidabrinės monetos.

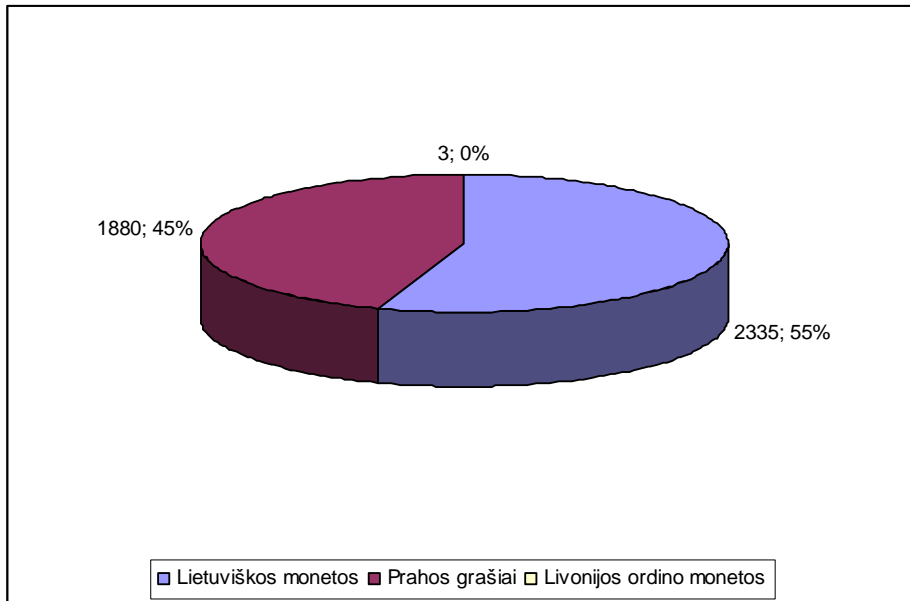
⁶⁷ Istoriografijoje teigiama, kad XIV a. pab. – XV a. pr. datuojamuose Vilniaus apylinkių lobiuose rasta ir Talino, Tartu bei Silezijos monetų (Fiodorovas G. B., 1951, p. 215 – 216). Taigi, šie pinigai taip pat galėjo būti vartojami ir Vilniuje.

⁶⁸ Galima prielaida, kad prekybos kontaktų su rytinėmis Lietuvos kaimynėmis metu buvo atsiskaitoma kitų šalių piniginių vienetais.

⁶⁹ Ji taikyta dar ir XV a. P.vz., Verkių lobyje, datuojamame XV a. II ketv., aptiktos 3 Vaclovo IV Prahos grašių pusės, vienas grašio ketvirtadalis ir 3 Vytauto denarų pusės (Ivanauskas E., 1996, p. 33).

⁷⁰ P.vz., Kauno apylinkėse, Šančių lobyje, datuojamame 1393 – 1396 m., rasti 4 moldaviški Petro I Mushato (1375 – 1392 m.) grašiai (Ivanauskas E., 1995, p. 18 – 19). Nors kol kas radiniai to nepatvirtina, moldaviškos monetos XIV a. pab. tikriausiai cirkuliavo ir Vilniuje.

XV a. Vilniaus lobijų procentinė sudėtis

Sulyginus XV a. depozituose sukauptų monetų vertes matyti, kad apyvartoje absoliučiai vyravo Prahos grašiai (lietuviškos monetos lobiuose pagal vertę siekia apie 234 Prahos grašius, kurių iš viso XV a. lobiuose žinoma 1880 vienetų. Taigi, lietuviškos monetos šiuo laikotarpiu pagal vertę tesudaro tik apie 1/10 lobiuose esančių monetų dalį).

XV a. I ketv., o ypač po 1410 m., Vilniaus pinigų apyvartoje ir toliau cirkuliuoja lietuviškos monetos⁷¹, Prahos grašiai⁷². Tarp lietuviškų monetų Vilniuje šiame ketvirtyje vyrauja Vytauto denarai⁷³. Taip pat apyvartoje toliau pastebima Moldavijos monetų cirkuliacija⁷⁴. Tačiau atrodo, kad moldaviškos monetos Vilniuje cirkuliavo trumpą laiką (tik XIV a. pab. – XV a. I ketv.). XV a. I ketv. jau nepastebima Vokiečių ordino monetų, vartotų XIV a. pab.⁷⁵ Keista, kad nėra jokių duomenų ir apie Livonijos monetų cirkuliaciją Vilniuje, nors prekybiniai kontaktai su Ryga buvo palaikomi.

⁷¹ Nors, palyginus su XIV a. pab., lobiuose lietuviškos monetos XV a. sudaro mažiau procentų visų rastų monetų (55 %, o XIV a. pab. 80 %), jų vnt. skaičius siekia daugiau nei 2300. Toks didelis monetų skaičius depozituose rodo ypač didelį jų skaičių ir pinigų apyvartoje.

⁷² Prahos grašių rasta lobyje iš VŽP teritorijos (Remecas E., 2006a, p. 411).

⁷³ Pavienių jų rasta Trakų g. 9 (Vaicekaskas A., 1997š), Maironio g. 2 (Sarcevičius S., 2005š), lobyje – iš VŽP teritorijos (Remecas E., 2006a, p. 411).

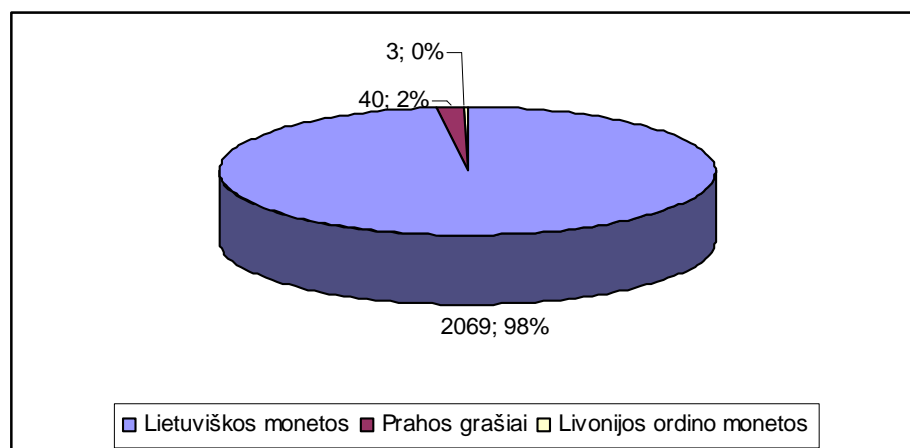
⁷⁴ Moldaviška Aleksandro I (1400 – 1432 m.) moneta rasta Maironio g. 2 (Sarcevičius S., 2005š, p. 45).

⁷⁵ Tam įtakos galėjo turėti po Žalgirio mūšio susilpnėjusi Vokiečių ordino vidaus ir tarptautinė padėtis. Plačiau apie ordiną žr. R. Varakausko darbą (Varakauskas R., 1982 m.).

Pastebimi pokyčiai XV a. II ketv. Vilniaus pinigų apyvartoje. Toliau vartotos lietuviškos monetos⁷⁶. 1440 m. atsiranda naujos emisijos lietuviškos monetos – Kazimiero kaldinti denarai⁷⁷. Tebevartojami Prahos grašiai⁷⁸, tačiau pastarieji, remiantis radiniais, šiame ketvirtyje sudaro tik nedidelę dalį (žr. priedą Nr. 11). Apyvartoje, priešingai nei XV a. I ketv., vėl atsiranda Livonijos ordino monetos⁷⁹ (vėliau, III ir IV ketvirčiuose šių monetų cirkuliacija nebepastebima). XV a. II ketv. depozitų procentinė sudėtis rodo lietuviškų monetų išsigalėjimą ir dominavimą rinkoje (žr. Diagrama Nr. 4).

Diagrama Nr. 4

XV a. II ketv. Vilniaus lobių procentinė sudėtis

Šiame ketvirtyje lietuviškos monetos dominuoja ne tik vienetų skaičiumi, bet ir verte⁸⁰. Taip pat iš XV a. II ketv. jau žinoma lietuviškų monetų klastojimo atveju⁸¹.

XV a. III ketv. situacija Vilniaus pinigų apyvartoje vėl pasikeičia. Toliau cirkuliuoja lietuviškos monetos (Kazimiero denarai) bei Prahos grašiai⁸². Tačiau iš

⁷⁶ Lietuviškos monetos sudaro didžiąją dalį XIV a. II ketv. lobių, žinomų iš Verkių, Rykantų (Trakų raj.), Vilniaus aukštutinės pilies (žr. priedą Nr. 11).

⁷⁷ Pavienių jų žinoma iš Trakų g. 9 (Vaicekuskas A., 1997š), Vilniaus aukštutinės pilies (Remecas E., 2001b, p. 15 – 18).

⁷⁸ Prahos grašių aptikta Verkių ir Vilniaus aukštutinės pilies lobiuose. Mažą visos XV a. I p. Prahos grašių vienetų skaičių galėjo lemti jų panaudojimas lietuviškų monetų kalyboje. Sunkių, geros metalo sudėties monetų perkalimo praktika taikyta gana dažnai.

⁷⁹ Jų rasta ne pačiame Vilniuje, o Verkiuose (Ivanauskas E., 1995, p. 22).

⁸⁰ 2069 lietuviškos monetos verte atitinka 206,9 Prahos grašius, o pastarųjų šio laikotarpio depozituose žinoma tik 40 vienetų.

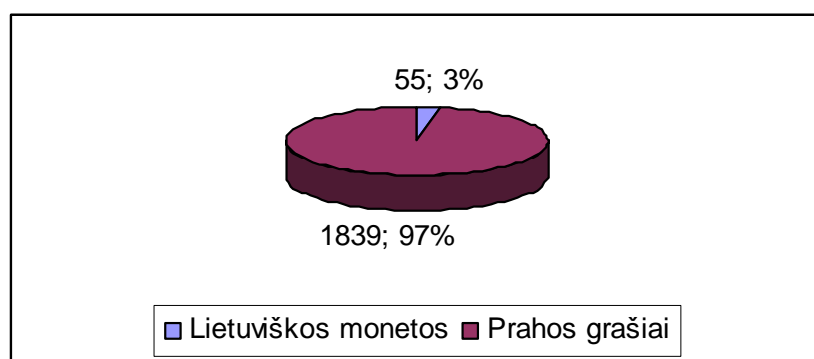
⁸¹ VŽP teritorijoje rasta Vytauto denaro klastotė (Kuncevičius A., Aleksiejūnas V., 1992, p. 67 – 69; Kvizikevičius L., 2000b, p. 1161).

apyvartos išnyksta ankstesnės emisijos lietuviškos monetos (Jogailos ir Vytauto). Šiame ketvirtyje jos jau nebepatenka į depozitus. Duomenų apie kitų valstybių monetas nėra⁸³.

XV a. IV ketvirtyje Vilniaus pinigų apyvartoje vėl prasideda Prahos grašių vartojimo pagyvėjimas. Jie sudaro didžiąją dalį monetų šio laikotarpio depozituose (žr. Diagrama Nr. 5)⁸⁴.

Diagrama Nr. 5

XV a. IV ketv. Vilniaus lobių procentinė sudėtis

Toks didelis Prahos grašių skaičius depozituose liudija gausią jų cirkuliaciją šiame ketvirtyje. Prahos grašiai visą XV a. buvo plačiai naudojami centrinės Europos regione⁸⁵. Vykstant intensyviems prekybiniams santykiams, Vilniaus pirkliais Prahos grašiai buvo universali atsiskaitymo priemonė, palengvinanti atsiskaitymą, naudota ilgą laiką, tiek mieste, tiek periferijoje bei užsienyje⁸⁶.

⁸² Jų žinoma iš Aluonos – Šklėrių lobio (Trakų raj.) (Ivanauskas E., 1995, p. 22 – 23).

⁸³ Žinomas tik vienas šio ketvirčio lobis. Be to, jis rastas ne pačiame Vilniuje, o apylinkėse, Aluonoje – Šklėriuose (Trakų raj.) (Ivanauskas E., 1995, p. 22 – 23), taigi, platesnėms išvadoms daryti nepakanka turimos medžiagos.

⁸⁴ Iš XV a. IV ketv. žinomi net trys lobiai, kurių sudėtį sudaro vien Prahos grašiai (Baniškių, Godiškių / Izabelino ir Šiaulių k. lobiai), taip pat net 89 % jie sudaro Labanoro lobyje (žr. priedą Nr. 11).

⁸⁵ Istoriografijoje nurodoma, kad Prahos grašiai nuo XIV a. II p. taip pat buvo paplitę Austrijoje, P ir R Vokietijoje, Lenkijoje. Jų plataus naudojimo fenomenas aiškinamas tuo, kad šios monetos užėmė itin svarbią – tarpinę – padėtį tarp smulkių denarų ir stambių auksinių monetų (Soboleva N., 2006, p. 191). Pastebima, kad Prahos grašiai beveik nenaudoti dab. Latvijos teritorijoje gyvenusių žmonių. Čia rasta tik 10 vnt. šių monetų, kaip manoma, patekusių iš Lietuvos (Berga T., 2006, p. 185). Taigi, Prahos grašių cirkuliacija beveik užsibaigė su LDK teritorija ir labiau į šiaurę neplito.

⁸⁶ Prahos grašiai Vilniaus pinigų apyvartoje dar žinomi XVI ir net XVII a. Vienas jų aptiktas 1554 m. lobyje prie Bernardinų bažnyčios (Ivanauskas, 1995, p. 29), taip pat vienas lobis buvo L. Stuokos – Gucevičiaus g. 11 rastame lobyje (Jonaitis R., Grimalauskaitė D., 2006, p. 200 – 203).

Tačiau jau XV a. pab. Prahos grašiai „moraliai paseno“. Kaip teigiama istoriografijoje, ilgą laiką vartoti ir naujai nekaldinti grašiai smarkiai susidėvėjo, padaugėjo jų klastojimo atvejų (Ivanauskas E., Douchis R.J., 2002, p. 16). Taigi, prasidėjo Prahos grašių išėmimo iš apyvartos procesas⁸⁷. Jų vietą turėjo užimti savi pinigai. XV a. paskutiniame dešimtmetyje Aleksandras (1492 – 1506 m.), be anksčiau kaldintų denarų, pradėjo kaldinti dar vieno nominalo lietuviškas monetas – pusgrašius. Šie, stambesnio už denarus nominalo lietuviški pinigai, išėmus stambaus nominalo Prahos grašius, ir užėmė pastarųjų vietą. XV a. pab., o ypač XVI a. pr. vėl prasidėjo lietuviškų pinigų vartojimo pakilimas. Vilniaus pirkliai šiomis geros kokybės lietuviškomis monetomis be vargo turėjo atsiskaityti ne tik visoje Lietuvos teritorijoje, bet ir palaikant prekybinius kontaktus su užsienio šalimis.

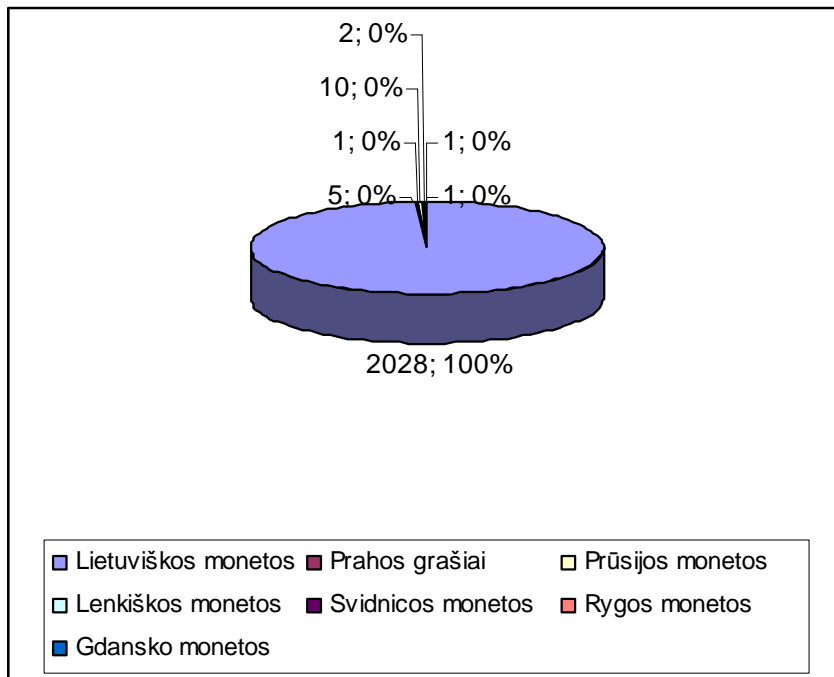
3.3. XVI a. pinigų cirkuliacija

Atskirais XVI a. periodais lietuviškų nominalų vartojimas Vilniaus pinigų apyvartoje skiriasi, tačiau depozituose visą XVI a. dominuoja vietinės monetos (žr. Diagrama Nr. 6).

Diagrama Nr. 6

⁸⁷ Iš apyvartos Prahos grašiai buvo išimami 1489 – 1535 m. (Janušonis S., 1967, p. 209).

XVI a. Vilniaus lobių procentinė sudėtis

Lietuviškų nominalų įvairovė rodo, kad bent nuo XVI a. vid. Vilniuje jau buvo visiškai susiformavusi vietinė pinigų rinka, o lietuviškos monetos jau turėjo patenkinti Vilniaus miesto pirklių poreikius. Anksčiau nežinomų itin smulkių nominalų monetų (pvz., pusdenarių) kaldinimas nuo XVI a. II ketv. rodo jų trūkumą rinkoje bei tai, kad atsirado ir tokių prekių, kurias buvo galima nusipirkti už smulkius pinigus.

XVI a. I ketv. Vilniuje jau galutinai dominavo lietuviškos monetos – Aleksandro denarai ir pusgrašiai. Nuo 1508 m. rinką papildė lietuviški Žygimanto Senojo (1506 – 1544 m.) pusgrašiai, o nuo 1535 m. ir grašiai⁸⁸. Istoriografijoje nurodoma, kad vietinių pinigų išsigalėjimą rinkoje lėmė 1495 m. pinigų reforma (Ivanauskas E., Douchis R.J., 2002, p. 16). Neabejotinai ypač didelę įtaką tam turėjo Vilniaus monetų kalyklos atidarymas⁸⁹, naujų nominalų (pusgrašių, grašių) lietuviškų monetų kaldinimo pradžia. XVI a. pr. pinigų apyvartoje buvo dar XV a. pab. kaldintos

⁸⁸ E. Remeco duomenimis, Vilniaus pinigų kalykloje valdant Aleksandrui (iki 1506 m.) galėjo būti nukaldinta 15 – 20 mln. vnt. pusgrašių, 45 – 50 mln. denarų. Valdant Žygimantui Senajam – 25 – 30 mln. pusgrašių, 3 – 4 mln. grašių (Remecas E., 2002, p. 73).

⁸⁹ Vilniaus kalyklos veikla išsamiai aprašyta E. Ivanausko ir R.J. Douchio (Ivanauskas E., Douchis R.J., 2002). Čia teigiama, kad kalykla pradėjo veikti 1509 02 09 (p. 21). Kita istoriografijoje nurodoma Vilniaus kalyklos atidarymo data – 1495 m. (Remecas E., 2002, p. 73).

Lenkijos, Prūsijos, Silezijos, Svidnicos monetos, Prahos grašiai (Remecas E., 2002, p. 73 – 74). Šių šalių monetos pateko ir į XVI a. I ketv. vilniečių depozitus⁹⁰.

Situacija vėl kinta XVI a. II ketv. Vilniuje kaip ir anksčiau vartotos lietuviškos monetos – Žygimanto Senojo lietuviški pusgrašiai ir grašiai. Šio ketvirčio pabaigoje į apyvartą išleistos Žygimanto Augusto (1544 – 1572 m.) monetos: nuo 1545 m. pusgrašiai bei grašiai, nuo 1546 m. pusdenariai ir denarai, 1547 m. pradėti kalti dukatai (Douchis R.J., Ivanauskas E., 2004, p. 28 – 52). Atsirado Gdansko miesto monetų apyvarta⁹¹. Taip pat naudotos Prūsijos monetos⁹², tačiau Vilniuje jos labiau paplito tik XVII a. II p.

XVI a. III ketv. Vilniuje toliau vyravo lietuviškos monetos. Ypač didelė įvairių lietuviškų nominalų monetų gausa pastebima valdant Žygimantui Augustui (1544 – 1572 m.). Kaip ir ankstesniame ketvirtyje, cirkuliavo pusgrašiai, grašiai, pusdenariai, denarai. Taip pat pasirodė naujų nominalų šio valdovo monetos: nuo 1562 m. kaldinti trečiokai, šeštokai, dešimties dukatų monetos (tokios stambių nominalų monetos kaldintos greičiau ne rinkai, o daugiau kaip apdovanojimai), nuo 1563 m. trijų dukatų monetos, nuo 1564 m. ½ talerio ir 1 talerio monetos, nuo 1565 m. dvigrašiai, ketvirtokai, nuo 1566 m. dvidenariai (Douchis R.J., Ivanauskas E., 2004, p. 28 – 52). Šiame ketvirtyje, be Žygimanto Augusto kaltų monetų, dar cirkuliavo Aleksandro pusgrašiai, Žygimanto Senojo pusgrašiai⁹³. XVI a. III ketv. vis dar vartoti Prahos grašiai⁹⁴. Tačiau užsienio šalių monetų cirkuliacija beveik nepastebima –depozituose absoliučiai vyrauja lietuviškos monetos (žr. Diagrama Nr. 7).

Diagrama Nr. 7

XVI a. III ketv. Vilniaus lobių procentinė sudėtis

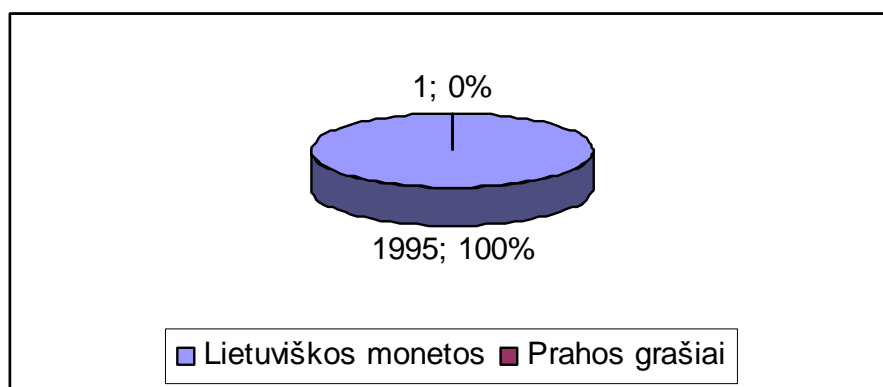
⁹⁰ Žinomas vienas XV a. pab. – XVI a. pr. VŽP lobis, kuriame aptikta lietuviškų, Prūsijos, Lenkijos, Svidnicos, Rygos monetų (Remecas E., 2006a, p. 412).

⁹¹ Rasta 1536 m. datuojamame Vilniaus lobyje (Грималаускайте Д., 2002, s. 138; žr. priedą Nr. 11).

⁹² Pvz., sidabrinis Albert Hohenzollern, 1544 m. Prūsijos grašis rastas dab. LR prezidentūros tyrimų metu (žr. Luchtanienė D., 1999š).

⁹³ Šių monetų žinoma iš Maironio g. 6 aptikto 1553 m. datuojamo lobio (Ivanauskas E., p. 28).

⁹⁴ Vienas žinomas iš 1554 m. datuojamo lobio, rasto prie Bernardinų vienuolyno (Ivanauskas E., 1995, p. 29).

Taigi, XVI a. I – III ketv. Vilniaus pinigų apyvartoje dominuojant lietuviškoms monetoms, pastebimai sumenko kitų šalių, Lenkijos, Prūsijos, Rygos, monetų vartojimas šiame laikotarpyje⁹⁵ (žr. Diagrama Nr. 6). Vadinasi, pinigų rinka Vilniuje tapo paremta savais pinigais. Prekyboje turėjo atsirasti reikalavimas atsiskaityti lietuviškomis monetomis. Taigi, užsienio pinigai Vilniuje turėjo būti keičiami į lietuviškus. Tai patvirtina ir pinigų keitėjų atsiradimas (svarelių vartojimas) XVI a. Rotušės a. – pagrindinėje miesto prekybos vietoje⁹⁶.

Situacija labai pasikeičia XVI a. IV ketvirtyje. XVI a. IV ketvirtyje pasirodė naujos emisijos Stepono Batoro (1576 – 1586 m.) monetos: nuo 1580 m. grašiai, trečiokai, pusantra guldentalerio, dešimties talerių monetos, nuo 1581 m. šilingai, šeštokai, nuo 1585 m. taleriai, nuo 1586 m. dukatai (Douchis R.J., Ivanauskas E., 2004, p. 53 – 62). Taigi, ir toliau vartotos įprastų nominalų lietuviškos monetos. Tačiau prasidėjusi „kainų revoliucija“ (t.y., pradžioje V. Europoje, o XVI a. pab. ir R. Europoje įvykęs prekių pabrangimas) lėmė geros kokybės sidabrinių lietuviškų pinigų trūkumą XVI a. IV ketvirtyje. Didelė dalis šių monetų patekdavo į užsienį, kur jomis buvo atsiskaitoma už prekes. XVI a. IV ketvirtyje, išaugus tarptautinės prekybos mastams, iš Lietuvos į užsienį jų buvo išvežama vis daugiau. Pritrūkus savų monetų, šiame ketvirtyje vėl pradėtos vartoti kitų valstybių (pvz., Rusijos, Prūsijos) monetos, ypač periferijoje.

Rusiškos monetos Lietuvos pinigų rinkoje pradėjo vartoti po Lietuvos – Lenkijos Abiejų Tautų Respublikos intervencijos į Rusiją (Kvizikevičius L., 2000a, p.

⁹⁵ Pvz., prūsiška smulkaus nominalo žinoma tik viena moneta – VŽP teritorijoje rastas 1531 m. Albrechto Brandenburgiečio šilingas (Remecas E., 2003b, p. 82). Lobiuose žinomas vos vienas Prahos grašis (Ivanauskas E., 1995, p. 29). Itin nežymus lenkiškų ir Rygoje kaldintų monetų vartojimas.

⁹⁶ Žr. skyrių 2.2. *XIV – XVII a. pirklių darbo inventorius*.

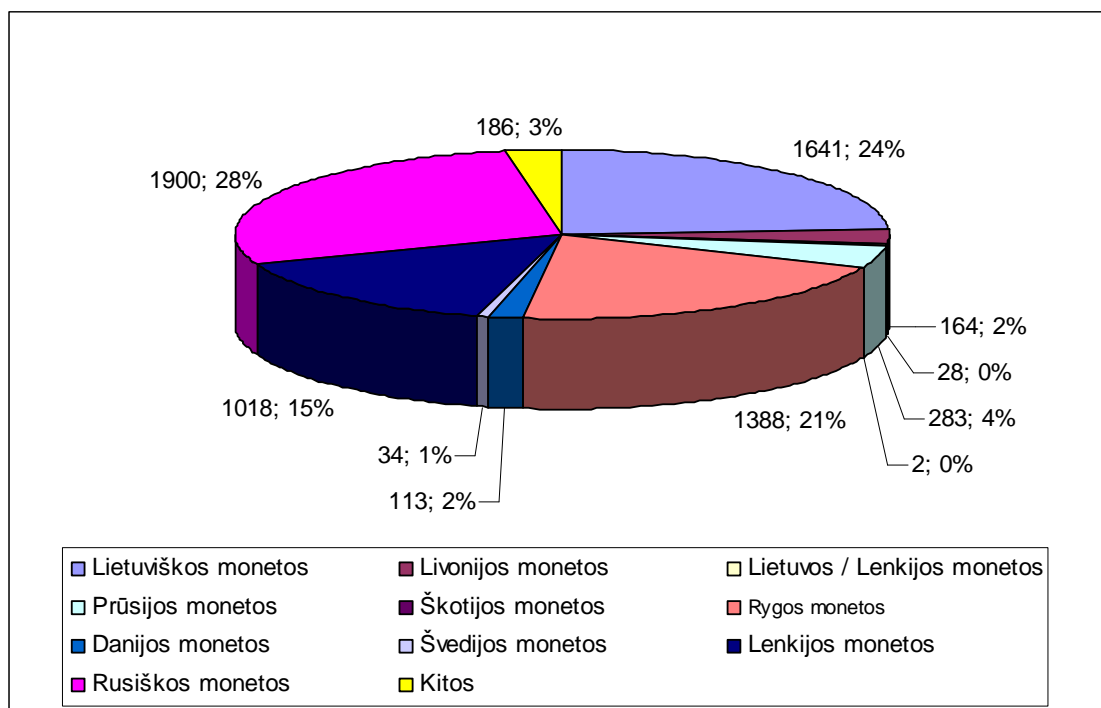
141). Tačiau jos XVI a. IV ketvirtyje vartotos tik periferijoje, kur lietuviškų pinigų apyvarta buvo silpniau išsivysčiusi. Vilniuje rusiškos monetos paplito tik nuo 1661 m.⁹⁷ Periferijoje XVI a. IV ketvirtyje pasirodė ir prūsiškos monetos, tačiau Vilniuje jos labiau paplito tik XVII a. II p. (Žukauskas D., 2006, p. 25 – 31)⁹⁸.

3.4. XVII a. I p. (iki 1661 m.) pinigų apyvarta

XVII a. I p. (iki 1661 m.) Vilniuje pastebima didžiausia per visą aptariamą laikotarpį monetų įvairovė. Pinigų apyvartoje gausu skirtingų nominalų bei skirtingų šalių monetų. Tarp jų XVII a. I p. depozituose dominuoja lietuviškos, lenkiškos bei Rygos monetos (žr. Diagrama Nr. 8).

Diagrama Nr. 8

XVII a. 1 – 7 deš. (iki 1661 m.) Vilniaus lobių procentinė sudėtis

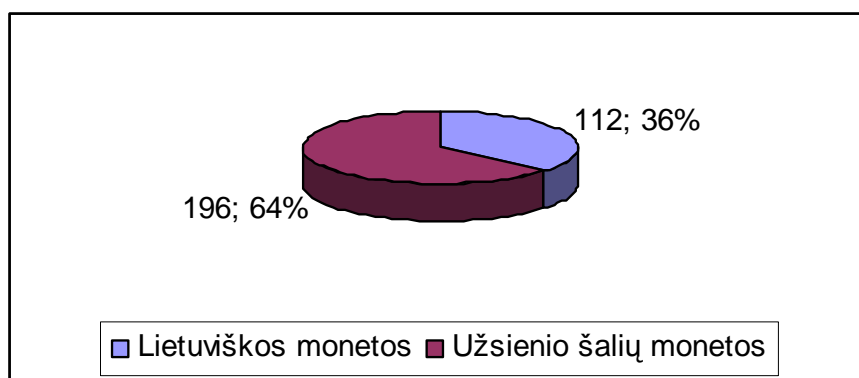
⁹⁷ Žinomos 1661 m. depozituose (žr. priedą Nr. 11).

⁹⁸ Kaip jau minėta, Prūsijos monetos Vilniuje vartotos dar XVI a. 5 deš., bet paplitusios negausiai.

XVII a. I ketv., dėl dar XVI a. IV ketv. prasidėjusios krizės, Vilniaus pinigų apyvartoje ir toliau akivaizdžiai daugėjo užsienio šalių monetų. Jos jau įsivyravo šio ketvirčio depozituose (žr. Diagrama Nr. 9).

Diagrama Nr. 9

XVII a. I ketv. Vilniaus lobijų procentinė sudėtis

Tačiau XVII a. I ketv. Vilniuje dar buvo vartojamos ir senos kokybiškos lietuviškos monetos: Aleksandro, Žygimanto Senojo bei Žygimanto Augusto monetos bei kt.⁹⁹ Taip pat cirkuliavo Žygimanto Vazos (1588 – 1632 m.) monetos: nuo 1589 m. šilingai, trečiokai, nuo 1590 m. dukatai, nuo 1606 m. dvidenariai, nuo 1607 m. grašiai, nuo 1616 m. dešimties dukatų monetos, nuo 1619 m. pusantrakai, nuo 1621 m. penkių dukatų monetos (Douchis R.J., Ivanauskas E., 2004, p. 63 – 90). Vilniečių depozituose vyravo smulkių nominalų šio valdovo monetos – šilingai, dvidenariai, tridenariai¹⁰⁰. Iš užsienio monetų, cirkuliavo Rygoje kaldinti šilingai, Silezijos monetos, Švedijos monetos (pusantrokai)¹⁰¹. Į XVII a. I ketv. depozitus vilniečiai dėjo daug lenkiškų monetų (pusgrašių, pusantrokų)¹⁰².

XVII a. II ketv., tiksliau, iki pat 1661 m., į depozitus ir toliau patenka užsienio šalių monetos, kurios vyrauja ir šiame laikotarpyje (žr. Diagrama Nr. 10).

⁹⁹ Žinomos iš šio ketvirčio lobijų (žr. priedą Nr. 11).

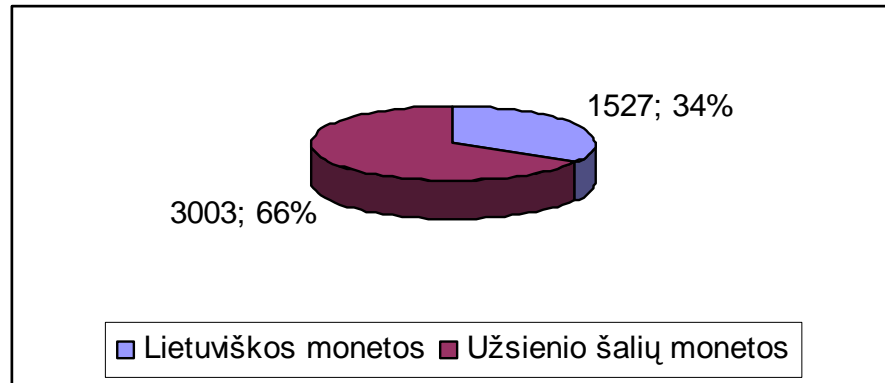
¹⁰⁰ Rasti šio ketvirčio Vilniaus lobiuose (žr. priedą Nr. 11).

¹⁰¹ Pusantrokų rasta XVII a. I p. lobiuose (žr. priedą Nr. 11), taip pat 5 švediškos monetos aptiktos Gedimino kalno papėdėje (Daugudis V., 1955š).

¹⁰² Lenkijos monetų rasta 1614 m. datuojamame Šv. Ignato g. 14 aptiktame lobyje (sudaro 5 % visų lobio monetų) ir Paplaujoje aptiktame 1624 m. lobyje (čia jos sudaro net 57 % lobio monetų) (žr. priedą Nr. 11).

Diagrama Nr. 10

XVII a. II ketv. (iki 1661 m.) Vilniaus lobių procentinė sudėtis

Tuo metu Vilniuje tarp lietuviškų pinigų toliau pastebimas Žygimanto Vazos monetų cirkuliacija. Depozituose vis dar vyravo smulkių nominalų jo monetos – denarai, dvidenariai¹⁰³. Pasirodė naujos emisijos Jono Kazimiero (1648 – 1668 m.) monetos: nuo 1652 m. dvidenariai, šilingai, grašiai, pusantrakai, trečiokai, šeštakai (Douchis R.J., Ivanauskas E., 2004, p. 91 – 98). Vis didesnę vaidmenį XVII a. II ketv. vaidino Lenkijos monetos (šilingai, pusantrakai, šeštakai, ortai), bei dažniausiai smulkių nominalų (šilingai) Livonijos, Rygos, Elbingo monetos, gausiai dėtos į šio laikotarpio vilniečių depozitus (žr. priedą Nr. 11). Taip pat Vilniuje vartotos Prūsijos¹⁰⁴, Danijos, Čekijos, net Škotijos¹⁰⁵ monetos¹⁰⁶. Apyvartoje, nors ir nedideliais kiekiais, bent iki XVII a. III deš. vis dar išlieka Prahos grašiai¹⁰⁷.

Situacija Vilniaus pinigų apyvartoje kardinaliai pakito XVII a. III ketv. Prasidėjo staigus rusiškų monetų vartojimas, siejamas su XVII a. vid. karais. Vilniuje pasirodė Rusijos jefimkos (Vakarų Europos taleriai, Maskvoje kontrasignuoti 1655 m.

¹⁰³ Rasta XVII a. II ketv. lobiuose (žr. priedą Nr. 11).

¹⁰⁴ Vilniuje šių monetų skaičius nėra didelis, tačiau jų, ypač stambesnių nominalų, gana gausu periferijoje (Žukauskas D., 2006, p. 25 – 31).

¹⁰⁵ Škotijos monetų patekimas į Lietuvos pinigų apyvartą siejamas su šios tautybės žmonių imigracija į šalį. Vilniaus lobiuose rastos tik 2 aptariamojo laiko škotiškos monetos (žr. Diagrama Nr. 8). Gausiau jos vartotos periferijoje (Ivanauskas E., 2000, p. 10 – 11), kur XVII a. I p. pastebimai išryškėjo smulkių monetų nominalų trūkumas.

¹⁰⁶ Šių monetų aptikta L. Stuokos – Gucevičiaus g. 11, VŽP teritorijoje, Nemenčinės pl., Rūdninkų g., Vilniaus aukštutinėje pilyje, Totorių g. 1 – 3 rastuose lobiuose (žr. priedą Nr. 11).

¹⁰⁷ Prahos grašis, rastas 1630 m. datuojamame L. Stuokos – Gucevičiaus g. 11 lobyje, leido paneigti iki tol nusistovėjusį teiginį apie šių monetų išnykimą iš apyvartos XVI a. vid. (Jonaitis R., Grimalauskaitė D., 2006, p. 200).

data)¹⁰⁸. Anksčiau į sandėlus nededamos rusiškos monetos jau išsivyravo 1661 m. depozituose¹⁰⁹. Taip pat į depozitus pradėtos dėti rusiškos kapeikos, dengos, grašiai¹¹⁰. Nuo XVII a. vid. pastebima itin išaugusi rusiškų monetų apyvarta ne tik Vilniuje, bet ir visoje dab. rytų Lietuvos teritorijoje¹¹¹.

Pagal reikšmę prekybai, išskirtini 4 XIV a. pab. – XVII a. vid. pinigų cirkuliacijos Vilniuje etapai: 1) XIV a. IV ketv. – XV a. III ketv.; 2) XV a. IV ketv.; 3) XVI a. I ketv. – XVI a. III ketv.; 4) XVI a. IV ketv. – XVII a. III ketv. (iki 1661 m.).

Pirmasis etapas, XIV a. IV ketv. – XV a. III ketv., tai vietinės pinigų rinkos formavimosi periodas. Tuo metu pradėtos kaldinti geros kokybės sidabrinės lietuviškos monetos, kurios išgalėjo Vilniaus pinigų apyvartoje. Nors vartotos ir kitų šalių monetos, Vilniaus pirkliai be vargo turėjo atsiskaityti vietinėmis monetomis ir visoje Lietuvoje, ir užsienyje.

Antrasis etapas, XV a. IV ketv., sietinas su Prahos grašių išsivyravimu Vilniaus pinigų rinkoje. Šiuo laikotarpiu išryškėjo lietuviškų stambių nominalių monetų trūkumas. Jį turėjo kompensuoti Prahos grašiai, kurie, be to, XV a. II p. Rytų Europoje buvo tapę praktiškai bendra valiuta, o tai lengvino pirklių atsiskaitymą už prekes. Stambesnių nominalių monetų poreikis XV a. IV ketv. rodo ir prekių kainų pokyčius (jų pabrangimą).

Trečiasis etapas, XVI a. I ketv. – XVI a. III ketv., tai lietuviškų monetų, kurios išstūmė Prahos grašius, „aukso amžius“ Vilniaus pinigų rinkoje. Šiuo laikotarpiu mieste cirkuliavo ir į depozitus pakliuvo įvairiausių nominalių vietinės monetos. Jų gausa ir gera kokybė tenkino Vilniaus pirklių poreikius, leido lengvai atsiskaityti už prekes su užsienio pirkliais. Todėl kitų šalių monetos šiame etape turėjo tik minimalią reikšmę miesto prekyboje.

Ketvirtasis etapas, XVI a. IV ketv. – XVII a. III ketv. (iki 1661 m.), sietinas su užsienio monetų (ypač Lenkijos, Rygos, Švedijos), daugiausiai smulkių ir prastos kokybės, išgalėjimu Vilniaus pinigų rinkoje. Vietinių geros kokybės monetų trūkumas, nulemtas kainų krizės ir kitokių to meto reiškinių, įtakojo šią didelę importinių monetų reikšmę Vilniuje. Lietuvos periferijoje užsienio monetos paplito jau nuo XVI a. III ketv. (ypač Prūsijos, Rygos, Rusijos). Vilniuje, bent etapo pradžioje, remiantis

¹⁰⁸ Viena 1555 m. jefimka rasta Katedros a. (žr. Remecas E., 2001a, p. 46).

¹⁰⁹ Rusiškos monetos sudaro šimtaprocentinę dviejų 1661 m. datuojamų lobių dalį. Vienas jų rastas VŽP teritorijoje, kito tiksliai radimvietė nenustatyta (Ivanauskas E., 1995, p. 157 - 158).

¹¹⁰ Jos žinomos iš Vilniuje rastų 1661 m. lobių (Ivanauskas E., 1995, p. 157 - 158).

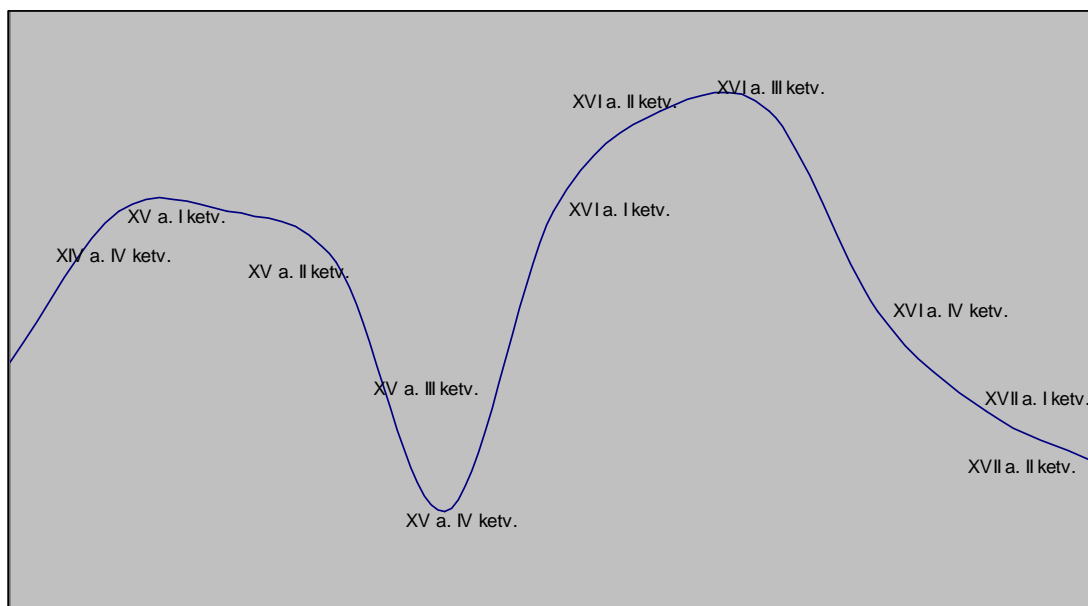
¹¹¹ Seniausias, 1621 m., rusiškų monetų lobis rastas Mateliuose (Molėtų raj.) (Квизикявичюс Л., 2000, c. 25 – 32).

radiniais, jos vartotos mažiau (tai galėjo lemti draudimas dėl importinių monetų cirkuliavimo Lietuvoje, kurio sostinėje buvo labiau paisoma). Jau nuo XVII a. pr. prekyba Vilniaus pirkliais vis sunkėjo, nes pinigų rinka jau nebebuvo apsaugota nuo menkaverčių užsienio monetų antplūdžio. Etapo pabaiga – 1661 m., sietina su pinigų nuvertėjimu, daugelio prekybinių kontaktų nutrūkimu bei ekonomine krize.

XIV a. pab. – XVII a. vid. Vilniaus pinigų cirkuliaciją galima pavaizduoti kaip kreivę, kurios didžiausi pakilimai – XIV / XV a. sandūra, XVI a. vid., o nuosmukiai – XV a. IV ketv. ir XVI a. IV ketv. – XVII a. (žr. Diagrama Nr. 11).

Diagrama Nr. 11.

Lietuviškų monetų vaidmuo Vilniaus pinigų cirkuliacijoje

4. PREKYBOS VIETOS

Prekybos vietos – tai pastatai bei atviros teritorijos, kuriuose vyksta pirkimo – pardavimo procesas. Prekybos vietos, pagal prekiavimo jose pastovumą ir kokybę, skirstomos į prekyvietes, turgus ir mažmeninės prekybos vietas. Prekyvietės – tai krautuvėlės ir klėtkos (kioskai, „kamaros“), kuriose prekiauta pastoviai, t.y., kiekvieną dieną. Tokios prekyvietės pritaikytos nuolatinėi prekybai. Dalis jų pastatų (krautuvėlių) galėjo turėti ne tik prekybinius kambarius, bet ir gyvenamuosius¹¹². Vilniuje nuo XV a. iki pat aptariamo laikotarpio pabaigos (XVII a. vid.) ir vėliau pagrindine miesto prekyvieta buvo Rotušės a., kur XVII a. vid. jau veikė daugiau nei 800 įvairiais produktais prekiaujančių krautuvėlių¹¹³. Nuolatinėse prekybos vietose prekiauti galėjo tik pirkliai, galintys sau leisti tokių pastatų nuomą¹¹⁴.

Žmonės, kuriems prekyba nebuvo pagrindinis užsiėmimas (pvz., valstiečiai iš Vilniaus apylinkių), savo produktus parduodavo turguose¹¹⁵. Čia prekyba vyko tik tam tikromis dienomis. Pvz., Vilniuje turgūs veikdavo dvi dienas per savaitę (antradieniais ir penktadieniais). Turgums, kaip rodo archeologiniai ir rašytiniai šaltiniai, vietos dažnai buvo parenkamos didesnėse aikštėse, šalia bažnyčių (pvz., Vilniuje turgūs veikė šalia Šv. Jonų bažnyčios, taip pat tikriausiai šalia Augustijonų bažnyčios¹¹⁶ bei kt.), šalia miesto vartų, svarbesnių kelių. Panašaus pobūdžio prekyba vykdavo per mugės¹¹⁷. Čia teisę prekiauti turėjo ne tik vietiniai pirkliai, bet ir atvykėliai iš užsienio¹¹⁸. Skirtingose miesto vietose prekiauta tam tikromis prekėmis. Tokį pasiskirstymą rodo Vilniuje išlikę senieji gatvių pavadinimai – Arklių, Kruopų, Mėsinių, Stiklių.

¹¹² Tokia praktika plačiai taikyta V. Europos miestuose (žr. Schofield J., Vince A., 2003, p. 92).

¹¹³ Kaip teigiama istoriografijoje, 1647 m. Vilniaus magistratas aplink rotušę buvo išnuomavęs 720 krautuvėlių ir „kamarų“ ir dar net 113 krautuvėlių nuomojosi druskos pardavėjai (Šalčius P., 1998, p. 56).

¹¹⁴ Tiesa, pagal 1536 m. Žygimanto Senojo ordinaciją, už klėtkas, ypač Rotušės a., nereikėjo mokėti, jei jos buvo paveldėtos (Dubinski P., 1788, s. 54). Istoriografijoje taip pat sutinkamas „vietų“ terminas (Šalčius P., 1998, p. 56). Nėra tikslių duomenų, kiek galėjo kainuoti tokių „vietų“ nuoma, tačiau, matyt, jas galėjo išsinuomoti ir ne tokie pasiturintys asmenys.

¹¹⁵ Parduoti produktus ir gyvulius namuose valstiečiams buvo draudžiama (Žilėnas A., 1999, p. 18).

¹¹⁶ Kad čia galėjo veikti turgavietė, kur prekiauta ir audiniais, rodo švininių antspaudų radiniai.

¹¹⁷ Jos Vilniuje pradėtos rengti XVI a. pab. Mugės vyko du kartus per metus, pvz., nuo 1633 m. patvirtintos mugės per Tris karalius ir Ėmimo į dangų dieną (Laumenskaitė E., 2001, p. 56).

¹¹⁸ Kaip nurodoma istoriografijoje, Lietuvos pirkliai, bent jau nuo XV a. vid., visaip stengėsi apriboti užsienio pirklių veiklą šalyje. Atvykėliams buvo taikomas mažmeninės prekybos draudimas, taip pat prekiauti jie galėjo tik didžiuosiuose miestuose (Kiaupa Z., 1983). O 1492 m. Vilniaus pirkliai gavo sankrovos teisę, t.y., nuo šių metų užsienio pirkliai nebegalėjo prekiauti tarp savęs ir užsiimti mažmenine prekyba, o savo prekes turėjo parduoti vietiniams pirkliams. Mugių metu užsienio pirkliams tokie draudimai nebuvo taikomi. (Jurginis J., Merkys V., Tautavičius A., 1968, p. 83; Žilėnas A., 1994, p. 112 - 113).

Be jokios abejonės, mažmeninė prekyba vykdyta ir privačiuose namuose, be to, pirkliai galėjo prekes pristatyti ir tiesiai klientui, dažniausiai pasiturinčiam, į namus¹¹⁹.

Išskirtine, privilegijuotojo luomo prekybos vieta XIV a. pab. – XVII a. vid. buvo VŽP. Čia patekdavo daugiausiai prabangos prekių, kurių eilinis miestietis nebūtų pajėgęs nusipirkti¹²⁰.

Nors verstis mažmenine prekyba, bent nuo XV a. pab. Vilniuje be apribojimų galėjo tik vietiniai pirkliai¹²¹, mieste, be abejo, nuolat būdavo pirklių atvykėlių. Be kitų suvaržymų, jiems buvo taikomi ir gyvenamosios vietos apribojimai. Užsienio pirkliai apsistoti galėjo tik tam tikrose vietose. Kaip teigiama istoriografijoje, Vilniuje tokie pirklių svečių namai buvo įrengti į pietus nuo Rotušės – dab. Filharmonijos vietoje (Jurginis J., Merkys V., Tautavičius A., 1968, p. 83)¹²².

Skirtingais aptariamojo laikotarpio etapais Vilniuje skyrėsi ir prekybos vietų topografija. Pastoviai, remiantis archeologijos duomenimis, per visą laikotarpį prekiauta tik pagrindinėje miesto prekyvietėje Rotušės a. Prekybiniai sandėriai su valstybės valdančiuoju elitu pastoviai vyko ir VŽP teritorijoje.

XIV a. pab. konkrečių duomenų turima tik apie prekybą VŽP teritorijoje¹²³. Tačiau čia prekes išgydavo tik valdančioji diduomenė. Nors tikslų duomenų apie vietas, kuriose tuo metu apsipirkti galėjo eiliniai miestiečiai nėra, neabejotinai tokių prekybos vietų Vilniuje buvo.

Pastebimi pokyčiai XV a. pr. Privilegijuotosios klasės apsipirkimo vieta, kaip ir anksčiau, išliko VŽP teritorija. Tačiau nuo šio amžiaus I ketv. jau prekiauta ir rotušės a. prekyvietėje¹²⁴, kuri visą XV a. (ir vėliau), kaip rodo archeologiniai duomenys, išliko pagrindine Vilniaus miesto prekybos vieta. Čia prekių nusipirkti jau galėjo visi Vilniaus gyventojai ir svečiai. Kažkur šalia Rotušės veikė ir vaško svėrykla, kurioje buvo lydomi vaško gabalai, skirti importui. Taip pat prekiauta turguose. Pvz., nuo XV a. Vilniuje jau

¹¹⁹ Tai liudija, pvz., pavienių švinių antspaudų radiniai įvairiose Vilniaus senamiesčio vietose (žr. priedą Nr. 8 ir 13).

¹²⁰ Kaip jau minėta, čia jau XIV a. naudotas importinis stiklas, žinoti tokie prabangos dalykai kaip akvamanilės. Taip pat VŽP teritorijoje buvo bene didžiausia mieste audeklų (ypač brangių) paklausa ir pan.

¹²¹ Kaip teigiama istoriografijoje, bent pirmaisiais XV a. deš. apribojimai užsienio pirkliams Vilniuje tikriausiai nebuvo taikomi (Kiaupa Z., 1983).

¹²² Kaune užsienio pirkliai galėjo apsistoti Dancigo pirklių kontoroje.

¹²³ Tai liudija ankstesniuose skyriuose aptarti XIV a. pab. importinių prekių bei prekybos inventoriaus, monetų radiniai VŽP teritorijoje.

¹²⁴ Tai rodo Rotušės a. ir jos prieigų archeologinių tyrimų metu aptinkami XV a. I ketv. datuojami radiniai.

veikė turgus prie Šv. Jonų bažnyčios¹²⁵. Būtent šiame amžiuje galėjo atsirasti prekyvietės dab. Mėsinių, Arklių g¹²⁶. Kai kuriomis prekėmis (pav., tekstile), prekiauta ir tiesiai pas klientus. XV a., kaip rodo archeologiniai ir rašytiniai šaltiniai, Vilnių pasiekdavo labai įvairūs audeklai bei tekstilės gaminiai. Šiuo laikotarpiu pagausėjo ir prekybos vietų įvairovė (pvz., prekybiniai sandėriai jau vyko pranciškonų vienuolyno teritorijoje).

Turimi duomenys neleidžia atsekti naujų pastovių prekybos vietų Vilniuje XVI a. Kaip ir ankstesniame laikotarpyje dominavo nuolatinė prekyvietė – Rotušės a., taip pat importinės prekės (tekstilė) patekdavo į valdovų rūmus. Kaip jau minėta, nuo XVI a. pab. Vilniuje pradėtos rengti mugės (Laumenskaitė E., 2001, p. 56) (nors patikimų įrodymų nėra, jos tikriausiai vykdavo tose pačiose vietose, kaip ir turgūs). XVI a. skaičiavimo žetonų topografija (žr. priedą Nr. 13) rodo jų naudojimą, kartu ir prekybos vietą, šalia Šv. Dvasios bažnyčios, prie kelio iš Trakų ir Lukiškių sankryžos (Dominikonų g.). Taigi, čia XVI a. galėjo būti įsikūrusi viena iš miesto turgaviečių.

Situacija keičiasi XVI a. pab. – XVII a. I p. (iki 1661 m.). Ir toliau klesti pagrindinė miesto turgavietė Rotušės a. Tačiau taip pat išsiplėčia prekybos vietų topografija Vilniuje¹²⁷.

Archeologinė medžiaga leidžia patikimiau atsekti tik nuolatinių prekybos vietų Vilniuje išsidėstymą. Tokiose vietose koncentruojasi pirklių darbo inventoriaus (skaičiavimo žetonų, svarelių), pinigų, prekių (šiuo atveju, švininių antspaudų) radiniai. Daugiausia informacijos teikia tik pagrindinė miesto prekyvietė¹²⁸.

Rotušės a. prekyvietė

1387 m. krikšto metu Jogailai suteikus privilegijas Vilniaus miestui ir miestiečiams, sostinėje turėjo būti pastatyta Rotušė. Kaip teigiama istoriografijoje,

¹²⁵ Kaip nurodoma istoriografijoje, čia ankstyviausias kultūrinis sluoksnis susiformavo XIV a. pab. – XV a. (Katalynas K., 2006, p. 52 – 53).

¹²⁶ Čia aptikti archeologiniai radiniai šių teritorijų apgyvendinimą leidžia datuoti XV – XVI a. (Katalynas K., 2006, p. 72 – 73).

¹²⁷ XVI a. pab. – XVII a. vid. padaugėja prekybos inventoriaus (žetonų) ir prekių (švininiai antspaudų) radinių dab. Vilniaus senamiestyje. Jie koncentruojasi ne tik VŽP, Rotušės a., bet ir kitose numanomose prekyviečių teritorijose (žr. priedą Nr. 13).

¹²⁸ Darbe remtasi 2001 m. Rotušės a. tyrimų duomenimis (Katalynas K., Gudynaitė B., 2001š) bei bene daugiausiai informacijos apie prekybą Rotušės a. suteikusių 2005 ir 2006 m. Rotušės a. ir jos prieigų archeologijos tyrimų duomenimis. Dėkoju tyrimų vadovams A. Puškoriui (2005 m.) ir R. Jonaičiui (2006 m.) už suteiktą informaciją.

Ankstesniais metais Rotušės a. vykdyti daugiausiai nedidelės apimties archeologijos žvalgomieji tyrimai bei darbų priežiūra, kurie vertingesnės informacijos aptariama tema nesuteikė.

miesto rotušės paprastai buvo statomos šalia pagrindinės miesto prekybos vietos (Jurginis J., Merkys V., Tautavičius A., 1968, p. 69). Taigi, būtent dab. rotušės a. teritorijoje¹²⁹ jau bent nuo XV a. I ketv. turėjo būti įsikūrusi centrinė Vilniaus prekyvietė.

Mūrinė rotušė, manoma, stovėjo pietinėje Pilies g. dalyje (Drėma V., 1991, p. 146). Neabejotinai, jau nuo XV a. pr. į Š nuo jos pastato stovėjo mūrinių, ar pusiau mūrinių, parduotuvių eilės¹³⁰. Tikriausiai aikštėje buvo ir medinių krautuvėlių – kioskų, apie kuriuos tikslesnių duomenų nėra išlikę. XVII a. vid. tokių mūrinių ir medinių krautuvėlių rotušės a. prekyvietėje buvo daugiau nei 800¹³¹.

Už prekybinių eilių, šiauriausioje šios prekyvietės dalyje, bent nuo XV a. II p. buvo įsikūrę druskos pirkliai¹³². Tokia patogi šių pirklių namo lokalizacija negalėjo būti atsitiktinė. Druskos, tikriausiai pačios paklausiausios prekės per visą aptariamąjį laikotarpį, pirkliai buvo vieni turtingiausių ir galėjo sau leisti tokią prabangą. Šalia druskos pirklių (į R nuo jų) prekiauta audeklais¹³³. Taip pat audeklais prekiauta ir centrinėje aikštės dalyje veikusiose kitose krautuvėlėse.

Tiesiai priešais Š rotušės pastato fasadą bent nuo XVI a. vid. dirbo pinigų keitėjai¹³⁴. Svarstyklės rotušėje minimos jau nuo 1432 m. (Dubinski P., 1788, s. 4). Rotušės a. prekyvietėje susikaupusios šiukšlės buvo metamos į šalia jos iškastas duobes. Viena tokia atliekų duobė XVI a. buvo į R nuo rotušės, kita – į ŠR nuo pastato¹³⁵.

Patogioje vietoje, šalia pagrindinės miesto prekyvietės (į P nuo rotušės pastato) buvo pastatyti Vilniaus pirklių svečių namai. Tokia užsienio pirklių apgyvendinimo vieta turėjo būti labai patogi vietiniams pirkliams, perperkantiems importines prekes.

¹²⁹ Istoriografijoje teigiama, kad seniausia Vilniaus rotušė, minima 1432 m., stovėjo ten pat, kur ir dabartinė rotušė (Drėma V., 1991, p. 146).

¹³⁰ Krautuvėlių pamatai, datuojami XV a., aptikti 2005 m. tyrimų metu (žr. priedą Nr. 14). Kaip teigiama istoriografijoje, vienoje krautuvėlių eilėje buvo pardavinėjami audiniai, kitoje įvairi galanterija (Žilėnas V., 1994, p. 117).

¹³¹ 1647 m. inventoriaus duomenimis (Žilėnas V., 1994, p. 117)

¹³² Druskos pirklių namo rūsų fragmentai aptikti 2006 m. rotušės a. tyrimų metu (žr. priedą Nr. 14).

¹³³ Švininiai antspaudai daugiau ar mažiau randami visoje dab. Rotušės a. teritorijoje, ypač tarp buvusių prekybinių eilių dab. aikštės centre. Tačiau bene gausiausiai jie koncentruojasi vietoje į PR nuo aptikto druskos pirklių namo (žr. priedą Nr. 14).

¹³⁴ Šioje vietoje rasti XVI a. vid. datuojami svareliai (žr. priedą Nr. 14).

¹³⁵ Šios ūkinės duobės aptiktos 2005 ir 2006 m. tyrimų metu (lokalizaciją žr. priede Nr. 14). Jose rasta ne tik XVI a. monetų, švininių antspaudų, įvairių buities atliekų, bet ir anksčiau minėtas Vilniaus pirklio spaudas.

Rotušės a. prekyvietėje bent nuo XVI a. vid. jau buvo visiškai susiformavusi prekybos infrastruktūra. Čia koncentravosi įvairių prekių krautuvėlės ir kioskai, kurių pasiūla turėjo patenkinti to meto miesto visuomenės poreikius. Prekyvietėje dirbo ir pinigų keitėjai, pas kuriuos savo pinigus į lietuviškus galėjo išsikeisti užsienio svečiai, taip pat ir vietiniai gyventojai.

IŠVADOS

1. Archeologijos šaltiniai rodo, kad prekyba Vilniuje vystėsi sinchroniškai su visos valstybės raida, ją įtakojo politiniai ir kultūriniai pokyčiai mieste ir visoje Lietuvoje. Kaip rodo monetų radiniai, XIV a. pab. prekiniai – piniginiai santykiai Vilniuje ir jo apylinkėse dar nebuvo labai intensyvūs. Intensyviau formotis jie ėmė tik XIV a. paskutiniame ketvirtyje. Vietinę prekybą ypač skatino šalies monetizacija. Savų lietuviškų monetų kaldinimas stimuliuo mažmeninę prekybą, t.y. Vilniaus ir jo apylinkių visuomenėje ėmė intensyviau vystytis kasdienė prekyba. Monetas, kaip smulkių prekybos sandėrių atsiskaitymo priemonės, ėmė vartoti ne tik diduomenė, bei ir eiliniai gyventojai.
2. Vienalaikiai su Vilniaus monetizacijos procesu, prasidėjo ir importinių prekių srautas. Pirmiausiai tekstilės, vienos iš svarbiausių, be maisto ir prieskonių, prekių. Nustatyta, kad XIV a. pab. – XV a. į Vilnių buvo įvežami Anglijos ir Nyderlandų tekstilės meistrų gaminiai. XVI a. padidėjo kaimyninių šalių importas, ypač Vokietijos. Artimiausių kaimynų, Lenkijos, Prūsijos, importas Vilniuje išaugo XVII a. I p.
3. Nustatyta, kad XV a. pab. Vilniuje jau naudotos naujo pavyzdžio europinės darbo priemonės (skaičiavimo, o nuo XVI a. vid. ir svėrimo), kurios XVI a. vid. jau gamintos ir vietoje. XVI a. vid. laikytinas Vilniaus pirklių darbo inventoriaus, atitinkančio užsienio pirklių naudotas priemones, pilno sukomplektavimo laiku bei pirklių elito išsiskyrimo laikotarpis.
4. XV a. I p. Vilniuje jau susiformavo pagrindinė prekybos vieta rotušės a., kuri svarbiausia prekyvieta išliko per visą nagrinėjamą laikotarpį. Jau XVI a. vid. rotušės a. pastebimas prekybos infrastruktūros susiformavimas: prekybos vietos čia išdėstytos pagal prekių rūšis, atsiranda prekybą aptarnaujančio personalo (pinigų keitėjų) vietos, taip pat šiukšlių utilizacijos vietos.
5. Prekyba Vilniuje XVI a. pab. – XVII a. I p. pergyveno vieną kritinį momentą, kurį įtakojo bendraeuropinis reiškinys – kainų revoliucija ir infliacija. Kaip rodo pinigų cirkuliacija, Vilnius nebuvo apsaugotas nuo menkaverčių bei užsienio šalių monetų apyvartos. XV a. didelę miesto apyvarčioje buvusių pinigų dalį sudarė Prahos grašiai (iš apyvartos išstumti XVI a. I p.). Nuo XVI

a. paskutinio ketvirčio Vilniaus prekybininkai vis dažniau pradėjo atsiskaitinėti kitų valstybių monetomis (dažnai nekokybiškomis, mažos vertės). Pastebima, kad kartu su tokių menkaverčių monetų cirkuliacija Vilniuje atsirado ir kita tendencija – padidėjo pigesnių prekių, pagamintų ne tolimose užsienio šalyse, bet pas kaimynus, srautas. Tai rodo, kad prekyba tuo metu pradėjo regresuoti (nuosmukis). Vadinasi, Vilniaus gyventojai jau nebuvo ekonomiškai pajėgūs įsigyti brangesnių prekių. Prie tokios pasikeitusios situacijos turėjo derintis ir miesto pirkliai. Politiniame valstybės raidos kontekste šis nuosmukis siejasi su vidaus ir išorės padėtimi (karais).

SUTRUMPINIMAI

a. – aikštė

g. – gatvė

ketv. – ketvirtis

LDK – Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė

LIIR – Lietuvos istorijos instituto rankraštynas

mln. – milijonas

P – pietūs

R – rytai

Š – šiaurė

V - vakarai

vnt. – vienetas

VŽP – Vilniaus žemutinė pilis

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

1. Daugudis V., 1955š - Žvalgomųjų archeologinių tyrinėjimų Gedimino kalno pietvakarinėje pašlaitėje dienoraštis (1955.V.24 – VII.4). Vilnius. 1955 // LIIR, F. 1, b. 36.
2. Juškaitis V., Kurila L., Rackevičius G., 2003š – Vilniaus žemutinės pilies Valdovų rūmų teritorija. Šiaurinio korpuso prieigų archeologinių tyrimų 2002 m. ataskaita. V tomas. Vilnius. 2003 // LIIR, F. 1, b. 4017.
3. Katalynas K., Gudynaitė B., 2001š - Rotušės aikštės Vilniuje 2001 m. žvalgomųjų archeologinių bei architektūrinių tyrimų ataskaita. Vilnius. 2001 // LIIR, F. 1, b. 3721.
4. Kvizikevičius L., 2006š – Vilniuje, Malūnų g. sklype Nr. 6, 2004 m. archeologijos tyrimų ataskaita. Rankraštis. Vilnius. 2006.
5. Luchtanienė D., 1996š – Žvalgomieji archeologiniai tyrimai Vilniuje, Menininkų rūmų komplekse (S. Daukanto a. 3/8, Universiteto g. 6, Totorių g. 28). Ataskaita. Vilnius. 1996 // LIIR, F. 1, b. 2450.
6. Luchtanienė D., 1997š – Archeologiniai tyrimai Vilniuje, reprezentacinių rūmų teritorijoje (AtR – 45) S. Daukanto a. 3/8, Universiteto g. 6, Totorių g. 28. Ataskaita. Vilnius. 1997 // LIIR, F. 1, b. 2744.
7. Luchtanienė D., 1999 - Archeologijos tyrimai (plotai 20 ir 21), archeologijos žvalgymai ir žvalgomieji tyrimai Reprezentacinių rūmų ansamblio teritorijoje (AtR – 45) Vilniuje 1999 metais. Vilnius. 1999 // LIIR, F. 1, b. 3355.
8. Patkauskas S., 1995š – Vilniaus senamiesčio gynybinės sienos Rūdninkų vartų 1992 m. archeologinių tyrimų ataskaita. Vilnius. 1995 // LIIR, F. 1, b. 2407.
9. Sarcevičius S. 2005š - Vilnius – 2003 m. Maironio gt. 2 vykdytų archeologijos tyrimų ataskaita. Vilnius. 2005 // LIIR, F. 1, b. 4269.
10. Strazdas A., 1996š – Jonėnų dvarvietės (Vilniaus r.) 1996 metų žvalgomųjų archeologinių kasinėjimų ataskaita. Vilnius. 1996 // LIIR, F. 1, b. 2688.
11. Ušinskas V., 1985š – 1983 m. archeologinių tyrinėjimų Vilniuje, K. Giedrio g. 8 ataskaita. Vilnius. 1985 // LIIR, F. 1, b. 1411.
12. Vaicekauskas A., 1994š – Archeologiniai tyrimai Vilniuje, Trakų g. 9, Pranciškonų bažnyčios viduje. Vilnius. 1994 // LIIR, F. 1, b. 2352.

13. Vaicekuskas A., 1997š - 1997 m. Vilniuje, Trakų g. 9, vykdytų archeologijos tyrimų ataskaita. Vilnius. 1997 // LIIR, F. 1, b. 2938.
14. Vainilaitis V., 1992š – Archeologiniai tyrimai Vilniuje, Augustijonų 3. Vilnius. 1992 // LIIR, F. 1, b. 1910.
15. Vainilaitis V., 1996š – Archeologiniai tyrimai Vilniuje, Savičiaus g. 11. Vilnius. 1996 // LIIR, F. 1, b. 2658.

INTERAKTYVŪS ŠALTINIAI

1. LDK kalyklos..., 2007 – LNM. Prieiga per internetą: http://www.lnm.lt/index.php?option=com_content&task=view&id=151&Itemid=189, žiūrėta 2007 04 10
2. Lietuvos pilys..., 2007 – Pilių tyrimo centras „Lietuvos pilys“. Prieiga per internetą: <http://www.lietuvospilys.lt/>, žiūrėta 2007 05 05, 2007 05 12
3. Van Beek B., 1986 – Jetons: Their Use and History. 1986. Prieiga per internetą: <http://www.chicagocoinclub.org/projects/PiN/juh.html>, žiūrėta 2007 04 09

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Balinskis M., 2007 - Vilniaus miesto istorija. Vilnius. 2007.
2. Berga T., 2006 – Prahos grašiai ir Lietuvos didžiosios kunigaikštystės monetos Latvijos archeologiniuose paminkluose (XIV a. – XVI a. I pusė) // Tarptautinė numizmatikų konferencija (pranešimų tezės). Vilnius. 2006 m. balandžio 26 – 28 d.
3. Čivilytė A., Kvizikevičius L., Sarcevičius S., 2005 – Pypkių gamybos centras Vilniuje // Kultūros paminklai. 2005. Nr. 12, p. 26 – 39.
4. Demel B., 1911 – Liczmany mennicze zwane podskarbiówkami. Krakow. 1911.
5. Drėma V., 1991 – Dingęs Vilnius. Vilnius. 1991.
6. Dubinski P. Zbior praw y przywilejow miastu stołecznemu W. X. L. Wilnowi nadanych na zadanie wielu miast Koronnych, jako tez Wielkiego Ksiestwa Litewskiego ułożony y wydany. Wilno. 1788.
7. Dukša Z., 1981 – Pinigai ir jų apyvarta // Lietuvių materialinė kultūra IX – XIII amžiuje. T. 2. Vilnius. 1981.
8. Egan G., 1989 – Costume. Vol. 2. 1989, p. 40 – 53.
9. Fiodorovas G. B., 1951 – Lobių su Lietuvos lydiniais ir monetomis topografija // Lietuvos istorijos instituto darbai. T. 1. Vilnius. 1951.
10. Fontana B.L., 1969 – A british lead seal from northern new Spain // Post medieval archaeology. Vol. 2. London. 1969, p. 166 – 168.
11. Gudavičius E., 1991 – Miestų atsiradimas Lietuvoje. Vilnius. 1991.
12. Gudynaitė B., Poška T., 2000 – Subačiaus vartų ir Šv. Dvasios gatvės Vilniuje 1989 – 1999 m. tyrinėjimai // Kultūros paminklai. 2000. Nr. 7, p. 163 – 169.
13. Ivanauskas E., 1991 – Niurnbergo ir Prancūzijos skaičiavimo žetonai Lietuvoje // Muziejai ir paminklai. 1999. Nr. 9. p. 44 – 49.
14. Ivanauskas E., 1991 – Niurnbergo ir Prancūzijos skaičiavimo žetonai Lietuvoje // Muziejai ir paminklai. Nr. 9. Vilnius. 1991, p. 44 – 49.
15. Ivanauskas E., 1992 – Prancūzijos monetų radiniai Lietuvoje // Voruta. Nr. 28. Vilnius. 1992, p. 1.
16. Ivanauskas E., 1995 - Lietuvos pinigų lobiai. Vilnius. 1995.
17. Ivanauskas E., 1996 – Lydinių, sidabro papuošalų ir monetų nuolaužos Lietuvos pinigų apyvartoje // Kultūros paminklai. 1996. Nr. 3, p. 32 – 39.

18. Ivanauskas E., 1997 – Kulautuvos lobiai. Vilnius. 1997.
19. Ivanauskas E., 2000 – Anglijos, Airijos ir Škotijos monetų radiniai Lietuvoje // Kultūros paminklai. 2000. Nr. 6, p. 10 – 11.
20. Ivanauskas E., Balčius M., 1994 – Lietuvos didžiosios kunigaikštystės lydiniai ir monetos nuo 1387 iki 1495 metų. Vilnius. 1994.
21. Ivanauskas E., Douchis R.J. Coins of Lithuania. 1386 – 1707. Vilnius – Columbia. 1999.
22. Ivanauskas E., Douchis R.J. Lietuvos monetų kalybos istorija 1495 – 1769. Vilnius. 2002.
23. Ivanauskas E., Douchis R.J., 2004 – Kišeninis lietuviškų monetų katalogas. Kaunas. 2004.
24. Ivinskis Z., 1934 - Lietuvos prekyba su prūsais. Kaunas. 1934.
25. Ivinskis Z., 1992 - Lietuvos prekybiniai santykiai su užsieniu XVI amžiuje ir jų vaidmuo ano meto Europos prekyboje // Praeitis III. Vilnius. 1992.
26. Janušonis S., 1967 – Prahos grašis Lietuvos pinigineje apyvartoje XIV – XVII amž. // Spalio revoliucija ir visuomeniniai mokslai Lietuvoje. Vilnius. 1967, p. 206 – 209.
27. Jonaitis R., Grimalauskaitė D., 2006 - XVII a. 4-ojo dešimtmečio monetų lobis iš Vilniaus // Tarptautinė numizmatikų konferencija (pranešimų tezės). Vilnius. 2006 m. balandžio 26 – 28 d.
28. Juknevičius A., 2002 - Seniausioji Kėdainių turgavietė // Baltų archeologija. Nr. 1. 2002.
29. Jurginis J., Merkys V., Tautavičius A., 1968 - Vilniaus miesto istorija nuo seniausių laikų iki spalio revoliucijos. Vilnius. 1968.
30. Karazija P., 1934 – Vilniaus lobis. 1934.
31. Katalynas K., 2006 – Vilniaus plėtra XIV – XVII a. Vilnius. 2006.
32. Katalynas K., Luchtanienė D., 1998 – Tyrinėjimai Vilniuje, reprezentacinių rūmų teritorijoje, 1996 – 1997 metais // Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1996 ir 1997 metais. Vilnius. 1998.
33. Kiaupa Z., 1983 - Svečių (pirklių) teisė Vilniuje XV a. – XVI a. pr. // LTSR Mokslų akademijos darbai (A serija). T. 4 (85). Vilnius. 1983.
34. Kiaupa Z., Kiaupienė J., Kuncevičius A., 1998 - Lietuvos istorija iki 1795 metų. Vilnius. 1998.

35. Kiaupienė J., 2003 – Mada – pirklio nauda. Audinių, galanterijos ir plataus vartojimo buitinių prekių importas į Lietuvos didžiąją kunigaikštystę XVII a. pradžioje // Menotyra. 2003. Nr. 2, p. 11 – 18.
36. Kuncevičius A., Aleksiejūnas V., 1992 - Pirmosios lietuviškos monetos ir plombos // Kultūros barai. 1992. Nr. 2.
37. Kuncienė O., 1972 – Prekybiniai ryšiai IX – XIII amžiais // Lietuvos gyventojų prekybiniai ryšiai I – XIII a. Vilnius. 1972.
38. Kuncienė O., 1981 – Prekyba // Lietuvių materialinė kultūra IX – XIII amžiuje. T. 2. Vilnius. 1981.
39. Kvizikevičius L., 1997 - Broliai Vilkovičiai ir Vilniaus pinigų kalykla // Lietuvos istorijos metraštis. 1996 metai. Vilnius. 1997.
40. Kvizikevičius L., 1998 - Švininiai audeklų antspaudai // Lietuvos archeologija. T. 15. Vilnius. 1998.
41. Kvizikevičius L., 1999a - Švininiai antspaudai // Vilniaus žemutinės pilies rūmai (1994 – 1995 metų tyrimai). Vilnius. 1999.
42. Kvizikevičius L., 1999b - Švininių antspaudų radiniai Vilniuje – XVI – XVII a. importinių audeklų prekybos atspindys // Lietuvos archeologija. T. 18. Vilnius. 1999.
43. Kvizikevičius L., 2000a - Rusiškos monetos Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės vakarinės dalies pinigų apyvartoje XVI – XVIII a. // Iš baltų kultūros istorijos. Vilnius. 2000.
44. Kvizikevičius L., 2000b – Falschgeld und Falschgeldfunde in Litauen vom 13. bis 17. Jahrhundert // XII. Internationaler Numismatischer Kongress Berlin 1997. Berlin. 2000, p. 1161 – 1165.
45. Laumenskaitė E., 2001 – Prekyba // Lietuvos didžiosios kunigaikštijos kultūra (tyrinėjimai ir vaizdai). Vilnius: 2001, p. 508 – 520.
46. Lietuvos istorija..., 2007 – Lietuvos istorija. Geležies amžius. T. 2. Vilnius. 2007.
47. Lietuvos TSR..., 1986 - Lietuvos TSR istorija I. Nuo seniausių laikų iki 1917 metų (sudarė Vaitkevičius B., Jučas M., Merkys V.). Vilnius. 1986.
48. Luchtanienė A., 2006 - Tyrinėjimai Ašmenos – Mėsinių – Dysnos g. sankirtoje (Vilniaus senojo miesto 60 kvartale) // Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2004 metais. Vilnius. 2006.

49. Matusas J., 1960 – Tabakas ir kortos senovės Lietuvoje // Aidai. 1960. Nr. 6, p. 268 – 269.
50. Mikaila V., Vaitkevičius G., 1984 - Kai kurie duomenys apie importinę kelcų keramiką Vilniuje // Lietuvos istorijos metraštis 1983 metai. Vilnius. 1984.
51. Ostrauskas T., 2006 - Nauji duomenys apie Jogailos monetų radinius Lietuvos teritorijoje // Numizmatika. T. 4 – 5. Vilnius. 2006.
52. Rackevičius G., 1998 – Žvalgomieji tyrinėjimai Vilniuje, Žemutinės pilies teritorijoje // Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1996 ir 1997 metais. Vilnius. 1998.
53. Ragauskas A., 2001 – Vilniečiai Winholdai – Biržų Radvilų kientai? (XVI a. pab. – XVII a. pr.) // Mūsų praeitis. Nr. 7. Vilnius. 2001, p. 5 – 21.
54. Remecas E., 1996 – Vilniaus žemutinės pilies monetų lobiai // Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1994 ir 1995 metais. Vilnius. 1996.
55. Remecas E., 1999 - Skaičiavimo žetonai rasti Vilniuje // Lietuvos archeologija. T. 18. Vilnius. 1999.
56. Remecas E., 2001a – Rusijos jefimkos Lietuvoje // Pinigų studijos. Nr. 1. 2001.
57. Remecas E., 2001b – Monetų radiniai Vilniaus aukštutinės pilies kalne // Kultūros paminklai. 2001. Nr. 8, p. 15 – 18.
58. Remecas E., 2002 - XVI a. monetų apyvarta dabartinės Lietuvos teritorijoje // Pinigų studijos. Nr. 2. 2002.
59. Remecas E., 2003a - Vilniaus žemutinės pilies pinigų lobis (XIV a. pab). Vilnius. 2003.
60. Remecas E., 2003b – Numizmatiniai radiniai // Vilniaus Žemutinės pilies rūmai (1996 – 1998 metų tyrimai). T. 5. Vilnius. 2003. p. 82.
61. Remecas E., 2004a - Pirmosios oficialiai pripažintos Lietuvos didžiojo kunigaikščio Vytauto monetos // Pinigų studijos. Nr. 3. 2004.
62. Remecas E., 2004b – Apie nežinomą seniausių Lietuvos didžiosios kunigaikštystės monetų tipą – Jogailos / Vytauto 1392 m. denarą // Kultūros paminklai. 2004. Nr. 11, p. 79 – 85.
63. Remecas E., 2005 - Monetų lobiai iš Vilniaus žemutinės pilies valdovų rūmų teritorijos // Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2002 metais. Vilnius. 2005.
64. Remecas E., 2006a - Vilniaus žemutinės pilies teritorijoje rasti monetų lobiai // Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2005 metais. Vilnius. 2006.

65. Remecas E., 2006b – Pirmųjų Lietuvos didžiosios kunigaikštystės monetų radiniai Vilniaus žemutinės pilies teritorijoje) // Šiuolaikinės gairės ir aktualijos numizmatikoje, faleristikoje ir fragistikoje. Konferencijos medžiaga. Trakai. 2006. p. 11- 16.
66. Remecas E., Vaitkevičius V., 2005 – Godiškių lobis (XV a. IV ketvirtis / 2004) // Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2005 metais. Vilnius. 2006.
67. Rimka A., 1925 - Lietuvos prekybos santykiai ligi unijos su lenkais. Kaunas. 1925.
68. Samsonowicz H., 1968 - Późne średniowiecze miast Nadbałtyckich (Studia nad dziejami Hanzy nad Bałtykiem w XIV – XV w). Warszawa. 1968.
69. Schofield J., Vince A., 2003 - Medieval towns. The archaeology of British towns in their European setting. London. 2003.
70. Smilgevičius V. 2001 – Labanoro lobio Prahos grašiai Lietuvos muziejų rinkiniuose // Archaeologia Lituana 2. Vilnius. 2001, p. 119 – 143.
71. Soboleva N., 2006 – Prahos grašio fenomenas Lietuvos didžiosios kunigaikštystės istorijoje // Tarptautinė numizmatikų konferencija (pranešimų tezės). Vilnius. 2006 m. balandžio 26 – 28 d.
72. Sprainaitis R., 1989 – XVII – XIX a. olandiško tipo pypkės Klaipėdos kultūriniuose sluoksniuose // Vakarų baltų archeologija ir istorija. Klaipėda. 1989, p. 150 – 157.
73. Spufford P., 2006 - Power and profit. The merchant in Medieval Europe. London. 2006.
74. Strazdas A., 1998 - Dvarviečių tyrinėjimai Kauno, Pakruojo, Varėnos ir Vilniaus rajonuose // Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1996 ir 1997 metais. Vilnius. 1998.
75. Šalčius P., 1998 - Raštai: Lietuvos prekybos istorija (sud. V. Lukoševičius). Vilnius. 1998.
76. Vaitkevičius G. Vilniaus buitinė keramika (XIV – XVII a.). Daktaro disertacija. Vilnius. 1999.
77. Varakauskas R., 1982 - Lietuvos ir Livonijos santykiai XIII – XVI a. Vilnius. 1982.
78. Vaškevičiūtė I., 2001 – Svarstyklės ir svarstyklių dėžutės Pietinėje Žiemgaloje // Lietuvos archeologija. T. 21. Vilnius. 2001.
79. Vijūkas – Kojelavičius A., 1989 - Lietuvos istorija. Kaunas. 1989.

80. Vilniaus...1995 – Vilniaus žemutinės pilies rūmai. Vilnius. 1995.
81. Wawrzyńczyk A., 1956 - Studia z dziejów handlu Polski z Wielkim księstwem Litewskim i Rosją w XVI wieku. 1956.
82. Žilėnas A., 1999 - Lietuvos didžiosios kunigaikštystės finansų pagrindai. 2 d. Vilnius. 1999.
83. Žilėnas V., 1994 - Vilniaus miesto prekybos bruožai XVI ir XVII šimtmečiuje // Mūsų praeitis 4. Vilnius. 1994.
84. Žukauskas D., 2006 – Prūsijos monetų apyvarta dabartinės Lietuvos teritorijoje // Šiuolaikinės gairės ir aktualijos numizmatikoje, faleristikoje ir fragistikoje. Konferencijos medžiaga. Trakai. 2006. p. 25 – 31
85. Бектинеев Ш.И., 1987 – Весы и гирьки-разновесы X – XIV в.в. из Белоруссии // Советская археология. 1. Москва. 1987.
86. Бектинеев Ш.И., 1999 – Полоцко-Витебская денежно-весовая система XIII – XIV в.в. // Lietuvos archeologija. T. 18. Vilnius. 1999.
87. Бектинеев Ш.И., Скрипченко А.С. 1997 – Метрологические материалы поселения на р. Менке (к денежному обращению X – XII вв.) // Гістарычна – археалагічны зборнік. № 12. Мінск. 1997.
88. Грималаускайте Д., 2002 – О кладах монет нового времени в собраниях Литвы // Pieniądz i banki. Warszawa. 2002, s. 133 – 141.
89. Квизикявичюс Л., 2000 – Русские монеты в денежном обращении Литвы в XVI – XVIII веках // Международный нумизматический альманах. Вологда. 2000, с. 25 – 32.
90. Климовский С. И., 2002 – Соціальна топографія Києва XVI – середини XVII сторіччя. Київ. 2002.
91. Кяупа З., Кяупене Ю., 1992 - Европейские контакты купцов Вильнюса в XV- XVI вв // Цивилизация Северной Европы. Москва. 1992, с. 96 – 107.
92. Мугуревич Э.С., 1965 - Восточная Латвия и земли в X – XIII в. Рига. 1965.
93. Пушкина Т.А., 1991 - Торговый инвентарь из курганов Смоленского Поднепровья // Смоленск и Гнездово. Москва. 1991.
94. Янин В., 1953 – Печати из Новгородских раскопок 1951 г. // Советская археология. 18. Москва. 1953, с. 372 - 385.
95. Янин В. Л., 1956 – Денежно-весовые системы русского средневековья. Москва. 1956.

PRIEDŲ SĄRAŠAS

1. Svareliai iš Rotušės a. ir jos prieigų.
2. Smolensko kapinynų svarelių svoriai
3. XI – XIV a. Lietuvoje naudotų svarelių svorių pasiskirstymas
4. Vilniaus pinigų kalykloje kaldinti žetonai
5. Vilniuje rasti XV a. – XVII a. vid. žetonai
6. XV a. – XVII a. vid. žetonų radiniai Vilniuje (žemėlapis parengtas O. Valionienės, pagal darbo autorės duomenis)
7. XIV a. pab. – XVII a. vid. švininių antspaudų Vilniuje radimvietės
8. XIV a. pab. – XVII a. vid. švininių antspaudų Vilniuje radimvietės (žemėlapis parengtas O. Valionienės, pagal darbo autorės duomenis)
9. XIV a. pab. – XV a. monetų radiniai Vilniuje
10. XIV a. pab. – XV a. monetų radiniai Vilniuje (žemėlapis)
11. XIV a. pab. – XVII a. vid. Vilniaus lobiai
12. XIV a. pab. – XVII a. vid. Vilniaus lobių topografija. 1 ir 2 dalis (žemėlapis parengtas O. Valionienės, pagal darbo autorės duomenis)
13. XIV a. pab. – XVII a. vid. radinių topografija Vilniuje (žemėlapis parengtas O. Valionienės, pagal darbo autorės duomenis)
14. XIV a. pab. – XVII a. vid. radinių topografija Rotušės a. teritorijoje (planas parengtas O. Valionienės, pagal darbo autorės duomenis)

PRIEDAI

Priedas Nr. 1

Svareliai iš Rotušės a. ir jos prieigų (2005 m. archeologiniai tyrimai, vad. A. Puškorius)

Eilės Nr.	Svoris	Svorio atitikmuo	Skersmuo	Metalas	Foto
1.	2,01 gr.	1 grašis (2,03 g)	10 mm	Žalvaris	 Foto: I. Kaplūnaitės
2.	3,17 gr.	1 trigrašis (3,01 g)	12,5 x 14 mm	Žalvaris	 Foto: I. Kaplūnaitės
3.	3,31 gr.	1 dukatas (3,57 g)	7,5 x 7,5 mm	Žalvaris	 Foto: I. Kaplūnaitės
4.	1,75 gr.	½ dukato (1,75 g)	10 x 10 mm	Žalvaris	 Foto: I. Kaplūnaitės
5.	3,23 gr.	1 dukatas (3,57 g)	9 x 10 mm	Žalvaris	 Foto: I. Kaplūnaitės

Priedas Nr. 2

Smolensko kapinynų svarelių svoriai

(sudaryta pagal Пушкина Т.А., 1991, с. 236 - 243)

Svoris, g	Svoris, g	Svoris, g	Svoris, g	Svoris, g
0,65	2,89	6,83	10,8	12,8
1,06	2,9	7,2	10,9	13
1,37	3,51	7,5	11	14,4
1,62	4	7,62	11,21	15
1,72	4,2	7,7	11,3	16,16
1,9	4,3	8	11,45	17,1
2,1	4,35	8,09	11,5	20
2,4	4,5	8,3	11,89	22,95
2,47	4,52	8,53	12,1	24,25
2,62	4,74	8,88	12,25	36,2
2,8	5,7	10,7	12,3	38,9

Priedas Nr. 3

XI – XIV a. Lietuvoje naudotų svarelių svorių pasiskirstymas

(sudaryta pagal Ivanauskas E., 1997, p. 22 - 23)

Svoris, g	Svoris, g	Svoris, g
1,104	6,625	26,5
1,32	7,95	31,8
1,87	8,83	37,4
2,2	10,6	44,15
2,65	13,25	53
3,312	15,9	92,75
4,41	17,66	
5,3	21,2	

Priedas Nr. 4**Vilniaus pinigų kalykloje kaldinti žetonai**

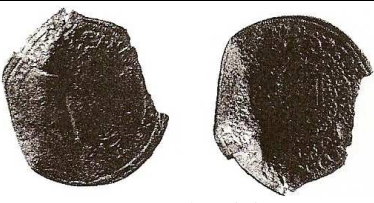

pagal B. Demelį (Demel B., 1911) su L. Kvizikevičiaus (Kvizikevičius L., 1997)
papildymais

Nukaldinimo metai	Asmuo	Nukaldini mo metai	Asmuo
1540	Liutomirskis Jonas	1570	Žygimantas Augustas
1551	Liutomirskis Jonas	1577	Voina Laurynas
1554	Liutomirskis Jonas	1581	Abramavičius Jonas
1555	Miloševskis Stanislavas	1581	Hlebovičius Jonas
1557	Tarnovskis Jonas	1582	Hlebovičius Jonas
1559	Hoziušas Jonas	1586	Tiškevičius Skuminas Teodoras
1562	Žygimantas Augustas	1586	Danielius ir Prakapas Vilkovičiai
1564	Žygimantas Augustas	1589	Radvila Kšyštofas
1564	Žygimantas Augustas	1590	Chaleckis Dimitrijus
1564	Tarlo Gabrielis	1591	Chaleckis Dimitrijus
1565	Myškovskis Petras	1592	Chaleckis Dimitrijus
1567	Myškovskis Stanislavas	1593	Fon Mepenas Oto
1567	Myškovskis Stanislavas	1595	Chaleckis Dimitrijus
1569	Pšetockis Voiciechas	1595	Zaviša Andrius
1569	Žygimantas Augustas	1606	Volovičius Jeronimas

Priedas Nr. 5

Vilniuje rasti XV a. – XVII a. vid. žetonai

Eilės Nr.	Adresas	Chronologija	Antspaudo kilmė	Šaltinis	Foto
1.	Dominikonų g. Nr. 4	XVI a. vid.	Niurnbergas	Remecas E., 1999, p. 256	
2.	Dominikonų g. Nr. 4	1587 - 1632 m.	Niurnbergas	Remecas E., 1999, p. 256	 <p>Foto: V. Skaraičio</p>
3.	Dominikonų g. Nr. 4	1612 - 1651 m.	Niurnbergas	Remecas E., 1999, p. 256	 <p>Foto: V. Skaraičio</p>
4.	Jonėnų dvarvietė (Vilniaus raj.)	XV a. 8 - 9 deš.	Niurnbergas	Strazdas A., 1996š, p. 16; Strazdas A., 1998, p. 324	 <p>Foto: E. Remeco</p>
5.	Klaipėdos g. Nr. 7	XVI a. vid.	Niurnbergas	Remecas E., 1999, p. 255	
6.	Literatų g. Nr. 4	1586 - 1635 m.	Niurnbergas	Remecas E., 1999, p. 256	
7.	Rotušės a.	1553 - 1584 m.	Niurnbergas	Puškorius A., 2005 m. rotušės a. tyrimai	 <p>Foto: I. Kaplūnaitės</p>

8.	Rūdninkų g. Nr. 15	1546 - 1556 m.	Vilnius	Patkauskas S., 1995š, Remecas E., 1999, p. 259	 <p>Foto: LDK kalyklos..., 2007</p>
9.	VŽP	XVI a. vid.	Niurnbergas	Remecas E., 1999, p. 255 – 256	 <p>Foto: A. Baltėno</p>
10.	VŽP	1637 - 1668 m.	Niurnbergas	Remecas E., 1999, p. 257	 <p>Foto: V. Skaraičio</p>
11.	Žemaitijos g. Nr. 6	XVI a. vid.	Niurnbergas	Remecas E., 1999, p. 255	 <p>Foto: E. Remeco</p>

Priedas Nr. 6

XV a. – XVII a. vid. žetonų radiniai Vilniuje

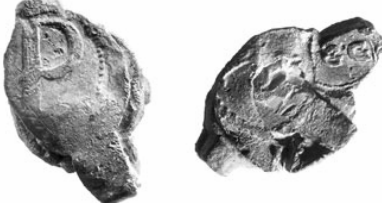

Priedas Nr. 7

XIV a. pr. – XVII a. vid. švininių antspaudų Vilniuje radimvietės

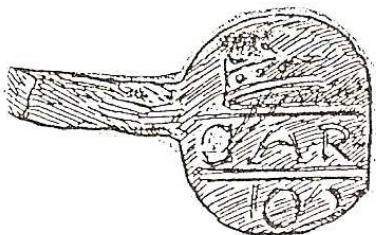

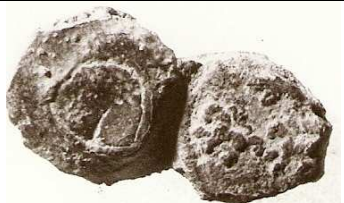

Eilės Nr.	Antspaudo kilmė	Chronologija	Adresas	Šaltinis	Foto
1.	?	XIV pab. - XV a. I p.	VŽP ¹³⁶	Kvizikevičius L., 1999a, p. 261	 Foto: K. Vainoras
2.	lpras	XV a.	VŽP	Kvizikevičius L., 1999a	 Foto: K. Vainoras
3.	?	XV - XVI a.	VŽP	Kvizikevičius L., 1999a	 Foto: K. Vainoras
4.	Londonas	XV - XVI a.	VŽP	Kvizikevičius L., 1999a	 Foto: K. Vainoras
5.	?	XV – XVI a. pr.	VŽP	Kvizikevičius L., 1999a	 Foto: K. Vainoras

¹³⁶ Šiame priede nurodyti tik būdingiausi VŽP teritorijoje aptinkamų švininių antspaudų radiniai. Dar nėra parašytos čia vykdytų keleto pastarųjų metų archeologijos tyrimų ataskaitos, taigi, naujausi duomenys šiuo metu yra neprieinami.

6.	Ipras	XV - XVI a.	VŽP	Kvizikevičius L., 1999a	 Foto: K. Vainoras
7.	Modena (?)	XV - XVI a.	VŽP	Kvizikevičius L., 1999a	 Foto: K. Vainoras
8.	Leipcigas	XV a. II p. - XVI a.	VŽP	Kvizikevičius L., 1999a	 Foto: K. Vainoras
9.	Leipcigas	XV a. pab. - XVI a.	VŽP	Kvizikevičius L., 1999a	
10.	Leipcigas	XV a. pab. - XVI a.	VŽP	Kvizikevičius L., 1999a	
11.	Nyderlandai / Poperingė (?)	XVI a. I p.	VŽP	Kvizikevičius L., 1999a	 Foto: K. Vainoras
12.	?	XVI a.	VŽP	Kvizikevičius L., 1999a	 Foto: K. Vainoras
13.	Anglija (vokiečių avantiūristų pirklių kampanija)	XVI a.	VŽP	Kvizikevičius L., 1999a	 Foto: K. Vainoras

14.	Arasas	XVI a.	VŽP	Kvizikevičius L., 1999a	 Foto: K. Vainoras
15.	Tornas	XVI a.	VŽP	Kvizikevičius L., 1999b, p. 246	 Piešė: I. Keršulytė
16.	Ipras / Nyderlandai / Gentas (?)	XVI – XVII a.	VŽP	Kvizikevičius L., 1999a	 Foto: K. Vainoras
17.	Gentas	XVI – XVII a.	VŽP	Rackevičius G., 1998, p. 307 - 311	 Piešė: I. Keršulytė
18.	Anglija (audeklų tikrintojų antspaudas)	XVI – XVII a.	VŽP	Kvizikevičius L., 1999b, p. 247	 Foto: K. Vainoras
19.	Ipras (?)	XVI – XVII a.	VŽP	Kvizikevičius L., 1999a	 Foto: K. Vainoras
20.	?	XVI – XVII a. I p.	VŽP	Kvizikevičius L., 1999a	 Foto: K. Vainoras

21.	Nisa (Silezija)	XVI a. II p. – XVII a.	VŽP	Kvizikevičius L., 1999a	 <p>Foto: K. Vainoras</p>
22.	Dancigas	XVI a. II p. – XVII a.	VŽP	Kvizikevičius L., 1999b, p. 245	 <p>Foto: K. Vainoras</p>
23.	?	XVI – XVII a.	VŽP	Kvizikevičius L., 1999a	 <p>Foto: K. Vainoras</p>
24.	Douai	?	VŽP	Kvizikevičius L., 1999b, p. 246	 <p>Foto: K. Vainoras</p>
25.	Douai	?	VŽP	Kvizikevičius L., 1999b, p. 246	 <p>Foto: K. Vainoras</p>
26.	Karkasonas	XVI a. – XVII a. I p.	VŽP	Kvizikevičius L., 1999b, p. 247	 <p>Foto: K. Vainoras</p>

27.	Karkasonas	XVI a. – XVII a. I p.	VŽP	Kvizikevičius L., 1999b, p. 247		Piešė: I. Keršulytė
28.	?	XVII a.	VŽP	Kvizikevičius L., 1999a		
29.	?	XVII a.	VŽP	Kvizikevičius L., 1999a		
30.	?	XVI a.	Daukanto - Universiteto - Totorių g.	Luchtanienė D., 1997š, p. 4		Foto: K. Vainoras
31.	Nyderlandai ar Anglija	XV - XVII a.	Daukanto - Universiteto - Totorių g.	Luchtanienė D., 1996š, p. 26		Foto: K. Vainoras
32.	?	XVII a.	Daukanto - Universiteto - Totorių g.	Luchtanienė D., 1996š, p. 26		Foto: K. Vainoras
33.	Gentas / Ipras / Leidenas	XVI - XVII a.	Augustijonų g. Nr. 3	Kvizikevičius L., 1998, p. 437; Vainilaitis V., 1992š, p. 20		Piešė: I. Keršulytė
34.	?	XVII a. I p.	Savičiaus g. 11	Vainilaitis V., 1996š, p. 24		Foto: K. Vainoras

35.	Anglija (vokiečių avantiūristų pirklių kampanija)	XVI a.	Rotušės a. ¹³⁷	Jonaitis R., rotušės a. 2006 m. tyrimai ¹³⁸	
					Foto: I. Kaplūnaitė
36.	Mansfeldas	?	Rotušės a.	Jonaitis R., rotušės a. 2006 m. tyrimai	
					Foto: I. Kaplūnaitė
37.	?	XVI a. II p.	Rotušės a.	Jonaitis R., rotušės a. 2006 m. tyrimai	
					Foto: I. Kaplūnaitė
38.	?	XVI a. II p.	Rotušės a.	Jonaitis R., rotušės a. 2006 m. tyrimai	
					Foto: I. Kaplūnaitė
39.	?	?	Malūnų g. Nr. 6	Kvizikevičius L., 2006š	
					Foto: L. Kvizikevičius
40.	?	XVII a.	K. Giedrio g. Nr. 8	Ušinskas V., 1985š, p. 25	

¹³⁷ Daugiau nei 20 vnt. aptariamojo laikotarpio švininių antspaudų aptikta 2005 m. rotušės a. ir jos prieigų archeologinių tyrimų metu (vad. A. Puškorius). Rasta antspaudų iš Anglijos (vokiečių pirklių avantiūristų kampanijos), Giorlico, Gento, Livenbergo ir kt. Už suteiktą informaciją dėkoju A. Puškoriui.

¹³⁸ Dėkoju R. Jonaičiui už suteiktą informaciją.

41.	Anglija (vokiečių avantiūristų pirklių kampanija)	?	Ašmenos – Mėsinių – Dysnos g. sankirta	Luchtanienė A., 2006, p. 329	 Foto: R. Butrimaitė
42.	Mansfeldas	XVII a. I p.	Subačiaus vartai	Gudynaitė B., Poška T., 2000, p. 163 – 169	 Piešė: A. Kunkulis
43.	Elbingas	Iki 1628 m.	Subačiaus vartai	Gudynaitė B., Poška T., 2000, p. 163 – 169	 Foto: K. Vainoras

Priedas Nr. 8

XIV a. pab. – XVII a. vid. švininių antspaudų Vilniuje radimvietės

Priedas Nr. 9

XIV pab. – XV a. monetų radiniai Vilniuje

Eilės Nr.	Adresas	Chronologija	Valdovas	Nominalas	Šaltinis
1-13	VŽP	1346 – 1378 m.	Karolis I (Čekija)	Grašis	Remecas E., 1999, p. 126
14	Rotušės a.	1346 – 1378 m.	Karolis I (Čekija)	Grašis	Puškorius A., Rotušės a. 2005 m. tyrimai
15	K. Giedrio g. Nr. 8	XIV a. II p.	Vytautas	Denaras	Ušinskas V., 1985š., p. 36
16-20	VŽP (?)	XIV a. pab.	Jogaila	Denaras	Ostrauskas T, 2006, p. 157 - 160
21	Širvintos	XIV a. pab.	Jogaila	Denaras	Ostrauskas T, 2006, p. 157 - 160
22-25	Maironio g. 2	XIV a. pab.	Jogaila	Denaras	Sarcevičius S., 2005š
26	Trakų g. 9 (Pranciškonų bažnyčia)	XIV a. pab.	Vytautas	Denaras	Vaicekauskas A., 1994, p. 34
27	Trakų g. 9 (Pranciškonų bažnyčia)	1387 – 1392 m.	Vytautas	Denaras	Vaicekauskas A., 1997š; Remecas E., 2004a, p. 58
28-49 ¹³⁹	VŽP	1392 m.	Vytautas	Denaras	Remecas E., 2005b, p. 66
50	Vilnius	1392 m.	Jogaila / Vytautas	Denaras	Remecas E., 2004b, p. 79 - 85
51	Trakų g. 9 (Pranciškonų bažnyčia)	1401 – 1404 m.	Vytautas	Dvidenaris	Vaicekauskas A., 1997š
52	Maironio g. 2	1400 – 1432 m.	Aleksandras I (Moldavija)	Pusgrašis (denaras)	Sarcevičius S., 2005š., p. 45
53	Maironio g. 2	1410 - 1430 m.	Vytautas	Denaras	Sarcevičius S., 2005š
54	Trakų g. 9 (Pranciškonų bažnyčia)	1413 – 1430 m.	Vytautas	Denaras	Vaicekauskas A., 1997š
55	Rotušės a.	?	Vytautas	Denaras (dalis)	Katalynas K., Gudynaitė B., 2001š
56	Trakų g. 9 (Pranciškonų bažnyčia)	1440 – 1447 (?)	Kazimieras	Denaras	Vaicekauskas A., 1997š
57	Vilniaus aukštutinė pilis	1440 – 1490 m.	Kazimieras	Denaras	Remecas E., 2001b, p. 15 - 18

¹³⁹ Istoriofrafijoje nurodoma, kad iš viso VŽP teritorijoje rastos net 92 pavienės pirmosios lietuviškos (Jogailos, Vytauto, Kazimiero) monetos (Remecas E., 2006b, p. 11 – 16).

Priedas Nr. 10

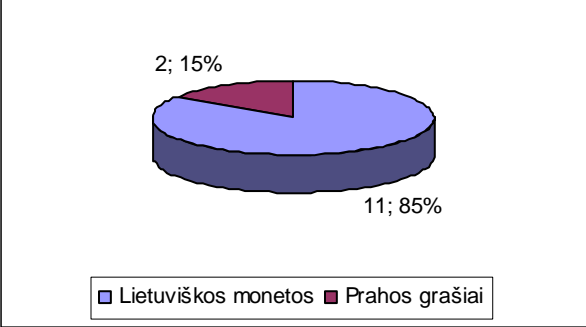
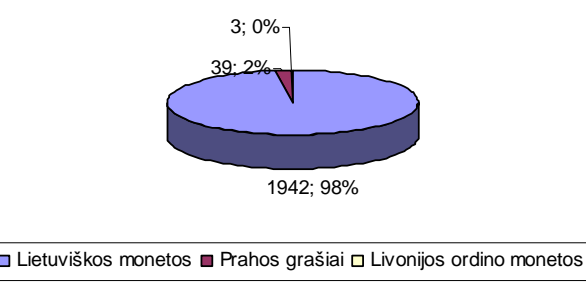
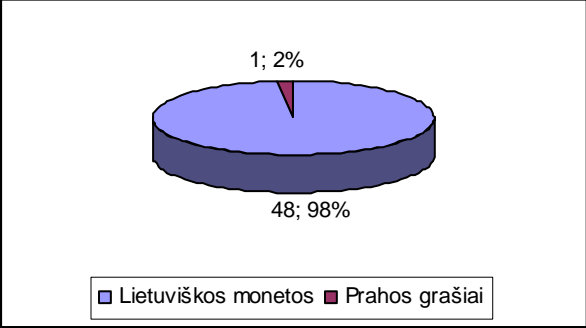
XIV a. pab. – XV a. monetų radiniai Vilniuje

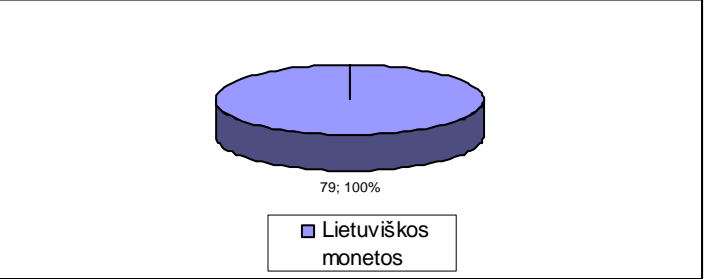
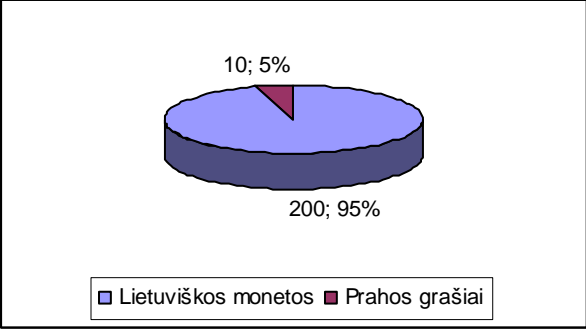
Priedas Nr. 11

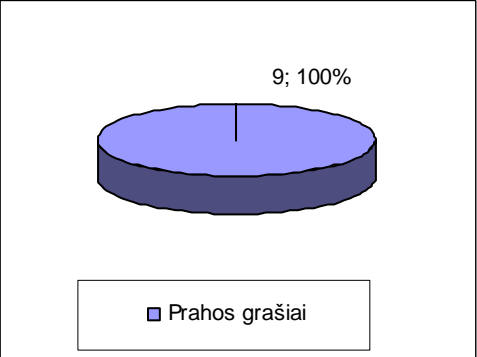
XIV a. pab. – XVII a. vid. Vilniaus lobiai

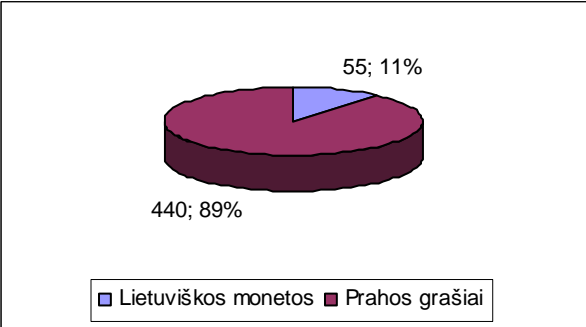
Eilės Nr.	Laikotarpis	Adresas	Chronologija	Šaltinis	Lobio procentinė sudėtis
	<u>XIV a.</u>				
1.		VŽP	XIV a. pab.	Remecas E., 2003a	<p>63; 100%</p> <p>■ Lietuviškos monetos</p>
2.		VŽP	XIV a. pab.	Remecas, 2005, p. 318	<p>62; 98%</p> <p>1; 2%</p> <p>■ Lietuviškos monetos ■ Prahos grašiai</p>

3.	VŽP	XIV a. pab.	Remecas, 2005, p. 318	<p>6; 100%</p> <p>■ Lietuviškos monetos</p>
4.	Mitkiškės (Trakų raj.)	1390 m.	Ivanauskas, 1995, p. 17	<p>25; 100%</p> <p>■ Lietuviškos monetos</p>
5.	Raudondvaris (Vilniaus raj.)	XIV a.	Ivanauskas E., 1995, p. 18	<p>10; 31%</p> <p>8; 25%</p> <p>14; 44%</p> <p>■ Lietuviškos monetos ■ Prahos grašiai □ Livonijos ordino monetos</p>
-	XV a.	-	-	

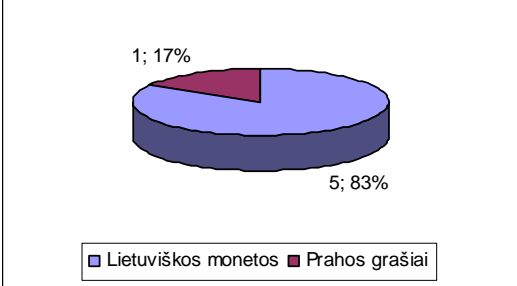
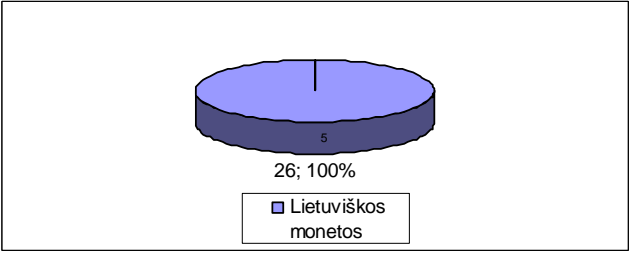
6.	VŽP	XV a. pr.	Remecas, 2006a, p. 411	 <p>A 3D pie chart showing the distribution of coins. The chart is divided into two segments: a large blue segment representing Lithuanian coins (11, 85%) and a smaller red segment representing Prague coins (2, 15%). A legend below the chart identifies the blue square as 'Lietuviškos monetos' and the red square as 'Prahos grašiai'.</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th>Moneta</th> <th>Kiekis</th> <th>Procentas</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Lietuviškos monetos</td> <td>11</td> <td>85%</td> </tr> <tr> <td>Prahos grašiai</td> <td>2</td> <td>15%</td> </tr> </tbody> </table>	Moneta	Kiekis	Procentas	Lietuviškos monetos	11	85%	Prahos grašiai	2	15%			
Moneta	Kiekis	Procentas														
Lietuviškos monetos	11	85%														
Prahos grašiai	2	15%														
7.	Verkiai	XV a. II ketv.	Ivanauskas, 1995, p. 22	 <p>A 3D pie chart showing the distribution of coins. The chart is divided into three segments: a large blue segment representing Lithuanian coins (1942, 98%), a very small red segment representing Prague coins (3, 0%), and a very small white segment representing Livonian coins (39, 2%). A legend below the chart identifies the blue square as 'Lietuviškos monetos', the red square as 'Prahos grašiai', and the white square as 'Livonijos ordino monetos'.</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th>Moneta</th> <th>Kiekis</th> <th>Procentas</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Lietuviškos monetos</td> <td>1942</td> <td>98%</td> </tr> <tr> <td>Prahos grašiai</td> <td>3</td> <td>0%</td> </tr> <tr> <td>Livonijos ordino monetos</td> <td>39</td> <td>2%</td> </tr> </tbody> </table>	Moneta	Kiekis	Procentas	Lietuviškos monetos	1942	98%	Prahos grašiai	3	0%	Livonijos ordino monetos	39	2%
Moneta	Kiekis	Procentas														
Lietuviškos monetos	1942	98%														
Prahos grašiai	3	0%														
Livonijos ordino monetos	39	2%														
8.	Vilniaus aukštutinė pilis (?)	XV a. II ketv.	Ivanauskas, 1995, p. 21 - 22	 <p>A 3D pie chart showing the distribution of coins. The chart is divided into two segments: a large blue segment representing Lithuanian coins (48, 98%) and a very small red segment representing Prague coins (1, 2%). A legend below the chart identifies the blue square as 'Lietuviškos monetos' and the red square as 'Prahos grašiai'.</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th>Moneta</th> <th>Kiekis</th> <th>Procentas</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Lietuviškos monetos</td> <td>48</td> <td>98%</td> </tr> <tr> <td>Prahos grašiai</td> <td>1</td> <td>2%</td> </tr> </tbody> </table>	Moneta	Kiekis	Procentas	Lietuviškos monetos	48	98%	Prahos grašiai	1	2%			
Moneta	Kiekis	Procentas														
Lietuviškos monetos	48	98%														
Prahos grašiai	1	2%														

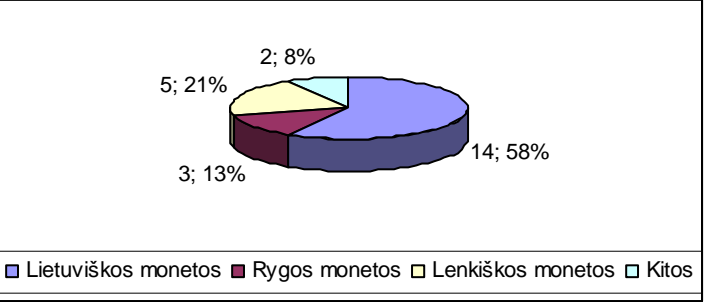
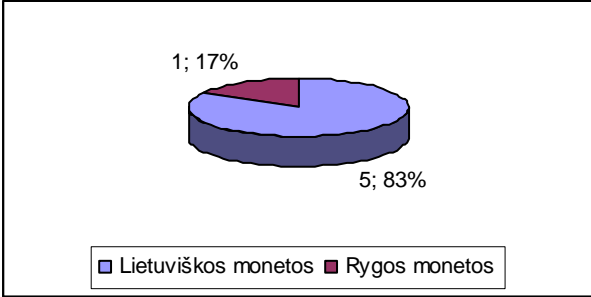
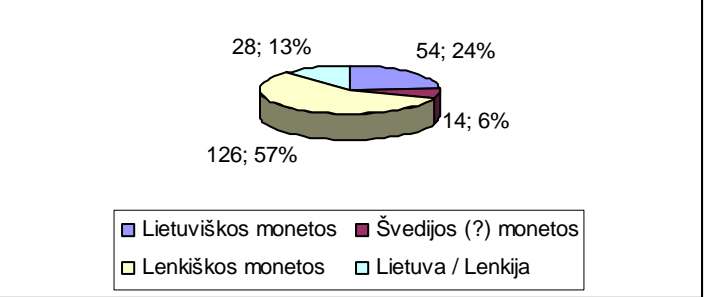
9.		Rykantai (Trakų raj.)	XV a. II ketv.	Ivanauskas, 1995, p. 21	 <p>79; 100%</p> <p>■ Lietuviškos monetos</p>
10.		Aluona - Šklėriai (Trakų raj.)	XV a. 3 ketv.	Ivanauskas, 1995, p. 22 - 23	 <p>10; 5%</p> <p>200; 95%</p> <p>■ Lietuviškos monetos ■ Prahos grašiai</p>

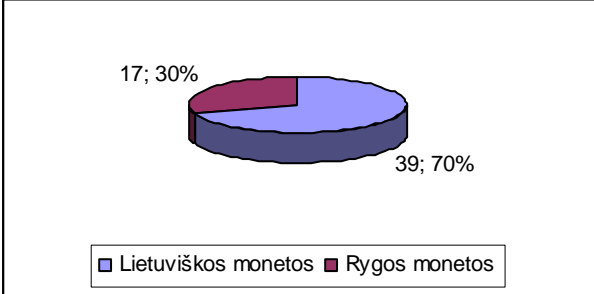
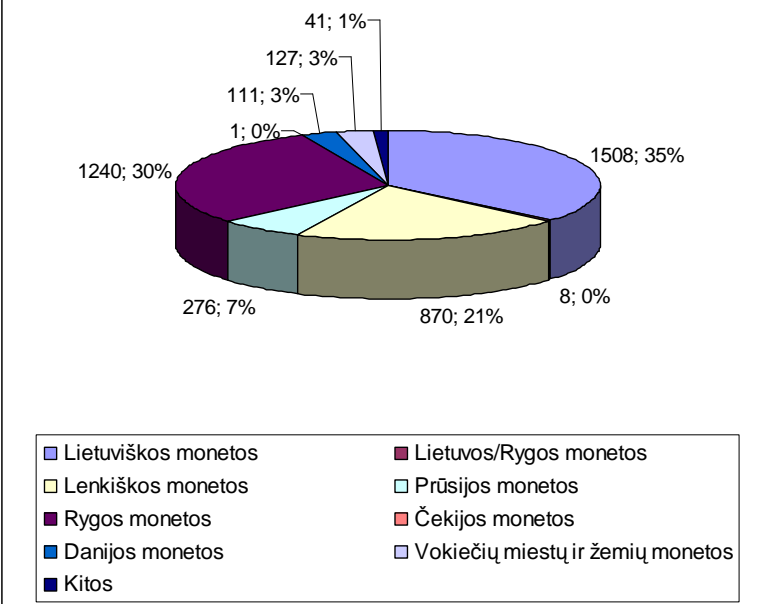
11.		Baniškiai (Vilniaus raj.)	XV a. IV ketv.	Ivanauskas, 1995, p. 23	 <p>992; 100%</p> <p>■ Prahos grašiai</p>
12.		Godiškės / Izabelinas (Širvintų raj.)	XV a. IV ketv.	Remecas E., Vaitkevičius V., 2006, p. 409 - 410	 <p>9; 100%</p> <p>■ Prahos grašiai</p>

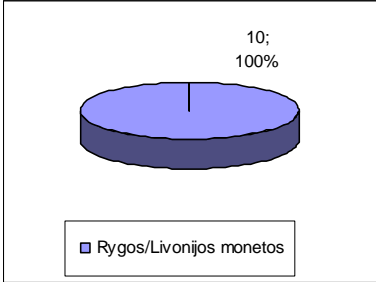
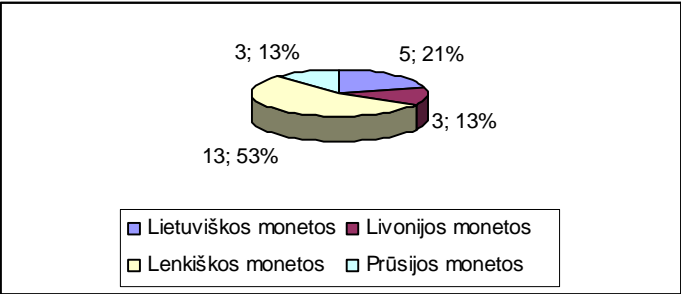
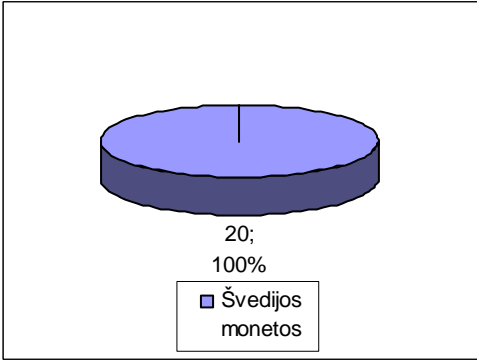
13.		Šiaulių k. (Širvintų raj.)	XV a. IV ketv.	Ivanauskas, 1995, p. 25 - 26	 <p>398; 100%</p> <p>■ Prahos grašiai</p>
14.	XVI	Labanoras	XV a. 8 deš.	Ivanauskas E., 1995, p. 24; Smilgevičius V., 2001, p. 119 - 143	 <p>440; 89%</p> <p>55; 11%</p> <p>■ Lietuviškos monetos ■ Prahos grašiai</p>

15.	VŽP	XV a. pab. - XVI a.	Remecas E., 2006a, p. 412		<p>1; 6% 2; 12% 3; 18% 1; 6%</p> <p>10; 58%</p> <p>■ Lietuviškos monetos ■ Rygos monetos □ Lenkiškos monetos □ Prūsijos monetos ■ Svidnicos monetos</p>
16.	Šv. Mykolo bažnyčia	1536 m.	Грималаускайте Д., 2002, s. 138		<p>1; 20%</p> <p>4; 80%</p> <p>■ Lietuviškos monetos ■ Gdanko monetos</p>
17.	Maironio g. Nr. 6	1553 m.	Ivanauskas E., 1995, p. 28		<p>1990; 100%</p> <p>■ Lietuviškos monetos</p>

18.		prie Bernardinų vienuolyno	1554 m.	Ivanauskas E., 1995, p. 29	 <p>1; 17%</p> <p>5; 83%</p> <p>■ Lietuviškos monetos ■ Prahos grašiai</p>
19.		LR prezidentūra	1556 m.	Грималаускайте Д., 2002, s. 138; Katalynas K., Luchtanienė D., 1998, p. 383	- (lobio sudėtis nežinoma)
20.		Katedros a.	1570 m.	Ivanauskas E., 1995, p. 35	- (lobio sudėtis nežinoma)
21.		Vilnius	1570 m.	Ivanauskas E., 1995, p. 35 - 36	- (lobio sudėtis nežinoma)
22.		VŽP	XVI a.	Remecas E., 2005, p. 318	 <p>5</p> <p>26; 100%</p> <p>■ Lietuviškos monetos</p>
	XVII				

23.	Šv. Ignoto g. Nr. 14	1614 m.	Ivanauskas E., 1995, p. 54	 <p>Legend: Lithuanian coins (blue), Ryga coins (red), Polish coins (yellow), Other (light blue)</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th>Moneta tipas</th> <th>Kiekis</th> <th>Procentas</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Lietuviškos monetos</td> <td>14</td> <td>58%</td> </tr> <tr> <td>Rygos monetos</td> <td>3</td> <td>13%</td> </tr> <tr> <td>Lenkiškos monetos</td> <td>5</td> <td>21%</td> </tr> <tr> <td>Kitos</td> <td>2</td> <td>8%</td> </tr> </tbody> </table>	Moneta tipas	Kiekis	Procentas	Lietuviškos monetos	14	58%	Rygos monetos	3	13%	Lenkiškos monetos	5	21%	Kitos	2	8%
Moneta tipas	Kiekis	Procentas																	
Lietuviškos monetos	14	58%																	
Rygos monetos	3	13%																	
Lenkiškos monetos	5	21%																	
Kitos	2	8%																	
24.	Paplauja	1623 m.	Ivanauskas E., 1995, p. 72	 <p>Legend: Lithuanian coins (blue), Ryga coins (red)</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th>Moneta tipas</th> <th>Kiekis</th> <th>Procentas</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Lietuviškos monetos</td> <td>5</td> <td>83%</td> </tr> <tr> <td>Rygos monetos</td> <td>1</td> <td>17%</td> </tr> </tbody> </table>	Moneta tipas	Kiekis	Procentas	Lietuviškos monetos	5	83%	Rygos monetos	1	17%						
Moneta tipas	Kiekis	Procentas																	
Lietuviškos monetos	5	83%																	
Rygos monetos	1	17%																	
25.	Paplauja	1624 m.	Ivanauskas E., 1995, p. 84 - 85	 <p>Legend: Lithuanian coins (blue), Sweden (?) coins (red), Polish coins (yellow), Lithuania / Poland (light blue)</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th>Moneta tipas</th> <th>Kiekis</th> <th>Procentas</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Lietuviškos monetos</td> <td>126</td> <td>57%</td> </tr> <tr> <td>Švedijos (?) monetos</td> <td>54</td> <td>24%</td> </tr> <tr> <td>Lenkiškos monetos</td> <td>28</td> <td>13%</td> </tr> <tr> <td>Lietuva / Lenkija</td> <td>14</td> <td>6%</td> </tr> </tbody> </table>	Moneta tipas	Kiekis	Procentas	Lietuviškos monetos	126	57%	Švedijos (?) monetos	54	24%	Lenkiškos monetos	28	13%	Lietuva / Lenkija	14	6%
Moneta tipas	Kiekis	Procentas																	
Lietuviškos monetos	126	57%																	
Švedijos (?) monetos	54	24%																	
Lenkiškos monetos	28	13%																	
Lietuva / Lenkija	14	6%																	

26.		VŽP	1625 m.	Ivanauskas E., 1995, p. 88	 <p>A 3D pie chart with two segments. The larger segment is blue, representing Lithuanian coins (39, 70%). The smaller segment is maroon, representing Riga coins (17, 30%). A legend below the chart identifies the colors: blue for 'Lietuviškos monetos' and maroon for 'Rygos monetos'.</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th>Monetos tipas</th> <th>Kiekis</th> <th>Procentas</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Lietuviškos monetos</td> <td>39</td> <td>70%</td> </tr> <tr> <td>Rygos monetos</td> <td>17</td> <td>30%</td> </tr> </tbody> </table>	Monetos tipas	Kiekis	Procentas	Lietuviškos monetos	39	70%	Rygos monetos	17	30%																					
Monetos tipas	Kiekis	Procentas																																	
Lietuviškos monetos	39	70%																																	
Rygos monetos	17	30%																																	
27.		L. Stuokos-Gucevičiaus g. Nr. 11	1630 m.	Jonaitis R., Grimalauskaitė D., 2006, p. 200 - 203	 <p>A 3D pie chart with eight segments representing different coin types. The largest segment is blue (Lithuanian coins, 1508, 35%), followed by maroon (Lithuanian/Riga coins, 1240, 30%), yellow (Prussian coins, 870, 21%), and purple (Riga coins, 276, 7%). Other segments include light blue (Danish coins, 127, 3%), light green (Polish coins, 111, 3%), dark blue (Other, 41, 1%), and red (Czech coins, 8, 0%). A legend below the chart identifies the colors for each category.</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th>Monetos tipas</th> <th>Kiekis</th> <th>Procentas</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Lietuviškos monetos</td> <td>1508</td> <td>35%</td> </tr> <tr> <td>Lietuvos/Rygos monetos</td> <td>1240</td> <td>30%</td> </tr> <tr> <td>Lenkiškos monetos</td> <td>870</td> <td>21%</td> </tr> <tr> <td>Rygos monetos</td> <td>276</td> <td>7%</td> </tr> <tr> <td>Danijos monetos</td> <td>127</td> <td>3%</td> </tr> <tr> <td>Kitos</td> <td>41</td> <td>1%</td> </tr> <tr> <td>Prūsijos monetos</td> <td>111</td> <td>3%</td> </tr> <tr> <td>Čekijos monetos</td> <td>8</td> <td>0%</td> </tr> <tr> <td>Vokiečių miestų ir žemių monetos</td> <td>1</td> <td>0%</td> </tr> </tbody> </table>	Monetos tipas	Kiekis	Procentas	Lietuviškos monetos	1508	35%	Lietuvos/Rygos monetos	1240	30%	Lenkiškos monetos	870	21%	Rygos monetos	276	7%	Danijos monetos	127	3%	Kitos	41	1%	Prūsijos monetos	111	3%	Čekijos monetos	8	0%	Vokiečių miestų ir žemių monetos	1	0%
Monetos tipas	Kiekis	Procentas																																	
Lietuviškos monetos	1508	35%																																	
Lietuvos/Rygos monetos	1240	30%																																	
Lenkiškos monetos	870	21%																																	
Rygos monetos	276	7%																																	
Danijos monetos	127	3%																																	
Kitos	41	1%																																	
Prūsijos monetos	111	3%																																	
Čekijos monetos	8	0%																																	
Vokiečių miestų ir žemių monetos	1	0%																																	

28.	VŽP	XVII a. vid.	Remecas E., 2005, p. 318	 <p>10; 100%</p> <p>■ Rygos/Livonijos monetas</p>
29.	Nemenčinės pl.	1653 m.	Ivanauskas E., 1995, p. 123 - 124	 <p>3; 13% 5; 21% 13; 53% 3; 13%</p> <p>■ Lietuviškos monetos ■ Livonijos monetos □ Lenkiškos monetos □ Prūsijos monetos</p>
30.	Rūdninkų g.	1654 m.	Ivanauskas E., 1995, p. 133	 <p>20; 100%</p> <p>■ Švedijos monetos</p>
31.	Vilniaus aukštutinė pilis	1654 m.	Ivanauskas E., 1995, p. 134	- (lobio sudėtis nežinoma)

32.	Totorių g. Nr. 1 - 3	1655 m.	Ivanauskas E., 1995, p. 140 - 141	<table border="1"> <thead> <tr> <th>Monetos tipas</th> <th>Kiekis</th> <th>Procentas</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Lietuviškos monetos</td> <td>14</td> <td>5%</td> </tr> <tr> <td>Rygos monetos</td> <td>127</td> <td>43%</td> </tr> <tr> <td>Lenkiškos monetos</td> <td>131</td> <td>44%</td> </tr> <tr> <td>Prūsijos monetos</td> <td>2</td> <td>1%</td> </tr> <tr> <td>Danijos monetos</td> <td>6</td> <td>3%</td> </tr> <tr> <td>Livonijos monetos</td> <td>2</td> <td>1%</td> </tr> <tr> <td>Škotijos monetos</td> <td>4</td> <td>1%</td> </tr> <tr> <td>Elbingo monetos</td> <td>1</td> <td>0%</td> </tr> <tr> <td>Kitos</td> <td>5</td> <td>2%</td> </tr> </tbody> </table>	Monetos tipas	Kiekis	Procentas	Lietuviškos monetos	14	5%	Rygos monetos	127	43%	Lenkiškos monetos	131	44%	Prūsijos monetos	2	1%	Danijos monetos	6	3%	Livonijos monetos	2	1%	Škotijos monetos	4	1%	Elbingo monetos	1	0%	Kitos	5	2%
Monetos tipas	Kiekis	Procentas																																
Lietuviškos monetos	14	5%																																
Rygos monetos	127	43%																																
Lenkiškos monetos	131	44%																																
Prūsijos monetos	2	1%																																
Danijos monetos	6	3%																																
Livonijos monetos	2	1%																																
Škotijos monetos	4	1%																																
Elbingo monetos	1	0%																																
Kitos	5	2%																																
33.	VŽP	1659 m.	Remecas E., 1996, p. 366 - 368	<table border="1"> <thead> <tr> <th>Monetos tipas</th> <th>Kiekis</th> <th>Procentas</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Lietuviškos monetos</td> <td>15</td> <td>38%</td> </tr> <tr> <td>Rygos monetos</td> <td>20</td> <td>52%</td> </tr> <tr> <td>Livonijos monetos</td> <td>2</td> <td>5%</td> </tr> <tr> <td>Kitos monetos</td> <td>2</td> <td>5%</td> </tr> </tbody> </table>	Monetos tipas	Kiekis	Procentas	Lietuviškos monetos	15	38%	Rygos monetos	20	52%	Livonijos monetos	2	5%	Kitos monetos	2	5%															
Monetos tipas	Kiekis	Procentas																																
Lietuviškos monetos	15	38%																																
Rygos monetos	20	52%																																
Livonijos monetos	2	5%																																
Kitos monetos	2	5%																																

34.		Vilnius	1661 m.	Ivanauskas E., 1995, p. 157	<p>1599; 100%</p> <p>■ Rusiškos monetos</p>
35.		VŽP	1661 m.	Ivanauskas E., 1995, p. 157 - 158	<p>301; 100%</p> <p>■ Rusiškos monetos</p>

Priedas Nr. 12

XIV a. pab. – XVII a. vid. Vilniaus lobių topografija

Priedas Nr. 13

XIV a. pab. – XVII a. vid. radinių topografija Vilniuje

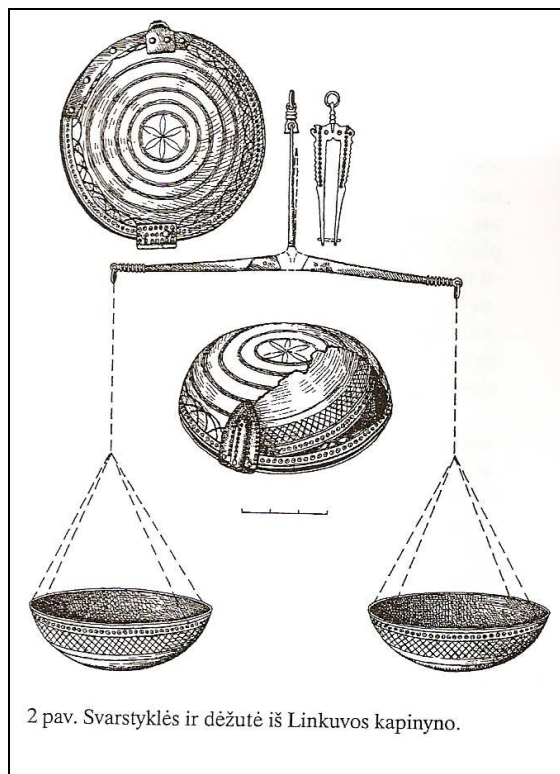
Priedas Nr. 14

XIV a. pab. – XVII a. vid. radinių topografija Rotušės a. teritorijoje

ILIUSTRACIJŲ SĄRAŠAS

1. Svarstyklės ir jų dėžutė (Linkuvos kapinynas). Šaltinis: Vaškevičiūtė I., 2001, p. 276.
2. Pirklys, sveriantis monetas. Šaltinis: Spufford P., 2006, p. 13.
3. Svarelių ir svarstyklių radiniai iš Baltarusijos teritorijos. Šaltinis: Бектинеев Ш.И., Скрипченко А.С. 1997, с. 30.
4. Svareliai iš Palangos kapinyno. Šaltinis: Kuncienė O., 1972, p. 167.
5. „Aritmetika“. Reisch Gregor „Margarita Philosophica“ iliustracija. Freiburgas, 1503. Šaltinis: Van Beek B., 1986.
6. Pirklio (ar amatininko) antspaudas iš Malūnų g. 6. XVI a. III ketv. Šaltinis: Kvizikevičius L., 2006š.
7. Pirklio (?) antspaudas iš Rotušės a. teritorijos. Foto: I. Kaplūnaitės.
8. Akvamanilės fragmentas iš VŽP teritorijos. Šaltinis: Lietuvos pilys..., 2007.

ILIUSTRACIJOS

2 pav. Svarstyklės ir dėžutė iš Linkuvos kapinyno.

2. Pirklys, sveriantis monetas.

1. Svarstyklės ir jų dėžutė (Linkuvos kapinynas)

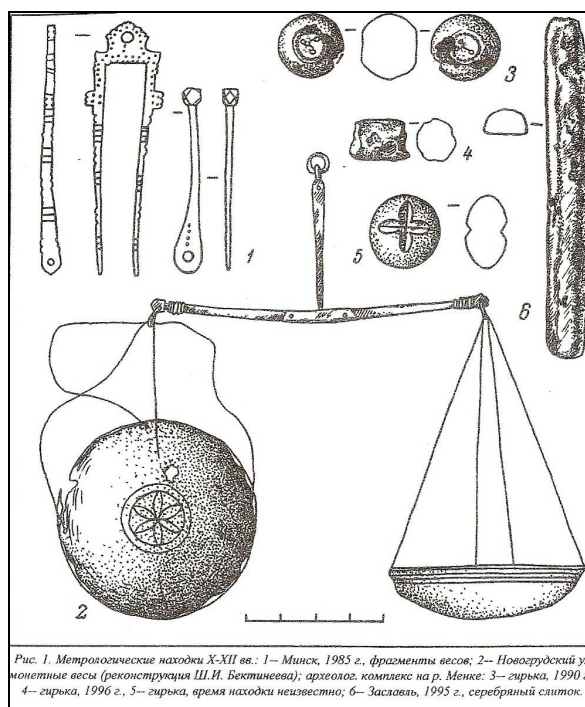
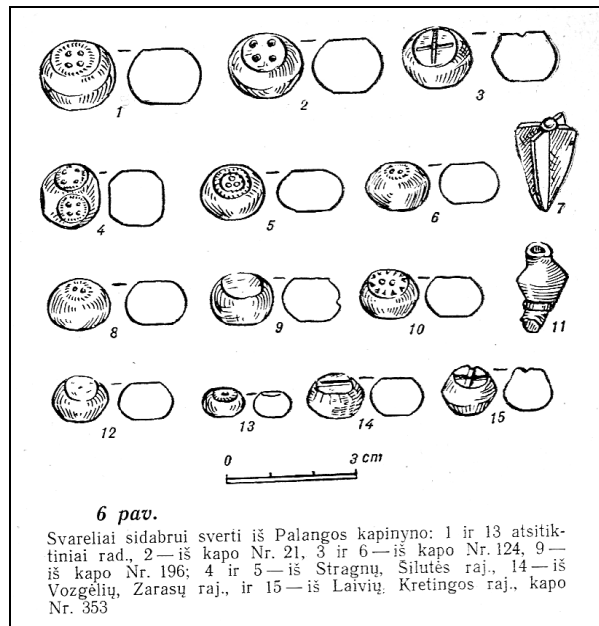

Рис. 1. Метрологические находки X-XII вв.: 1— Минск, 1985 г., фрагменты весов; 2— Новоградский у., монетные веса (реконструкция Ш.И. Бектинеева); археолог. комплекс на р. Менге; 3— гирька, 1990 г., 4— гирька, 1996 г., 5— гирька, время находки неизвестно; 6— Заславь, 1995 г., серебряный слиток.

3. Svarelių ir svarstyklių radiniai iš Baltarusijos teritorijos

4. Svareliai iš Palangos kapinyno.

5. „Aritmetika“. Reisch Gregor „Margarita Philosophica“ iliustracija. Freiburgas, 1503.

Kairėje pavaizduotas skaičiavimas žetonais prie skaičiavimo stalo.

6. Pirklio (ar amatininko) antspaudas iš Malūnų g. 6. XVI a. III ketv. Foto: L. Kvizikevičiaus.

7. Pirklio (?) antspaudas iš Rotušės a. teritorijos. Foto: I. Kaplūnaitės.

8. Akvamanilės fragmentas iš VŽP teritorijos.

SUMMARY

TRADE IN VILNIUS IN THE END OF XIVc – MIDDLE OF XVIIc. IN ARCHAEOLOGICAL MATERIALS

The aim of this paper / work is to present an overview of the features of Vilnius city trade in the end of XIVc – the middle of XVIIc.

Based on archaeological materials, 4 main tasks were raised in this paper:

1. To evaluate the work inventory, used by merchants in Vilnius and describe the dynamics of its changes in time.
2. To find out the assortment of imported goods and their source.
3. To analyse the impact of the money circulation to the city trade - its features and dynamics.
4. To localise the trading sites, show their variety and changes and reconstruct the image of Vilnius city hall square – the main trading site.

Archaeological materials show that the trade in Vilnius developed in line with the whole country, development of which was influenced by political and cultural changes in the city and the rest of Lithuania. More intense relationship between trading and money formed only in the last quarter of the XIVc. Local trade was specifically encouraged by introduction of coins in the country. Production of own coins stimulated retail trade, i.e., daily trading developed among the residents of Vilnius and surroundings. Both, commoners as well as nobleman started using coins as means of payment for small scale trade.

Together with the process of introduction of coins in Vilnius, the flow of the imported goods has started; firstly of textile products, which were the most important goods, apart from the food and spices. In the end of XVc. the new type of work means / tools (such as counting equipment, and from the middle of the XVIc. weighting) were in use in Vilnius. From the middle of XVIc. such tools were already produced locally.

In the middle of XVc. the main trade site formed in the city hall square, which remained the main trading site during the whole period, analysed in this paper. Some trade infrastructure already begins to form in the city hall square in the middle of XVIc:

the trade places are located according to the type of goods, the places for the retail staff (such as money exchangers) start appearing, as well as the garbage utilisation sites.

Trade in Vilnius in the end of XVIc – 1st half of XVIIc. has encountered a critical moment, which was caused by revolution of prices and inflation – a common phenomenon in Europe. As the circulation of the money shows, Vilnius was not protected from the turnaround of the meaningless and foreign coins. A different trend is also noticed – together with the circulation of such meaningless coins there was an increase in the flow of cheaper goods produced in the neighbouring countries rather than in the farther foreign countries. This shows that the trade during that period started to regress.